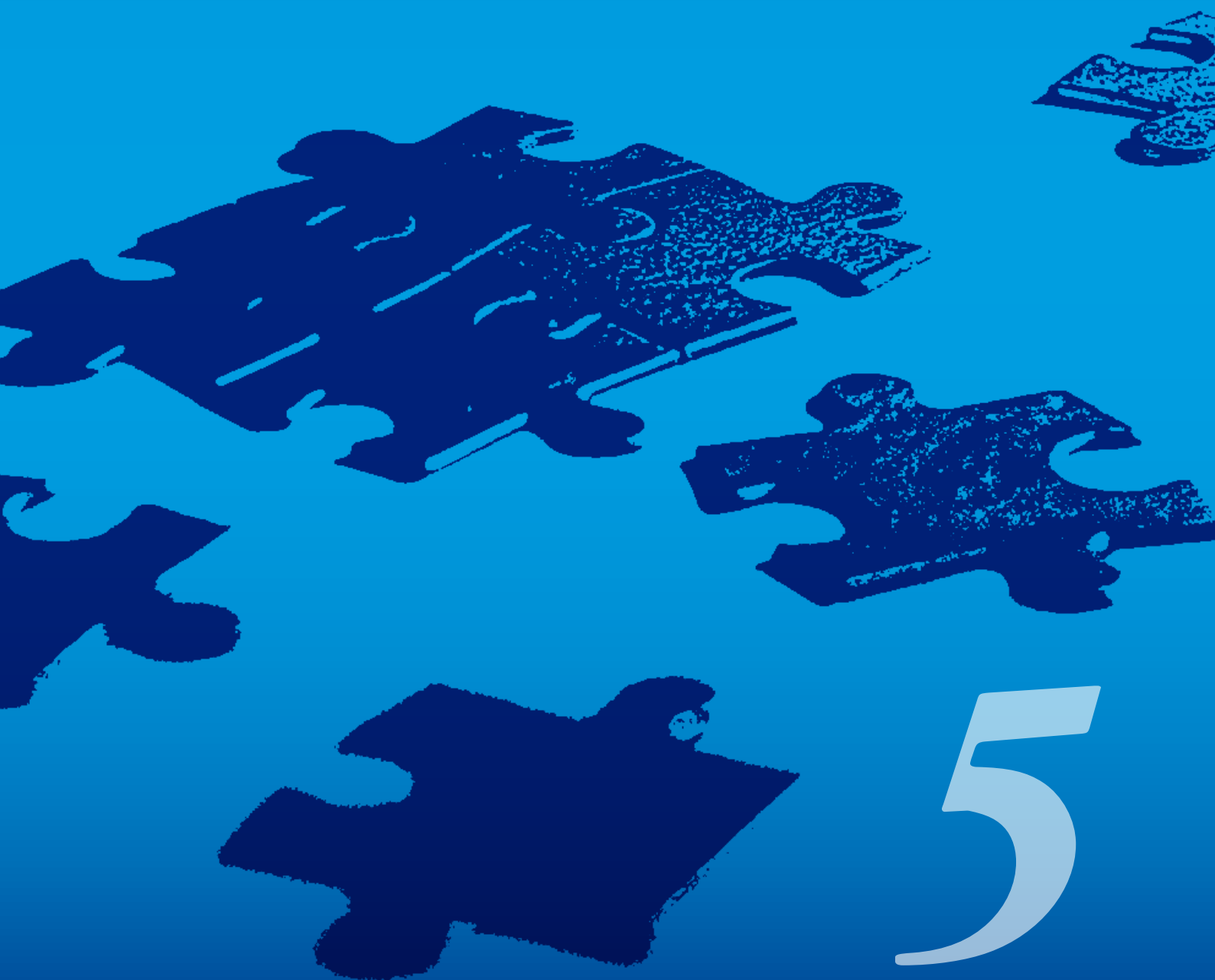

Elena Gallová Kriglerová, Romana Vylitová

Migranti

<i>1. Čo je migrácia</i>	169
<i>2. Prečo ľudia migrujú</i>	173
<i>3. Migrácia v našej histórii</i>	189
<i>4. Migranti a Slovensko v súčasnosti</i>	197
<i>5. Budúcnosť migrantov na Slovensku</i>	214
<i>6. Stručný slovník migrácie</i>	215

Kapitola vyšla s finančnou podporou

prvé vydanie

Editor:

Peter Dráľ

Autorky:

Elena Gallová Kriglerová, Romana Vylitová

Jazyková redakcia:

Laco Oravec

Obálka a grafická úprava:

Marko Vrzgula, Juraj Alexy

Tlač:

REPROGRAFIA, spol. s r. o.

© Nadácia Milana Šimečku, 2007
Panenská 4, 81103 Bratislava
nms@nadaciamsk, www.nadaciamilanashimecku.sk

ISBN 80-89008-21-6

Z Mesiaca nevidieť na Zemi nijaké hranice: politické, rasové, ani náboženské... Až na Mesiaci som si uvedomil, že žijeme na jedinej, nedeliteľnej planéte. Hovoríme rôznymi jazykmi, vyznávame rôznych bohov, no všetci cítime bolesť, šťastie, hlad. Pri pohľade z Mesiaca na Zem som mal pocit, že by som tam chcel priviesť každého človeka, aby sa mohol pozrieť na Zem z odstupe 250 tisíc míľ. Potom by sa hádam svet mohol zmeniť k lepšiemu.

Eugen A. Cernan

Veliteľ kozmickej lode Apollo XVII, potomok slovenských emigrantov do USA

1. Čo je migrácia

Migrácia je proces, keď jednotlivci alebo celé skupiny ľudí opúšťajú miesto, kde sa narodili a hľadajú iné, lepšie miesto pre svoj život. Človek môže migrovať v rámci jednej krajiny (z vidieka do mesta alebo opačne, z jednej časti krajiny do druhej), alebo sa môže sťahovať do inej krajiny. Táto kapitola sa venuje predovšetkým medzinárodnej migrácii, ktorá je v súčasnosti veľmi aktuálnou témou a ovplyvňuje vzájomné spolunažívanie medzi ľuďmi.

Oddávna bolo celkom prirodzené, že ľudia menili miesto svojho pobytu s cieľom nájsť si lepšie podmienky pre život. Migrácia obyvateľstva ovplyvnila to, ako dnes vyzerajú rôzne štáty a kultúry. Bez toho, aby sa ľudia presúvali z jedného miesta na druhé a vzájomne ovplyvňovali svoj spôsob života, by súčasný svet nikdy nebol tak kultúrne rozmanitý.

Z dejepisu je známe veľké „sťahovanie národov“, ktoré úplne zmenilo dovedajšiu mapu Európy aj sveta. Od 17. storočia až do druhej svetovej vojny sa počas rôznych migračných vln presunulo zhruba 65 miliónov ľudí z Európy do Severnej a Južnej Ameriky.

Ďalších 17 miliónov ľudí odišlo do Afriky a Austrálie. Z Ameriky a Austrálie sa postupne stali typické prisťahovalecké krajiny, kým Európa zostala regiónom imigrácie aj emigrácie. To do veľkej miery ovplyvnilo aj súčasný charakter európskeho kontinentu. Európske štáty sú charakteristické vysokým podielom príslušníkov etnických a národnostných menšín ale aj vysokým počtom imigrantov, ktorí do jednotlivých krajín prichádzali zväčša po druhej svetovej vojne. Práve migrácia zmenila pôvodne striktné vymedzené hranice medzi jednotlivými národnými štátmi.

Napriek tomu, že migrácia je javom, ktorý sprevádza históriu ľudstva od samého počiatku, v súčasnosti tento jav nadobúda také rozmery, aké nikdy v histórii nemal. Dnes je migrantov, teda tých, ktorí žijú mimo krajinu svojho pôvodu približne 177 miliónov. Ak by všetci migranti žili v jednom štáte, bol by to piaty najväčší štát na svete. Počet migrantov sa pritom od roku 1975 po súčasnosť zdvojnásobil¹.

Tabuľka č. 1: Ľudská populácia a počty migrantov

	Počet ľudí	%	Migranti	%	Utečenci	%
Svetová populácia	6 464 750 000	100%	177 165 000	2,7%	13 469 000	0,2%
Najmenej rozvinuté oblasti	759 389 000	11%	8 055 000	1,1%	2 405 000	0,3%
Menej rozvinuté oblasti	5 253 484 000	72%	64 469 000	1,2%	10 768 000	0,2%
Rozvinuté oblasti	1 211 265 000	17%	112 696 000	9,3%	2 701 000	0,2%

Zdroj: OSN 2006

V Európe žije v súčasnosti asi 56 miliónov prisťahovalcov. Na každú európsku krajinu teda v priemere pripadá takmer 8% migrantov. Na Slovensku a v okolitých krajinách je podiel imigrantov ešte stále veľmi nízky (pozri Tabuľku č. 2). Oproti všetkým okolitým krajinám je podiel cudzincov na Slovensku najnižší.

Slovenska sa však migrácia začína týkať čoraz viac, a to predovšetkým po vstupe do Európskej únie. V súčasnosti sa neustále zvyšuje počet cudzincov, ktorí k nám prichádzajú hľadať si prácu, za priateľmi, založiť si rodinu alebo nájsť lepší domov. Ako však uvidíme v ďalších podkapitolách, pre územie dnešného Slovenska migrácia vôbec nie je novým javom. Migrácia ovplyvňovala a naďalej výrazne ovplyvňuje náš život, aj keď si tieto vplyvy často ani neuvedomujeme.

Tabuľka č. 2: Podiel cudzincov na celkový počet obyvateľov vo vybraných európskych krajinách

Krajina	Podiel cudzincov na počte obyvateľov
Slovensko	0,60%
Česká republika	2,88%
Nemecko	8,81%
Írsko	10,49%
Švédsko	5,00%
Švajčiarsko	20,70%
Veľká Británia	6,02%

Zdroj: Eurostat 2007

MIGRÁCIA ALEBO POHYB Z MIESTA NA MIESTO**> Cieľ**

- Porozumieť termínom migrácia a migrant, poznať príčiny a dôvody migrácie.

> Cieľová skupina

študenti a študentky druhého stupňa základných škôl a stredných škôl

> Čas

10 minút

> Pomôcky

tabuľa alebo háčky papiera, fixky alebo kriedy na zapisovanie

Postup

1. Aby ste zistili, čo už vaši študenti o migrácii vedia, začnite jednoduchým brainstormingom (pozri vysvetlenie v rámečku). Na tabuľu napíšte slovo migrácia a študentov sa opýtajte, čo tento pojem v ich mysli evokuje.
2. Po brainstormingu sa spoločne pokúste vytvoriť definíciu migrácie. Mali by ste dospieť k vysvetleniu, že sa jedná o presun z miesta na miesto. K slovu migrácia dopíšte spoločne dohodnuté znenie definície.
3. Študentov rozdeľte do štvoríc, v ktorých budú odpovedať na otázky. Tie môžete napísať na tabuľu, aby ich všetci mohli vidieť:
 - Čo/kto všetko vo svete migruje/pohybuje sa/presúva sa z miesta na miesto?
 - Prečo a ako sa presúvajú? Ako sú biologicky usposobení na presun? Uveďte príklady zo sveta zvierat, ľudí, rastlín a pod.
 - Zapísané odpovede sa pokúste rozdeliť na príčiny, ktoré motivujú migrantov prísť do nového prostredia a príčiny, ktoré nútia migrantov opustiť pôvodné prostredie.
4. Vyzvite skupiny, aby jedna po druhej odpovedali na prvé dve otázky. Príčiny migrácie zapisujte na tabuľu do dvoch stĺpcov (príčiny príchodu a príčiny odchodu).

Čo je to brainstorming?

Brainstorming je jednou z metód interaktívnej výučby. V doslovnom preklade znamená „búrku mozgov“, stretnúť sa možno aj s termínom búrka alebo burza nápadov. Hlavným prínosom brainstormingu je rýchle získanie veľkého množstva nápadov od všetkých zúčastnených a na akúkoľvek zvolenú tému.

Ako pri brainstormingu postupovať?

- Zadať tému a zapísať ju tak, aby ju všetci účastníci videli.
- Vyzvite účastníkov, aby nahlas hovorili všetko, čo im k danej téme napadne. Zdôraznite, že majú hovoriť naozaj všetko, aj veci, ktoré sa im môžu zdať zbytočné, nesúvisiace či trápne. Na takto získaných nápadoch je najcennejšie to, že autorom je celá skupina – vzájomným inšpirovaním účastníkom napadnú v krátkom čase myšlienky, na ktoré by sami pravdepodobne neprišli.
- Všetko vyslovené zapisujte, nekomentujte, čo vám účastníci diktujú. Nekritizujte, neopravujte, prúd myšlienok by sa totiž mohol zastaviť a menej pribojní účastníci by sa zdráhali čokoľvek povedať.
- Po skončení tejto fázy sa k zapísaným slovám a výrazom vráťte a spoločne s účastníkmi sa ich pokúste roztriediť, zoškrtáť opakujúce sa a rozpracovať ďalšie.

KVÍZ

> Cieľ

- Zábavnou formou študentov oboznámiť so základnou terminológiou migrácie.

> Cieľová skupina

študenti a študentky druhého stupňa základných škôl a stredných škôl

> Čas

10 minút

> Pomôcky

kópie kvízu pre každého

Postup

Rozdajte kópie kvízov a požiadajte žiakov, aby zaškrtnú správnu odpoveď alebo aj viaceré správne odpovede.

Správne odpovede sú: 1) A; 2) C; 3) A, C; 4) B, C; 5) B; 6) A; 7) C.

Tipy:

- S viacerými otázkami možno po vyhodnotení správnych odpovedí ďalej pracovať. Napríklad pri otázke č. 5 možno zostaviť rebríček najľudnatejších krajín sveta, vrátane fiktívnej krajiny migrantov. Na príkladoch konkrétnych migrujúcich jednotlivcov možno taktiež bližšie objasniť význam pojmov emigrant – imigrant vzhľadom na krajinu pôvodu a prijímajúcu krajinu.
- Na základe informácií v kapitole možno taktiež zostaviť vlastný kvíz, prípadne usporiadať v triede súťaž menších tímov.

KVÍZ

Zaškrtnite správnu odpoveď. Správnych môže byť aj viac možností.

1) Kto je emigrant?

- A)** Emigrant je človek, ktorý odišiel z rodnej krajiny žiť do inej krajiny.
- B)** Emigrant je človek, ktorý pracuje v zahraničí.
- C)** Emigrant je cudzinec, ktorý nelegálne pobýva na Slovensku

2) Kto je imigrant?

- A)** Imigrant je človek, ktorý odišiel z rodnej krajiny a opäť sa do nej vrátil.
- B)** Imigrant je utečenec, ktorý nedostal azyl.
- C)** Z pohľadu obyvateľov hostiteľskej krajiny je imigrant človek, ktorý sa usadil v inej krajine, než z akej pochádza.

3) Kto je migrant?

- A)** Migrant je človek, ktorý pochádza z jednej krajiny, ale momentálne žije v inej krajine a v budúcnosti možno bude žiť zas ešte niekde inde.
- B)** Migrant je turista, ktorý jazdí viac než dvakrát ročne na zahraničnú dovolenku.
- C)** Migrant je človek, ktorý zistil, že má oveľa lepšie pracovné podmienky na inom mieste, než v ktorom doposiaľ žil, a preto sa presťahoval.

4) Kto je utečenec?

- A)** Človek, ktorý uteká zo svojej rodnej krajiny, pretože v nej nemôže nájsť prácu a užiť svoju rodinu.
- B)** Človek, ktorý zo svojej rodnej krajiny uteká, pretože sa mu vyhrádzajú, že pôjde do väzenia, ak neprestane písať petície proti vláde.
- C)** Človek, ktorý uteká zo svojej rodnej krajiny, pretože je v nej vojna a hrozí mu, že príde o život.

5) Keby všetci migranti založili vlastný štát, bol by:

- A)** Druhý najväčší na svete
- B)** Piaty najväčší na svete
- C)** Najmenší na svete

6) Prečo ľudia migrujú?

- A)** Nie sú spokojní tam, kde sa narodili.
- B)** Je to móda.
- C)** Je to nutnosť.

7) Čo znamená „únik mozgov“?

- A)** Zloději vykradli darcovské orgány z nemocnice a predali ich do zahraničia.
- B)** Ľudia, ktorí sľúbili, že po svojej smrti darujú mozog na vedecké účely, si to rozmysleli.
- C)** Najkvalifikovanejší ľudia odchádzajúci z krajiny pracovať do cudziny.

2. Prečo ľudia migrujú

Ak by ľudia boli spokojní tam, kde sa narodili, nikdy by nemigrovali. Človek sa obvykle cíti dobre medzi svojimi blízkymi, teda tam, kde vyrástol a kde sa cíti ako doma. Mnoho ľudí je natoľko spätých s miestom svojho narodenia, že ani nepriaznivé životné podmienky pre nich nie sú dostatočným dôvodom na to, aby odišli.

V súčasnosti migruje obrovské množstvo ľudí, čo uľahčujú moderné technológie, dopravné prostriedky, internet. To všetko umožňuje ľuďom odchádzať zo svojej krajiny bez toho, aby stratili kontakt so svojou rodinou, priateľmi a známymi. Tým sa mení aj charakter migrácie oproti minulosti. Kedysi, keď ľudia opustili svoju krajinu, bolo len málo pravdepodobné, že sa do nej ešte niekedy vrátia. Často sa im pretrhli všetky pôvodné väzby a museli začínať odznova. V súčasnosti ľudia oveľa častejšie odchádzajú do zahraničia iba na určitú dobu a po nejakom čase sa vracajú späť domov. Tí tvoria skupinu tzv. „dočasných migrantov“. Inú skupinu tvoria ľudia, ktorí zo svojej krajiny z rôznych dôvodov odchádzajú alebo dokonca utekajú navždy, aby našli svoj nový domov inde.

Migráciu ľudí ovplyvňujú rôznorodé okolnosti. Na jednej strane stoja okolnosti, kvôli ktorým ľudia z istej krajiny odchádzajú (tzv. push faktory, z angl. push – tlačiť, naliehať) a na druhej strane okolnosti, ktoré migrantov motivujú prísť do inej krajiny (tzv. pull faktory,

z angl. pull – ťahať, priťahovať). V minulosti ľudia odchádzali zo svojich domovov z rôznych dôvodov: kvôli náboženskému alebo rasovému prenasledovaniu, politickej neslobode, nepriaznivým ekonomickým podmienkam, či nekvalitnému životnému prostrediu. Vidina zlepšenia životných podmienok je zároveň najsilnejším motívom pre výber krajiny, do ktorej ľudia migrujú. V súčasnosti takmer dve tretiny ľudstva žijú v rozvojových krajinách, ktorých ekonomické, demografické, ale aj ekologické podmienky motivujú ľudí odchádzať. Priepastné a neustále narastajúce rozdiely medzi bohatými a chudobnými krajinami sú zároveň jedným z najvýznamnejších dôvodov, prečo migrácia nadobúda také rozmery, aké nikdy v minulosti nemala.

Rôzne faktory, ktoré ovplyvňujú migráciu ľudí súvisia aj s tým, či ľudia odchádzajú dobrovoľne, na základe vlastného rozhodnutia alebo v dôsledku živelnej pohromy či politického prenasledovania. V prvom prípade hovoríme o **dobrovoľnej migrácii** a v druhom o **nedobrovoľnej migrácii**. Keďže dôvody pre migráciu do veľkej miery ovplyvňujú jej charakter a dôsledky na pôvodnú aj prijímajúcu spoločnosť, v nasledujúcej časti sa podrobnejšie zameriame na rôzne príčiny migrácie a uvedieme si aj konkrétne príbehy ľudí, ktorí dobrovoľne alebo z donútenia svoju krajinu opustili. Na záver si priblížime možné pozitívne aj negatívne dôsledky migrácie.

ŠKÁLOVANIE

> Cieľ

- Uvedomiť si odlišnosť názorov v triede. Získať prehľad o prevažujúcich názoroch na migráciu a migrantov.

> Cieľová skupina

študenti a študentky druhého stupňa základných škôl a stredných škôl

> Čas

20 minút

Postup

1. Žiakom prečítajte niekoľko výrokov. Ich úlohou bude zaujať k nim stanovisko. Môžu úplne súhlasiť alebo nesúhlasiť, prípadne súhlasiť či nesúhlasiť iba čiastočne. Svoju odpoveď nebudú sprvoti hovoriť nahlas, ale budú ju vyjadrovať svojim postavením na názorovej škále. Zreteľne preto označte oba konce škály nápismi: (1) ÁNO, ÚPLNE SÚHLASÍM na jednej strane a (2) NIE, VÔBEC NESÚHLASÍM na druhej strane). Na zemi môžete nakresliť priečnu deliacu čiaru, okolo ktorej sa budú žiaci pohybovať.
2. Dbajte na to, aby všetci rozumeli položenej otázke a vedeli, aká odpoveď je na každom konci škály.
3. Prečítajte prvý výrok. Najprv môžete použiť výrok zo školského prostredia, ktorým si overíte, či študenti pochopili zadanie (napríklad „Telesná výchova by sa mala zrušiť.“). Vyzvite žiakov, aby zaujatím miesta na škále dali najavo, či s výrokom súhlasia alebo nesúhlasia. Pokiaľ súhlasia úplne, budú stáť na samom konci škály, pokiaľ súhlasia menej, budú stáť bližšie k stredu a podobne.
4. Po prečítaní výroku počkajte, kým si študenti nájdu miesto na škále.
5. Záleží len na vás, či budete chcieť odpovede žiakov rozoberať. Pokiaľ bude výrok jasný a odpovede jednotné, napr. väčšina bude zastávať rovnaký názor a vy nebudete pokladať za nutné s odpoveďami ďalej pracovať, prečítajte ďalší výrok.
6. Pri výrokoch môžete mať pripravené aj doplňujúce otázky, na základe ktorých sa niektorí žiaci môžu opäť presunúť. Výroky nekomentujte, nevysvetľujte, neradte študentom, kam sa majú postaviť.
7. V prípade, že budete chcieť s odpoveďami na niektoré otázky ďalej pracovať, požiadajte študentov, aby zostali stáť na mieste. Postupne vyzvite účastníkov na opačných koncoch škály ako aj účastníkov v strede či inde v priestore, aby ostatným priblížili, prečo sa na dané miesto postavili a podľa čoho sa rozhodovali.
8. Zistite, či majú na daný výrok vyhranený názor a či majú dostatok informácií, aby sa mohli rozhodnúť.
9. Následne sa môžete opýtať celej skupiny, či by po vypočutí argumentov chceli zmeniť svoje pozície. Kto chce, môže sa presunúť na iné miesto škály, prípadne svoj presun vysvetliť.
10. Po prečítaní všetkých výrokov prejdite k reflexii.

Reflexia

- Boli pre vás otázky zrozumiteľné? Boli medzi výrokmí aj také, ku ktorým ste nevedeli zaujať stanovisko? Prečo bolo pri niektorých ťažké rozhodnúť sa?
- Prečo niektorí z vás počas diskusie menili svoje pozície?
- Boli ste prekvapení tým, aká široká bola škála odpovedí na niektoré otázky?
- Myslíte si, že na tieto výroky existujú správne alebo nesprávne odpovede?

PRÍKLADY VÝROKOV

K migrácii:

- Každý môže bývať, v ktorej krajine chce.
- Ľudia by mali žiť a pracovať v krajine, v ktorej sa narodili.
- Každý sa môže správať tak, ako sa mu páči, musí však dodržiavať zákony danej krajiny.

K pracovnej migrácii

- Práca v cudzine je zdieľanie, novodobé otroctvo.
- Keď nebudem schopný zohnať si prácu v mieste bydliska, presťahujem sa aj na druhý koniec republiky, kde prácu nájdem.
- Keď si nebudem môcť zohnať prácu v mieste bydliska, radšej sa uskrómniť a počkáť, kým sa nejaká práca naskytne.
- Cudzinci berú našim ľuďom prácu.
- Cudzinci pracujú na zle platených miestach, o ktoré nemajú domáci obyvatelia záujem.
- Cudzinci na Slovensku pracujú prevažne nelegálne.
- Cudzinky z východu sa vydávajú za Slovákov preto, aby získali slovenské občianstvo a výhody z toho vyplývajúce.

K utečencom

- Slovensko si nemôže dovoliť prijímať utečencov z iných krajín.
- Prijímať utečencov by mali hlavne bohatšie krajiny než Slovensko.
- Hlavným dôvodom odchodu z domova u utečencov je snaha zvýšiť svoju životnú úroveň.
- Je našou morálnou povinnosťou prijímať utečencov, pretože v minulosti od nás mnoho ľudí emigrovalo za slobodou do zahraničia.
- Utečenci nás môžu nakaziť cudzokrajnými chorobami.
- Príliv utečencov na Slovensko by znamenal rast kriminality.

K vierovyznaniu

- Slovensko je kresťanská krajina, mali by tu žiť len kresťania.
- Keď bude na Slovensku mešita, riskujeme teroristický útok.
- Všetky moslimky musia chodiť zahalené.

Típ:

Táto aktivita je vhodná ako úvod do témy migrácie. Otázky si môžete vymyslieť aj sami podľa znalostí skupiny, s ktorou pracujete. Z výrokov možno vytvoriť aj dotazník a rozdať ho študentom, aby ho vyplnili samostatne. Svoje odpovede nemusia nikomu oznamovať. Potom začnite aktivitu tak, ako je uvedené v pokynoch. Je možné, že odpovede študentov sa budú pod vplyvom argumentov meniť a odlišovať od pôvodne zastávaných názorov. Počas reflexie môžete tieto názorové posuny podrobnejšie prediskutovať.

Poznámka: Táto aktivita bola inšpirovaná aktivitou Kde stojíš z príručky Kompas.

2.1. Dobrovoľná migrácia

2.1.1. Migrácia za prácou

Najčastejšími dôvodmi pre dobrovoľnú migráciu sú **ekonomické dôvody**. V niektorých krajinách dochádza v súčasnosti k veľmi vysokému nárastu obyvateľstva, pričom ekonomické podmienky sa v nich nezlepšujú rovnako rýchlo. To je prípad tzv. rozvojových krajín. Nestabilná ekonomika, korupcia a nedostatočný právny systém odrádzajú zahraničných investorov vstupovať do krajiny a tým v nich významne narastá nezamestnanosť a chudoba. V západných krajinách zas demografický vývoj smeruje k zníženiu počtu obyvateľov, čo sa odráža aj na nedostatku pracovných síl vo viacerých odvetviach. Tak dochádza k situácii, že v chudobných krajinách žije stále viac ľudí, pričom možnosti zamestnať sa nenarastajú, prípadne sa ešte znižujú. Bohaté krajiny zas vytvárajú nové pracovné miesta, na ktorých však nemá kto pracovať.

To motivuje migrantov z chudobnejších štátov prichádzať do ekonomicky vyspelejších krajín a vďaka prístupu na pracovný trh sa v nich aj dočasne alebo natrvalo usádzať. Tieto krajiny sa stávajú čoraz dostupnejšími, pretože oproti minulosti je oveľa jednoduchšie dozvedieť sa o pracovných možnostiach. Technológie, médiá, turizmus ukazujú ľuďom z rôznych krajín možnosti zvyšovania svojej životnej úrovne. Oproti minulosti má čoraz viac ľudí aj možnosť pomerne lacno sa dopraviť do krajiny, kde hľadajú lepšie ekonomické podmienky.

Ekonomické faktory neovplyvňujú len migráciu medzi rozvojovými a rozvinutými krajinami. Aj v rámci Európy sú v rôznych krajinách rozličné socio-ekonomické podmienky. Vďaka rozšíreniu Európskej únie sme aj na starom kontinente svedkami čoraz väčšej migrácie ľudí za prácou. Obvykle sa nové členské krajiny či prístupujúce krajiny stávajú krajinami pôvodu migrantov do západnej Európy. To sa do veľkej miery týka aj Slovenska a susedných krajín. Po vstupe

do Európskej únie nastal veľmi významný pohyb pracovných síl von z krajiny. Zároveň sa však začali zlepšovať ekonomické podmienky aj doma, čo spôsobuje, že postupne začína narastať aj pracovná migrácia smerom na Slovensko. Tým sa stávame nielen krajinou pôvodu migrantov, ale aj cieľovou krajinou migrácie, teda štátom emigrantov aj imigrantov.

Tabuľka č. 3: Počet slovenských občanov v krajinách EÚ

Počet Slovákov v krajinách EÚ	
Česká republika	75 669
Veľká Británia	36 355
Maďarsko	20 000
Írsko	15 200
Rakúsko	7 077
Taliansko	6 479

Zdroj: EURES

Počet obyvateľov Slovenska, ktorí pracujú v niektorých krajinách Európskej únie sa odhaduje na približne 170 000. Zo Slovenska odchádzajú do zahraničia rôzne kategórie ľudí, od nízkokvalifikovaných, ktorí pracujú v zahraničí za minimálnu mzdu, až po vysoko špecializovaných odborníkov, ktorí na Slovensku mnohokrát nenachádzajú dostatočné uplatnenie a finančné ohodnotenie. Mnohí ľudia žijú v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou a prakticky nemajú možnosť nájsť si v nich adekvátne pracovné uplatnenie. Za prácou často odchádzajú aj mladí absolventi stredných a vysokých škôl, ktorí v zahraničí chcú získať nové skúsenosti či zlepšiť si svoje jazykové znalosti.

V praxi často dochádza k tomu, že ľudia odchádzajúci za prácou do iných krajín sa uplatnia len v takých odvetviach, ktoré sú pod ich kvalifikačnými zručnosťami. Napriek svojmu stredoškolskému alebo vysokoškolskému vzdelaniu majú zamestnanie, ktoré vyžaduje oveľa nižšie alebo dokonca žiadne vzdelanie.

PRÁCA V ZAHRANIČÍ

> Cieľ

- Uvedomiť si pozitívne aj negatívne stránky migrácie do zahraničia.

> Cieľová skupina

študenti a študentky stredných škôl

> Čas

90 minút

> Pomôcky

kópie príbehu pre každého

Postup

1. Rozdeľte triedu do piatich menších skupín.
2. V skupinách si najskôr každý samostatne prečíta príbeh a pokúsi sa odpovedať na otázky k nemu pripojené.
3. V skupinách študenti vytvoria dvojice alebo trojice a navzájom si porovnajú svoje odpovede.
4. Dvojice alebo trojice sa spoja do celej skupiny a všetci si navzájom porovnajú svoje odpovede. Zároveň si pripraví stručné predstavenie postavy z príbehu pred celou triedou. Predstavenie môže mať rôzne formy, napríklad prezentácie, scény, reportáže, pantomímy a podobne. Ostatné skupiny hádajú, kto je prezentovaný.
5. Nasleduje predstavenie postáv z príbehov spojené so zodpovedaním otázok.

Reflexia:

- Čo by vás motivovalo odísť zo Slovenska do inej krajiny?
- Čo by vás prinútilo odísť do inej krajiny?
- S čím by bolo ťažké sa rozlúčiť? Bez čoho by ste sa v zahraničí nezaobišli?
- Čo by ste si so sebou vzali, keby ste sa každý mesiac na víkend vracali na Slovensko?
- Čo by ste si vzali so sebou, keby ste sa vrátili najskôr o rok alebo o päť rokov?
- Čo by ste si so sebou vzali, keby ste sa už nikdy nechceli vrátiť?

Zuzana

Po dni plnom práce a po dvanástich hodinách neustálej spoločnosti si Zuzana konečne môže oddýchnuť vo svojej posteli, v izbe, ktorá predtým patrila dcére jej zamestnávateľa. Keď tu sedí takto sama, cíti sa osamelá. Myšlienkami sa ocitá na Slovensku, pri svojom dospievajúcom synovi Vladkovi, svojom manželovi a dospelej dcére. Vladko jej každý deň posieľa správy na mobil a keď sa ozve jedno zazvonenie telefónu, znamená to, že na Zuzanu spomína jej dcéra, ktorá pracuje ako servírka v Rimini.

Zuzana pracuje v Rakúsku ako ošetrovateľka. Štrnásť dní bez prestávky býva u svojho pacienta, staršieho muža trpiaceho Parkinsonovou chorobou, o ktorého sa stará nepretržite 24 hodín, sedem dní v týždni. Po 14-dennej zmene má dva týždne voľno, ktoré vždy trávi na Slovensku so svojou rodinou. Keď jej voľno skončí, vracia sa naspäť k svojej práci.

Za dva týždne si v Rakúsku zarobí dvakrát toľko, ako bol jej mesačný príjem na Slovensku, kde mala pri dvanásťhodinovej zmene na starosti 30 pacientov. Prácou v Rakúsku sa Zuzana stala hlavnou živiteľkou rodiny. Aj keď jej mama doma pomáha s množstvom práce, kým je v Rakúsku, zabezpečenie domácnosti zostáva stále na Zuzaniných pleciah.²

Odpovedzte na nasledujúce otázky. Ak odpovede nie sú z textu zrejmé, pokúste sa vžiť do situácie Zuzany a odpovedať tak, ako by odpovedala ona.

- Prečo sa Zuzana rozhodla pre prácu v zahraničí?
- Ako asi hodnotí svoj život za posledných 10 rokov?
- Čo jej pobyt v zahraničí prináša?
- Čo jej pobyt v zahraničí berie alebo vzal?
- Zuzana vyštudovala strednú zdravotnú školu. Je na Slovensku dostatok zdravotných sestier?
Čo by sa stalo, keby sa všetky zdravotné sestry rozhodli pre lepšie platenú prácu v zahraničí?
- Aké ďalšie povolania nie je na Slovensku záujem kvôli zlému finančnému ohodnoteniu alebo pracovným podmienkam?
- Za akou prácou ľudia radšej odchádzajú do zahraničia?
- Aké povolania naopak vykonávajú cudzinci na Slovensku?

Radek

Charakter mojej pozície nevyžaduje žiadne špecifické zručnosti ani kvalifikáciu. Okrem môjho šéfa som jediným cudzincom a zamestnancom, ktorý má vyššie vzdelanie ako základné. Človek by povedal, že na vzdelaní nezáleží, ale niekedy je ťažké uveriť, aké úbohé vedomosti majú moji kolegovia. Často nevedia dobre čítať ani písať, znalosť histórie alebo zemepisu je nulová. Väčšinou sa tu ľudia rozprávajú len o nakupovaní a pití. Ak sem chcem zapadnúť, musím sa prispôbiť a zatajiť, že ma nakupovanie vôbec nebaví. Aby som to zhrnul. Pre mňa nebolo ťažké zapadnúť medzi kolegov, lebo sú milí a priateľskí. Oveľa náročnejšie je však nájsť tu priateľov s podobnými záľubami a názormi. To sa vždy najlepšie dá len s inými cudzincami, ktorí rozumejú, aké to je žiť mimo svojej krajiny.³

Odpovedzte na nasledujúce otázky. Ak odpovede nie sú z textu zrejmé, pokúste sa vžiť do situácie Radka a odpovedať tak, ako by odpovedal on.

- Prečo sa Radek rozhodol pracovať v zahraničí?
- Akú prácu podľa vás vykonáva?
- Ako asi hodnotí svoj život za posledných 10 rokov?
- Čo mu pobyt v zahraničí prináša?
- Čo mu pobyt v zahraničí berie alebo vzal?
- Za akou prácou ľudia radšej odchádzajú do zahraničia?
- Aké povolania naopak na Slovensku vykonávajú zväčša cudzinci?

Lucia

Rozhodnúť sa pre štúdium v zahraničí nie je jednoduchá záležitosť. Možno sa už niekomu stalo, že sa rozhodol v zlomku sekundy, avšak je to len zdanie, pretože od chvíle, keď sa človek po prvý raz začne zaoberať touto myšlienkou, čaká ho ešte veľa práce a ďalších rozhodnutí. Tie súvisia nielen s „novým“ životom niekde v ďalekej budúcnosti, ale aj so „starým“ životom, ktorý zostáva doma so všetkým, čo k nemu doteraz patrilo. A to nie je jednoduché. Keď som sa v roku 1994 hlásila na bilingválne taliansko-slovenské gymnázium, hovorila som bez problémov po anglicky a ani vo sne mi nenapadlo, že by som jedného dňa mohla študovať v Taliansku. Jednoducho som sa chcela naučiť ďalší cudzí jazyk. Prekvapilo ma, že na talianskej univerzite študuje niekoľko stoviek zahraničných študentov. Zo Slovenska som tu od začiatku školského roku bola sama, v druhom semestri pribudli dve dievčatá z košickej univerzity. Vďaka preukazom, ktoré sme automaticky získali po príchode, máme voľný vstup do mnohých podnikov a diskotiek, kde sa pravidelne organizujú medzinárodné večierky, na ktorých sa schádzajú takmer všetci zahraniční študenti z Milána a okolia. Som presvedčená, že štúdium, ktoré zabsolvujem, bude pre mňa v budúcnosti pri hľadaní zamestnania určite nemalou výhodou – nielen na talianskom trhu práce, ale aj v európskom rozmere.⁴

Odpovedzte na nasledujúce otázky. Ak odpovede nie sú z textu zrejmé, pokúste sa vžiť do Luciinej situácie a odpovedať tak, ako by odpovedala ona.

- Prečo sa Lucia rozhodla študovať v zahraničí?
- Čo všetko musela zvážiť, keď sa rozhodovala? Vymenujte aspoň 3 príklady, ktoré súvisia s „novým životom“ v cudzine a tri príklady súvisiace so „starým životom“ na Slovensku.
- Ako asi hodnotí svoj život za posledných 10 rokov?
- Čo jej pobyt v zahraničí prináša?
- Čo jej pobyt v zahraničí berie alebo vzal?
- Do ktorých krajín chodia naši študenti študovať najčastejšie?
- Z ktorých krajín prichádzajú študenti k nám?

Iza

Keď sme sa spoznali, vedela som len veľmi málo po slovensky, no snažila som sa jazyk naučiť, keďže som na Slovensku chcela študovať. Dnes, keď zdvihnem telefón, tak si ma mýlia so svokrou, úplne som od nej pochytila prízvuk. Som na to veľmi hrdá, lebo slovenčina je naozaj ťažký jazyk. Nemali sme s manželom vôbec problém zvyknúť si na seba, mne sa páči kultúra na Slovensku a jemu tá naša. Rodina a priatelia nás prijali bez problémov, všetci sa tešili. Horšie to ale bolo s okolím, veľakrát na nás ľudia nepekne pozerali. Na Slovensku sme žili štyri roky, teraz žijeme v Anglicku. Keď sme žili na Slovensku, boli sme spokojní, ale teraz sa na veci pozeráme z iného pohľadu a vidíme, čo všetko by sa mohlo zmeniť k lepšiemu. Raz som na Slovensku nakupovala v potravinách a zrazu počujem: „Nechytajte to pečivo tými čiernymi rukami!“. Je to diagnóza? Viem sa nad to celé povzniesť a pochopiť to. Slováci dlhé desaťročia nemali možnosť spoznávať iné kultúry. V Británii sa na školách učí o kultúrach rôznych národov, organizujú sa pravidelné stretnutia a programy predstavujúce rôzne kultúry. Anglicko je krajina maximálne tolerantná, akceptujú kultúry také, aké sú.⁵

Odpovedzte na nasledujúce otázky. Ak odpovede nie sú z textu zrejmé, pokúste sa vžiť do situácie Izy a odpovedať tak, ako by odpovedala ona.

- Prečo sa Iza rozhodla žiť v zahraničí?
- Aký má podľa vás pôvod?
- Prečo sa s rodinou odsťahovala do Anglicka?
- Ako asi hodnotí svoj život za posledných 10 rokov?
- Čo jej pobyt v zahraničí prináša?
- Čo jej pobyt v zahraničí berie alebo vzal?
- Čo všetko by sa na Slovensku podľa nej mohlo zmeniť k lepšiemu?

Laco

Laco pracuje v mladoboleslavskej Škodovke ako robotník. „Keď robím šesťnástky a mám nočné príplatky, zarobím si sedemdesiatpäť korún za hodinu. Väčšinu peňazí ušetřím, niečo pošlem manželke na chod domácnosti a zvyšok uložím na knižku. Nepijem ani nefajčím.“ (...) Na štvorlôžkovej izbe v ubytovni majú k spoločnému užívaniu chladničku, dve skrine, stôl a na ďalšom stole pri okne televíziu. Ubytovňu im platí personálna agentúra, pre ktorú pracujú. Všetci spolubývajúci na izbe sú jeho príbuzní – bratia a Lacov syn. Vládne tu druhná nálada. „Keď prídeme z práce, máme navarené. Ten, kto je na popoludňajšej, uvarí pre všetkých,“ hovorí Ladislav. „Na Slovensku nie je budúcnosť, preto chcem žiť v Čechách. Postaviť si tu veľký dom,“ plánuje Ladislav. Dva roky práce v Čechách urobili svoje. Laca doma síce vďaka práci v Čechách doma považujú sa „bossa“, ale kvôli svojej neprítomnosti sa pomaly životu v osade odcudzuje. Manželka Terézia sa ale zatiaľ odsťahovať nechce. „V Čechách by mi chýbala rodina a život v osade“, hovorí.⁶

Odpovedzte na nasledujúce otázky. Ak odpovede nie sú z textu zrejmé, pokúste sa vžiť do Lacovej situácie a odpovedať tak, ako by odpovedal on.

- Prečo sa Laco rozhodol žiť v zahraničí?
- Ako asi hodnotí svoj život za posledných 10 rokov?
- Čo mu pobyt v zahraničí prináša?
- Čo mu pobyt v zahraničí berie alebo vzal?
- Ako by asi Laco žil, keby zostal doma na Slovensku?

2.1.2. Migrácia za vzdelaním

Ďalším pomerne častým dôvodom migrácie predovšetkým mladých ľudí je snaha získať kvalitnejšie vzdelanie. To, že sa svet globalizuje znamená, že človek sa už nemôže spoliehať len na skúsenosti a znalosti krajiny, v ktorej vyrastá. Mnohí zamestnávateľi vyžadujú, aby zamestnanci ovládali viaceré cudzie jazyky a poznali situáciu v iných krajinách. To, aby ľudia obstáli vo zvyšujúcej sa konkurencii na trhu práce ich často motivuje k tomu, aby odchádzali za vzdelávaním do zahraničia.

Rovnako ako možnosti pre pracovnú migráciu zlepšujú sa aj možnosti na vzdelávanie. Vzdelávací systém v mnohých krajinách sa tak stáva otvorenejším pre študentov z iných štátov. Dôvodov, kvôli ktorým mladí ľudia odchádzajú za vzdelávaním do zahraničia je viacero:

- Mladí ľudia chcú žiť v inej krajine a uvedomujú si dôležitosť vzdelania pre lepšie zapojenie do života v hostiteľskej krajine. Znalosť jazyka spojená s dosiahnutým kvalitným vzdelaním dávajú lepšie možnosti pre uplatnenie na pracovnom trhu. Majú tak výhodu oproti iným migrantom, ktorí prichádzajú do hostiteľskej krajiny bez adekvátneho vzdelania.
- Nie všetci mladí ľudia chcú po skončení štúdia zostať v hostiteľskej krajine. Snaha odísť študovať do inej krajiny vyplýva z toho, že ich domovská krajina im neposkytuje dostatočne kvalitné vzdelanie na to, aby sa dokázali uplatniť na trhu práce. Štúdium v zahraničí im tak poskytuje výhody v porovnaní s inými ľuďmi, ktorí nedosiahli až tak kvalitné vzdelanie. To sa týka nielen jazykových znalostí, ale aj celkových zručností, ktoré by vo svojej krajine pravdepodobne nikdy nezískali.
- Pre mladých ľudí môže byť štúdium v zahraničí dobrým prostriedkom na získavanie nových skúseností a nadväzovanie nových priateľstiev. Mladí ľudia si tak nachádzajú kontakty v zahraničí, získavajú jazykové zručnosti a nachádzajú nových priateľov. Migráciu za vzdelaním tak vnímajú ako predĺženie svojho študentského života alebo mladosti.⁷

2.1.3. Migrácia za rodinou a vzťahmi

Vzťahy s inými ľuďmi, rodinou a priateľmi môžu taktiež do veľkej miery ovplyvniť to, či sa ľudia rozhodnú migrovať. Tento fakt môže byť spúšťacím motívom migrácie, ale aj dôvodom, ktorý od migrácie odradí. Veľa ľudí, ktorí chcú migrovať a nakoniec neodídu, ako dôvod uvádza to, že nechcú opustiť priateľov a najmä rodinu. Preto do zahraničia veľmi často odchádzajú predovšetkým mladí ľudia, ktorí ešte nemajú založené vlastné rodiny a je pre nich jednoduchšie zvyknúť si na nové podmienky v iných krajinách. Pre nich môže byť vytváranie nových väzieb a priateľstiev rovnako dôležitým motívom pre migráciu ako snaha nájsť si prácu alebo dosiahnuť lepšie vzdelanie.

Dôležitú úlohu v tomto prípade zohráva aj krajina, do ktorej sa človek rozhodne odísť. Ak sú migračná politika a „atmosféra“ v krajine sú otvorené prijímaniu cudzincov a napomáhajú ich rýchlemu začleňovaniu do spoločnosti, je pre nich oveľa jednoduchšie vytvoriť si nové priateľstvá, nájsť primeranú prácu a cítiť sa v danej krajine dobre. Do hry tu vstupuje aj kultúrna odlišnosť a postoje či hodnoty väčšinového obyvateľstva. Ak je mnoho pôvodných obyvateľov nepriateľských voči cudzincom a nevie alebo nechce prijať ich kultúrne odlišnosti, pre imigrantov je veľmi zložitá začleniť sa do spoločnosti a vytvoriť si podobné vzťahy, aké mali v krajine svojho pôvodu. To, ako je na tom Slovensko z hľadiska vnímania a otvorenosti voči prijímaniu migrantov si povieme viac v podkapitole 4.

Mnohé krajiny sa po dlhých desaťročiach imigrácie stali multikultúrnymi spoločnosťami, v ktorých žijú ľudia z mnohých krajín a príslušníci rôznorodých kultúr. Príkladom takejto krajiny je Veľká Británia, v ktorej žijú imigranti zo všetkých kontinentov a príslušníci mnohých kultúr vedľa seba na jednej ulici, v jednej štvrti. V Británii sú dokonca mestá, ktorých obyvatelia sú prevažne imigranti.

Iné krajiny sú zas kultúrne natoľko jednoliate a uzavreté, že akýkoľvek prisťahovalec z krajiny s výrazne odlišnou kultúrou je na prvý pohľad vnímaný ako cudzí. Toto do istej miery platí aj pre Slovensko. Môžeme síce hovoriť o vysokom podiele národnostných menšín, kultúrne sme však veľmi jednoliatou a uzavretou krajinou. Slovensko vzhľadom na nízky počet imigrantov stále nemá skúsenosti s kultúrnou odlišnosťou a mnohí cudzinci na Slovensku majú negatívne skúsenosti s tým, ako sú vnímaní.

NA DRUHÚ STRANU PÔJDE...**> Cieľ**

- Podnietiť diskusiu o migrácii. Získať prehľad o skúsenostiach žiakov s migráciou a migrantmi. Ukázať, že každý z nás je v určitom zmysle migrantom.

> Cieľová skupina

študenti a študentky druhého stupňa základných škôl a stredných škôl

> Čas

10 minút

Postup

1. Všetci študenti sa postavia do radu na jednu stranu triedy.
2. Študentom vysvetlite, že im budete postupne čítať rôzne otázky. Kto bude môcť na prečítanú otázku odpovedať kladne, prejde na druhú stranu triedy. Ostatní stoja na mieste a čakajú na ďalšie otázky. V prípade potreby môžete hru prerušovať a žiadať žiakov o doplňujúce informácie alebo im klásť ďalšie upresňujúce otázky.

Na druhú stranu pôjde ten/tá:

- Kto nebýva v rovnakom meste, ako voľakedy bývali jeho/jej rodičia.
- Kto sa nenarodil na Slovensku.
- Kto sa sťahoval viac než dvakrát za život.
- Kto niekedy žil dlhšiu dobu v zahraničí (viac než pol roka).
- Koho príbuzní bývajú alebo bývali v zahraničí.
- Kto má za suseda cudzinca.
- Kto si dokáže predstaviť, že by si zobral za manžela/manželku cudzinca/cudzinku.
- Koho rodičia zmenili za posledný rok prácu.
- Kto bol aspoň dvakrát v živote v zahraničí.

Reflexia

- Dajte priestor žiakom, aby vyjadrili svoje pocity.
- Dozvedeli ste sa o svojich spolužiakoch niečo prekvapujúce?
- Čo všetko ovplyvní rozhodnutie odšťahovať sa do iného mesta, krajiny?
- Čo môžete urobiť preto, aby ste sa novému spolužiakovi z cudziny pomohli adaptovať na tunajšie prostredie?
- Čo by ste uvítali vy, keby ste prišli do cudzej krajiny a) na dovolenku, b) za štúdiom, c) bývať a pracovať?

Tipy:

- Jedným z cieľov aktivity je uvedomiť si, že každý človek je do určitej miery migrantom. Dosiahnuť to možno nielen kladením vhodných otázok, ale aj ich radením. Otázky si preto prispôbte podľa informácií, ktoré už o svojich študentoch máte. Ak je v triede napríklad prevaha študentov, ktorých rodičia dochádzajú za prácou do neďalekého mesta, nekladte túto otázku ako prvú – väčšina by totiž prešla na druhú stranu hneď po jej odznení.
- Študenti môžu svoj súhlas dávať najavo aj inými spôsobmi, napr. zdvihnutím ruky, postavením, či vykročením o jeden krok vpred.

2.2. Nedobrovoľná migrácia

„Väčšina ľudí cestuje pre zábavu, utečenci cestujú zo strachu“⁸

Doterajšie príklady poukazovali na rôzne okolnosti, ktoré ľudí motivujú dobrovoľne migrovať za lepšími životnými podmienkami. Tento typ migrácie však nie je jediným. Špecifickým príkladom migrácie je taká, pri ktorej sú ľudia nútení opustiť svoju krajinu alebo miesto bydliska nedobrovoľne. Príčiny nútenej migrácie možno rozdeliť do dvoch hlavných kategórií:

a) dôvody spôsobené prírodnými podmienkami

b) dôvody spôsobené človekom

Rôzne živelné katastrofy (záplavy, hurikány, požiare), hladomor, extrémna chudoba či epidémie rôznych chorôb v minulosti ale aj v súčasnosti bývajú príčinami, pre ktoré sú ľudia nútení opúšťať svoje domovy. Na rozdiel od migrantov, ktorí odchádzajú za lepšími ekonomickými podmienkami alebo kvalitnejším životom, takito

migranti obvykle odchádzajú z krajiny vo veľkých počtoch a naraz, čo spôsobuje mnohé problémy v krajinách, ktoré sa rozhodnú utečencov prijať. Zároveň ľudia zanechávajú a často aj nenávratne strácajú všetok svoj dovtedajší majetok. Veľakrát sa už nemajú nikdy možnosť vrátiť domov. V mnohých prípadoch odchádzajú bez svojich príbuzných, ktorí zahynuli alebo sa počas živelnéj pohromy stratili. Napríklad počas veľkej katastrofy, kedy vlny cunami v roku 2004 zasiahli pobrežie Indonézie, zahynulo približne 200 000 ľudí a ďalších takmer 5 miliónov zostalo bez domova⁹. Mnohí z nich si museli nájsť domov inde, často v cudzích krajinách.

Nedobrovoľná migrácia sa týka rôznych ľudí bez ohľadu na vek, pohlavie, rodinný stav či vzdelanostnú úroveň. Na rozdiel od ekonomických migrantov nemajú títo ľudia možnosti a často ani čas rozmýšľať nad tým, aké pozitíva alebo negatíva im môže priniesť odchod do inej krajiny. Veľmi často musia svoje domovy opustiť okamžite a často vôbec nevedia, kde budú o pár týždňov alebo mesiacov žiť.

Smrť visela vo vzduchu. Všade bolo cítiť strach, stále viac strachu. Prvá vec, ktorá ma zasiahla, keď som sa prechádzala po utečeneckom tábore pre obeť zemetrasenia, boli tváre žien. V tejto oblasti Pakistanu sú ženy veľmi závislé na svojich mužoch, otcoch, bratoch. Bez nich nemajú žiadne peniaze, jedlo, veci potrebné na prežitie. Zemetrasenie im zobralo všetky tieto istoty, keďže sa zo dňa na deň stali vdovami alebo sirotami. Vyzerali stratene. Snažili sa vyrovnáť s touto situáciou, ako sa len dalo. Ale ich chuť žiť sa v priebehu pobytu v tábore stale znižovala. Matka, ktorá prišla o svojho manžela, sedela a plakala, pýtala sa Boha, prečo jej to urobil. Jej dve deti sa len bezmocne prizerali.

Príbeh novinárky o dôsledkoch zemetrasenia v Pakistane v roku 2005¹⁰

Veľmi často musia ľudia opustiť svoju krajinu kvôli porušovaniu ich ľudských práv a politickému prenasledovaniu. Po druhej svetovej vojne sa mnohé štáty zaviazali k tomu, že každému, kto v strachu pred prenasledovaním utečie zo svojej krajiny, bude poskytnutá medzinárodná ochrana. Deportácie a masové vyvražďovanie v koncentračných táborech počas druhej svetovej vojny primäli medzinárodné spoločenstvo k tomu, aby každému, koho život je ohrozený, bolo zaručené právo na azyl.

V roku 1951 bola vo švajčiarskej Ženeve prijatá Konvencia OSN o právnom postavení utečencov, známa aj ako Ženevská konvencia. Utečenec je podľa nej každý, kto „následkom opodstatneného strachu z prenasledovania z dôvodov rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo v dôsledku politického zmýšľania, sa nachádza mimo územia svojej štátnej príslušnosti a ak táto osoba nie je schopná, alebo ochotná – v dôsledku svojho strachu – zveriť sa pod ochranu svojej pôvodnej krajiny“. Ženevská konvencia bola doplnená v roku 1967 a definícia utečenca bola rozšírená aj na ochranu celých skupín utekajúcich pred násilím a prenasledovaním.

V súčasnosti žije na svete približne 17 miliónov ľudí, ktorí boli nútení opustiť svoju krajinu a hľadať pomoc a ochranu v iných štátoch. Avšak problémy nedobrovoľnej migrácie a utečenectva nie sú vôbec nové. V takmer každej historickej epoche dochádzalo k veľkým emigračným vlnám z dôvodu náboženského alebo politického prenasledovania. Z histórie je známy napríklad exodus, teda nútený odchod Židov. Celé 20. storočie bolo charakteristické nútenou emigráciou miliónov ľudí, ktorí kvôli svojmu pôvodu alebo presvedčeniu museli utekať pred prenasledovaním. Príčinami týchto emigračných vln boli predovšetkým obe svetové vojny, prenasledovanie vo fašistických a komunistických krajinách a najrôznejšie diktátorské režimy po celom svete. Mnohé nútené odchody celých skupín obyvateľstva sa týkali aj územia dnešného Slovenska. Jedna celá časť tejto kapitoly bude preto venovaná aj rôznym typom nedobrovoľnej emigrácie z nášho územia (pozri podkapitoly 3.2). Nedobrovoľnými migrantmi boli v rôznych historických obdobiach aj známi umelci, spisovatelia či politici, napríklad Dante Alighieri, Ján Amos Komenský, Victor Hugo, Lajos Kossuth, Thomas Mann, Albert Einstein, Dalajláma a mnohí ďalší.

Sýriu sme museli opustiť do 48 hodín

Moji rodičia sú z Palestíny, ale ja som vo svojej krajine nikdy nebol. Otec bol politicky aktívny, bojoval za oslobodenie Palestíny. Kvôli tomu ho prinútili odísť do Sýrie. Tam som sa narodil ja a môj brat. Otcov boj za oslobodenie našej krajiny neprestal ani v Sýrii, a tak nastala situácia, keď sme museli krajinu opustiť do štyridsiatich ôsmich hodín. Odišli sme do Iraku, kde si otec otvoril kníhkupectvo, vzdialil sa od politiky a začal sa viac venovať rodine. V škole nás vychovávali k tomu, aby sme boli proti Židom a Američanom. Celý život o tom len počúvaš a čítaš, prúd informácií je dosť silný. Napriek tomu nemám problém, keď vidím Američana alebo Žida. Počas štúdia prišiel za mojou kamarátkou jej priateľ na návštevu. Bol to Žid a býval u mňa. Slováci nemohli uveriť, že sme išli spolu na pivo. My za politiku nemôžeme, môžu za to vlády, a to je mimo našich síl. Mám problém iba s tým, že sa nemôžem vrátiť domov. Najväčší problém je uznať Palestínu za štát. Odhadujem, že vo svete je asi osem až desať miliónov palestínskych utečencov. Deň po tom, čo som odišiel študovať do Československa, obsadil Saddám Husajn Kuvajt. Keď jeho muži zabili môjho otca a starší brat sa musel vrátiť zo štúdií, aby sa postaral o rodinu, mama chcela, aby aspoň jeden syn doštudoval. Využil som preto návštevu Tuniska a vybavil som si štipendium v Československu. Po skončení štúdia na vysokej škole však nastali ozajstné problémy. Nevedel som, kam mám ísť. Nemal som štátne občianstvo, ani cestovný pas, ktorý mi Iračania nepredĺžili. Bol som prenasledovaný režimom, a tak som požiadal o azyl. Bola to jediná možnosť, ako ísť ďalej. Som veľmi vďačný, že mi umožnili po druhýkrát začať nový život a pokúsiť sa zabudnúť na strasti, čo som prežil.

Anonymný utečenec, príbeh zverejnený v študentskom časopise Íčko¹¹

Jedným z najtragickejších príkladov nedobrovoľnej migrácie je obchodovanie s ľuďmi, inak nazývané aj novodobé otroctvo. Obeťami obchodovania sú obvykle ženy alebo deti, ktoré sú násilne predané za hranice štátu na nedobrovoľnú prácu alebo sexuálne vykorisťovanie. Každoročne je takto unesených 600 až 800 tisíc ľudí. Ďalšie milióny ľudí sú predané vo vnútri krajín, v ktorých žijú. Často sa pritom používa fyzická sila, psychické vydieranie či sľuby falošných sprostredkovateľov zamestnania. Takýmto spôsobom bolo unesených a na prostitúciu zneužívaných mnoho mladých dievčat aj chlapcov. Obchodovanie s ľuďmi má zničujúce dôsledky pre unesených jednotlivcov a ich rodiny a ohrozuje tiež bezpečnosť celej spoločnosti.¹²

Fenomén obchodovania s ľuďmi sa objavil na Slovensku predovšetkým po roku 1989. Slovensko je v súčasnej dobe stále krajinou pôvodu, teda krajinou odkiaľ sú najmä mladé ženy predávané do rôznych krajín sveta. Najčastejším prostriedkom na vylákание obetí býva lukratívna, dobre platená práca v zahraničí. Skutočný rozsah tohto problému na Slovensku nie je dostatočne zmapovaný kvôli tomu, že len málo obchodovaných osôb je ochotných alebo schopných vypovedať a svedčiť o tom, čo sa im stalo. Dostupné štatistické údaje však ukazujú, že problém sa naďalej prehľbuje. V roku 2001 bolo zaznamenaných 6 prípadov trestného činu obchodovania s ľuďmi, zatiaľ čo v rokoch 2002 a 2003 bolo zhodne zaznamenaných 17 prípadov, v roku 2004 18 prípadov. Tieto čísla sú však výrazne podhodnotené vzhľadom na strach obetí nahlásiť tieto zločiny na políciu.¹³

Neary vyrástla na kambodžskom vidieku. Rodičov stratila ešte ako dieťa a keď dosiahla 17 rokov, jej sestra ju vydala, aby jej zabezpečila lepší život. Po troch mesiacoch ju manžel zobral na návštevu rybárskej dediny. Prenajal pre nich izbu v dome, ktorý Neary považovala za ubytovňu. Keď sa však ráno prebudila, manžel bol preč. Majiteľ domu jej povedal, že manžel ju predal za 300 dolárov, a že v skutočnosti sa nachádza v bordeli. Päť rokov musela Neary poskytovať sexuálne služby piatim až šiestim mužom denne. Popri brutálnom fyzickom zneužívaní sa Neary nakazila vírusom HIV a dostala AIDS. Keď ochorela a z verejného domu ju vyhodili, dostala sa do miestneho útulku. Zomrela na HIV/AIDS vo veku 23 rokov.

Správa o obchodovaní s ľuďmi¹⁴

CHCEME UTEČENECKÝ TÁBOR?**> Cieľ**

- Uvedomiť si stereotypy a predsudky voči utečencom.

> Cieľová skupina

študenti a študentky stredných škôl

> Čas

90 minút (15 minút na prečítanie textov, 35 minút na hranie rolí, 40 minút diskusia a reflexia)

Postup

1. Dopredu si naplánujeme rozdelenie rolí medzi žiakov. Môže byť náhodné (napríklad losovaním), podľa preferencií študentov alebo podľa pokynov učiteľa. Najmä pri mladších študentoch odporúčame určiť, kto bude predstavovať starostu – ten by mal mať dobré vyjadrovacie schopnosti a u ostatných požívať prirodzenú autoritu.
2. Rolu starostu môže hrať iba jeden človek, starosta však môže mať dvoch osobných poradcov, ktorí zdieľajú jeho názory. V prípade veľkého počtu študentov sa rola nemusí zvýšiť pre každého. V takom prípade môžu dvaja študenti dostať aj rovnakú rolu (napríklad dve matky alebo dvaja ekológovia), no každý ju musí hrať sám za seba. Alternatívne možno ďalšie roly aj domyslieť.
3. Rozdajte študentom lístočky s opisom jednotlivých rolí, zadajte základné pokyny a predstavte zápletku príbehu: Každý z vás drží v ruke lístoček, na ktorom je opísaná postava, ktorú teraz bude hrať. Predstavte si, že ste na stretnutí obyvateľov osemtisícového mesta Horná Dolná. O pozemky na okraji mesta prejavilo záujem ministerstvo vnútra, ktoré na nich chce vybudovať utečenecký tábor. Najskôr si všetci dôkladne prečítajte svoje roly a pokúste sa pripraviť na diskusiu, ktorá za chvíľku začne. Nehovorte ostatným, čo máte na lístkoch napísané ani si lístky neukazujte. Okrem starostu môže každý zvážiť, či svoju rolu odhalí alebo ju takticky ponechá skrytú. Ako prvý dostane slovo starosta, ktorý bude diskusiu riadiť.
4. Nechajte žiakom zhruba 10 minút na prípravu svojich vystúpení a hlavných argumentov. Keď sú všetci pripravení, môže dať starostovi pokyn na začatie rokovania obyvateľov obce Horná Dolná. V priebehu rokovania nezasahujte, iba ak by to bolo nevyhnutné.
5. Päť minút pred skončením rokovania naznačte starostovi, že sa diskusia chýli ku koncu. Výsledok stretnutia ponechajte na starostovi – o diskutovanej otázke môže nechať hlasovať, odložiť ju na ďalšie rokovanie, či rozhodnúť sám.

Starosta / Starostka

Si starostom alebo starostkou malého osemtisícového mesta Horná Dolná. O rok budú voľby a ty sa potrebuješ prezentovať ako niekto, kto toto mestečko postavil na nohy. Mesto predáva pozemky na okraji mesta, kde pôvodne stálo poľnohospodárske družstvo. Pozemky chcete predáť čo najrýchlejšie, pretože sú zanedbané a robia mestu hanbu. Jediným záujemcom o kúpu pozemku je štát, ktorý na ňom chce vybudovať utečenecký tábor. V tábore vznikne 30 nových pracovných príležitostí, pričom v obci je dlhodobo bez práce 100 ľudí. Zvolávaš preto mimoriadne stretnutie všetkých občanov mestečka, na ktorom sa s nimi chceš poradiť. Chceš dať všetkým priestor na vyjadrenie, a preto si pozývaš aj pracovníka ministerstva, aby mal možnosť priamo reagovať na otázky občanov.

Celú diskusiu budeš riadiť, udeľovať a odnímať slovo a dohliadať na to, aby mohol každý prejavíť svoj názor. Rečníkov vždy vyzvi, aby sa predstavili. Každému môžeš dávať aj doplňujúce otázky, prípadne vyzývať na zaujatie jasného postoja, či pozemok predáť. Medzi účastníkmi je aj tvoj politický súper, ktorý sa bude chcieť za každú cenu ukázať v lepšom svetle než ty.

Asistent / Asistentka starostu

Tvojou úlohou je asistovať starostovi/starostke osemtisícového mesta Horná Dolná. Mesto predáva pozemky na okraji mesta, kde pôvodne stálo poľnohospodárske družstvo. Pozemky chce predáť najskôr, pretože sú zanedbané a robia mestu hanbu. Jediným záujemcom o kúpu pozemku je štát, ktorý na ňom chce vybudovať utečenecký tábor. V tábore vznikne 30 nových pracovných príležitostí, v obci je pritom dlhodobo bez práce 100 ľudí. Budeš asistovať vo vedení diskusie. Dbaj na to, aby každý dostal slovo. Aj ty môžeš vyjadriť svoj názor, nesmie však byť proti návrhu na predaj. Nechceš predsa prísť o miesto!

Pracovník / Pracovníčka ministerstva vnútra

Pracuješ na odbore azylovej a migračnej politiky a pozemok v Hornej Dolnej máte na ministerstve vyhladený ako miesto pre nový utečenecký tábor. Mesto je umiestnené ideálne blízko hraníc, na ktorých utečenci často žiadajú o azyl a je ľahko dopravne dostupné. Musíš vyvrátiť prípadné obavy občanov z kriminality utečencov, nebezpečenstvo prenosu exotických chorôb a podobne. Priprav si preto argumenty na túto tému. Miestnych môžeš upokojiť napríklad tým, že všetkých 30 pracovných miest, ktoré v utečeneckom tábore vzniknú, budú štátom zabezpečené a znamenajú istotu na niekoľko rokov. Okrem toho sa práve vraciaš zo školenia vo Švajčiarsku, kde majú s utečencami bohaté skúsenosti. Aj v plánovanom tábore v Hornej Dolnej sa môže organizovať celý rad aktivít pre deti aj dospelých. Chceš tam postaviť ihrisko, ktoré bude prístupné aj obyvateľom obce. Si z Bratislavy, tvoja práca ťa baví. Problémy miestnych obyvateľov ťa príliš netrápia, pokiaľ neohrozujú tvoju kariéru na ministerstve.

Dobrovoľník / Dobrovoľníčka v organizácii na pomoc utečencom

Pracuješ s utečencami už mnoho rokov a poznáš ich zložitú situáciu: ťažké životné osudy, dramatický odchod z domovskej krajiny, psychologické problémy z nekonečného čakania na azyl, ktoré sa aj tak zväčša skončí neúspešne. Občanom mestečka môžeš kedykoľvek vysvetliť všetky nejasnosti súvisiace s utečencami a vyvrátiť ich prípadné obavy. Utečenci sú predsa ľudia, ktorým musíme pomáhať! Nie každý však chápe, že je to naša morálna povinnosť a preto si priprav dobré argumenty.

Mamička na materskej

Máš tri deti a čakáš štvrté. V obci žiješ už 10 rokov a prisťahovala si sa sem, pretože je tu pokoj a čistý vzduch. Najdôležitejšia je pre teba zdravá a spokojná rodina a bezpečnosť tvojich detí. V mestečku ti chýba detské ihrisko, vlastne akákoľvek ponuka krúžkov, kam by si svoje deti rada prihlásila. Utečencov tu za žiadnych okolností nechceš – zvyšia kriminalitu, dovlečú sem choroby a ktovie čo ešte.

Zástupca opozičnej strany

Minulé voľby ti priniesli porážku. O rok chceš voľby vyhrať a urobíš čokoľvek na vlastné zviditeľnenie. Tvoj strýko po roku 1968 emigroval z politických dôvodov do Švédska, časť tvojej rodiny tam dodnes žije. Z ich rozprávania vieš, že to na začiatku vôbec nemali jednoduché. Napokon to zvládli, pretože im domáci obyvatelia veľmi pomohli. Aj vďaka tejto rodinnej skúsenosti máš pre utečencov pochopenie. Veríš, že si zaslúžia pomoc rovnako, ako kedysi tvoj strýko. Nadovšetko však túžiš poraziť súčasného starostu, ktorý je podľa teba neschopný a svojimi rozhodnutiami mestu škodí.

Majiteľka reštaurácie

Vlastníš reštauráciu neďaleko plánovaného tábora. Utečencov sa trochu bojíš, pretože si počula, že vraj môžu mať nákazlivé choroby. Na druhej strane, po výstavbe tábora bude možno viac pracovných miest a viac ľudí v okolí, ktorí by ti mohli zvýšiť tržbu. Podporuješ svojho manžela, ktorý je členom opozičnej strany a chce sa stať starostom.

Vyrývač

Nechceš žiadne zmeny a so všetkým vždy nesúhlasíš. Hneď vedľa pozemku, kde má stať utečenecký tábor sa nachádza základná aj materská škola. Obávaš sa zvýšenej kriminality, cudzokrajných chorôb a prieniku cudzích náboženstiev. Nedovolíš, aby sa tu rozťahovali nejakí moslimovia. Utečenci budú mať v tábore lepšie bývanie ako mnohí obyčajní ľudia, ktorí tvrdo makajú.

Nezamestnaný / Nezamestnaná

Si už 5 rokov bez práce, pretože zatvorili fabriku, tvoje dlhoročné pôsobisko. Iba občas máš nejakú brigádu. Vezmeš akúkoľvek prácu. O utečencoch nič nevieš, takže sa spočiatku nedokážeš rozhodnúť, či si za alebo proti. Pokús sa od ostatných zistiť čo najviac informácií a na základe toho si utvor názor a prezentuj ho ostatným.

Novinár / Novinárka

Píšeš pre miestny týždenník a chceš o celom prípade informovať verejnosť. Dôkladne načúvaj celej diskusii, aby sa mohla spracovať do článku. Pokiaľ niečomu nerozumieš, požiadaj o vysvetlenie. Nezabudni, že tvoj článok musí byť stručný a zrozumiteľný. Dôležité novinárske pravidlo znie, že text musí odpovedať na základné otázky: kto, čo, kedy, kde, ako a prečo. Ak sa rozhodneš uviesť nejaký názor, musíš dať priestor aj druhej strane.

Reflexia

- Ako ste otázku vyriešili?
- Bol každý spokojný s výsledkom? Prečo?
- Čo vás počas diskusie prekvapilo?
- Čo pre vás bolo najťažšie?
- Máte pocit, že ste sa v diskusii presadili všetci? Povedal každý, čo chcel?
- Rokovali ste vždy úprimne a bez vedľajších úmyslov? Čo ste mali napísané na lístočkoch? Čoho ste sa najviac pridžali a čo ste vôbec nepoužili?
- Aké argumenty odznali za a proti výstavbe utečeneckého tábora?
- Otázka pre tých, ktorí chceli podporiť výstavbu tábora: napadá vám argument, ktorým by ste mohli stavbu tábora podporiť a ktorý počas diskusie nezaznel?
- Otázka pre tých, ktorí boli proti výstavbe tábora: napadá vám argument, ktorým by ste mohli stavbu tábora zvrátiť a ktorý počas diskusie nezaznel?
- Otázka pre všetkých účastníkov: Hrali ste počas diskusie s „otvorenými kartami“? Odhalili ste svoju identitu? Prečo?
- Otázka pre novinára: ako by ste zhrnuli priebeh a výsledok stretnutia do novinovej správy? Čo by ste zdôraznili?
- Zvolili ste jednu z možností, ako nájsť riešenie vzniknutej situácie. Ako inak ste ešte mohli postupovať?

Tipy:

- Aktivitu odporúčame zaradiť až po tom, ako študenti získajú základné informácie o utečencoch.
- Všetky roly môžu byť hrané chlapcami aj dievčatami, okrem roly mamy na materskej, zástupcu opozičnej strany a majiteľky reštaurácie. Dbajte na to, aby ste ich zadelili správne.
- Za domácu úlohu môžu všetci účastníci napísať článok do novín o uskutočnenom stretnutí.

2.3. Dôsledky migrácie

To, že migrácia v súčasnosti nadobúda rozmery, aké nikdy v histórii nedosahovala, má nevyhnutné dôsledky pre celý svet. Migrácia prináša rôzne nové výzvy pre všetky krajiny, a to z ekonomického či demografického hľadiska (mení zloženie obyvateľstva), ale aj z hľadiska spolužitia rôznych kultúr v jednom geografickom priestore. Rôzne spoločenské vedy sa dlhodobo zaoberajú pozitívnymi aj negatívnymi dôsledkami migrácie na spoločenský vývoj. Negatívne dôsledky sa týkajú predovšetkým krajín pôvodu migrantov, a to najmä v prípade masového odchodu najvzdelanejších jednotlivcov. V tejto súvislosti sa hovorí o tzv. „**úniku mozgov**“ (dosl. z angl. brain drain), ktorý je charakteristický práve pre krajiny, v ktorých ešte nie je vytvorený dostatočný pracovný trh na uplatnenie kvalifikovaných ľudí.

Túto tému je však možné vnímať aj zo širšieho, medzinárodného hľadiska. Únik mozgov možno vnímať ako súčasť všeobecného voľného pohybu pracovnej sily, ktorý obohacuje globálnu ekonomiku, keďže dochádza k efektívnej výmene znalostí a technológií. Zjednodušene to znamená, že ľudia pracujú a zlepšujú svoje znalosti a zručnosti tam, kde je to práve najvýhodnejšie, čo má pozitívny dopad na rozvoj hostiteľskej ekonomiky. Ak sa títo ľudia po čase vrátia do krajiny pôvodu, môžu zároveň pozitívne ovplyvniť situáciu v domovskej krajine a prispieť tak k jej rozvoju.

Neustále narastajúce rozdiely medzi chudobnými a bohatými krajinami sú obrovským magnetom a motiváciou pre migráciu do vyspelejších krajín. V niektorých krajinách sa tak zvyšujú počty imigrantov, ktoré môže viesť k ťažkostiam pri začleňovaní veľkého počtu ľudí do hostiteľskej spoločnosti. Domáce obyvateľstvo často reaguje odmietavo na zvyšujúci sa počet migrantov v krajine, v spoločnosti narastá napätie a xenofóbia, teda strach a nenávisť voči cudzincom. Účinná imigračná a integračná politika však môže takýmto napätiam predchádzať.

Najvýznamnejšie pozitívne dôsledky migrácie možno vnímať vo vzájomnom ovplyvňovaní a dialógu kultúr, ktorý je umožnený spolu-
nažívaním rôznych kultúrnych skupín na jednom území. V minulosti viedli snahy o vytvorenie etnicky „čistých“ štátov k mnohým tragédiám. Za jeden z najtragickjších príkladov takýchto snáh možno považovať obdobie druhej svetovej vojny, kedy plány nacistického Nemecka o vytvorenie „rasovo čistej“ tretej ríše viedli k vyhladzovaniu celých skupín ľudí, predovšetkým Židov, Rómov, zdravotne postihnutých, homosexuálne orientovaných, no aj odlišne politicky zmýšľajúcich ľudí.

Spolunažívanie rôznych kultúr v rámci jedného priestoru by malo byť založené na tolerancii a rešpektovaní kultúrnych, náboženských a sociálnych odlišností, ktoré vedú k vzájomnému obohacovaniu a v konečnom dôsledku aj k zvyšovaniu súdržnosti spoločnosti.

3. Migrácia v našej histórii

Hoci je migrácia vnímaná predovšetkým ako téma súčasnosti, tento jav život na území dnešného Slovenska výrazne ovplyvňoval odkiaľ. To, aké má Slovensko v súčasnosti národnostné zloženie obyvateľov, aké kultúry, zvyky a tradície tu pretrvávajú, je výsledkom stáročných migračných vln v oboch smeroch. Žiadna krajina sveta nemá obyvateľstvo, ktoré by žilo na jej území od nepamäti. Migrácia je prirodzenou súčasťou dejín každého štátu a poznanie toho, ako jednotlivé skupiny prichádzali na územie danej krajiny je veľmi dôležité pre utváranie obrazu o kultúre, ktorá sa v nej vytvorila.

To platí pre Slovensko rovnako, ako pre iné krajiny. Ak hovoríme o dejinách Slovenska, nemožno hovoriť len o období samostatného štátu. Tým by naša história bola len obdobím niekoľkých rokov, prinajlepšom desaťročí. Oveľa zmyslupnejšie je hovoriť o histórii územia, ktoré bolo ovplyvnené rôznorodými kultúrnymi vplyvmi. Archeologické výskumy ukazujú, ako bolo územie dnešného Slovenska osídlené už pred 30 000 rokmi. Roľnícka kultúra na ňom existuje od piateho tisícročia pred našim letopočtom. Slovanské osídlenie trvá 15 storočí a o Slovákoch ako o modernom národe možno hovoriť od konca 19. storočia. Dejiny Slovenska ani zďaleka nie sú iba dejinami Slovákov, ale najrôznejších kultúr, ktoré na toto územie prichádzali, ktoré sa na ňom rozvíjali a v mnohých prípadoch aj naďalej rozvíjajú. Písať históriu tohto územia znamená písať históriu priateľského i nepriateľského spolunažívania rôznych kultúrnych, náboženských a sociálnych skupín.

Aby sme lepšie pochopili, ako migrácia ovplyvňuje formovanie kultúr v spoločnosti, priblížime si teraz históriu toho, ako rôzne skupiny prichádzali na naše územie. Ich zvyky, tradície a spôsob života boli často vzorom pre už usadené obyvateľstvo.

3.1. Kultúrna rozmanitosť ako výsledok migrácie na naše územie

Slovania

Starí Slovania sa objavili v Karpatskej kotline na konci 5. storočia v čase veľkých migračných vln na eurázijskom kontinente. V tom čase už na tomto území žili rôzne etnické skupiny, napríklad Germáni a Longobardi, ktorí však v tomto čase začali migrovať na západ. Slovania tak prišli do pomerne riedko osídlenej krajiny a v priebehu 6. storočia sa stali dominantným obyvateľstvom na území dnešného Slovenska. Ich jednotnosť bola podporená neustálymi stretmi s Avarmi, ktorí prenikali na naše územie už od šiesteho storočia. To donútilo Slovanov spojiť sa a vytvoriť prvý kmeňový zväz.

Maďari

Maďarské kmene prišli do Podunajskej nížiny v deviatom storočí nášho letopočtu. Odtiaľto začali podnikáť výpravy do okolitých krajín, medzi inými aj na Veľkú Moravu. Po bitke pri Lechu v roku 955, kde utrpeli porážku sa začali usadzovať a organizovať kráľovstvo pod vedením dynastie Arpádovcov. Maďari sa po príchode do Podunajska spočiatku usadzovali len na rovinách alebo miernejšie zvlnených územiach. Nad toto územie sa dostali len tí, ktorí reprezentovali vládu uhorského kráľovstva.

Východnú časť Žitného ostrova osídlili Maďari už v 10. storočí. Západná časť bola po vyhnutí veľkej časti slovanského obyvateľstva pri tatárskom vpáde osídlená prevažne Nemcami. Až od 16. storočia sem prichádzali ďalší maďarskí usadlíci, ktorí sa v dôsledku osmanského tlaku sťahovali do bezpečnejších oblastí na severe Uhorska.

Proces zániku Veľkej Moravy a vznik Uhorského kráľovstva je pre nedostatok zachovalých prameňov nedostatočne preskúmaný. S tým súvisí aj množstvo mýtov, ktoré o vzťahu medzi slovanským a maďarským obyvateľstvom vznikli. Mnohé z nich sú ideologicky podfarbené (legenda o tom, ako Svätopluk predal Veľkú Moravu za bieleho koňa). Na druhej strane však existuje viacero dokumentov, ktoré poukazujú na mierumilované vzťahy medzi maďarským a slovanským obyvateľstvom. Maďari od usadeného obyvateľstva preberali rôzne remeselnícke techniky. Viacerí slovanskí veľmoži vstupovali do služieb Arpádovcov a podieľali sa na budovaní uhorského štátu.

S osmanskými výbojmi súvisí aj migrácia šľachty z dolného Uhorska a južných oblastí Slovenska na sever, čo viedlo k zmenám v sociálnej a etnickej skladbe obyvateľstva. Od roku 1563 si šľachta mohla kupovať domy aj v mestách. Na Slovensku pritom hľadalo útočisko aj meštianstvo. Viacerí obchodníci s dobytkom z Budína sa začali usádzať v Trnave, či Moldave nad Bodvou, ktorá až do polovice 16. storočia mala prevažne nemecký charakter a v druhej polovici storočia sa stala prevažne maďarským mestom.

Prelínanie prvkov maďarskej a slovanskej kultúry sa prejavilo nielen v jazykovej oblasti, ale aj v rôznych kultúrnych tradíciách a spoločenských zvykoch a tradíciách, ktoré sú pre obe kultúry spoločné až dodnes.

Česi

Prvá veľká migračná vlna z českých území súvisí s husitskými vojnami, a to najmä po presunutí ozbrojených konfliktov medzi cisárom Žigmundom Luxemburským a husitmi na územie Slovenska.¹⁶ Ďalší migračný prúd sa spája s pôsobením bratříkov, žoldnierskeho vojska Jana Jiskru z Brandýsa. V polovici 15. storočia ich na území Slovenska prebývalo 15 až 20 tisíc. S husitmi a bratříkmi sa k nám dostala staročesky písaná literatúra predovšetkým náboženského charakteru, ktorá bola pre domáce obyvateľstvo zrozumiteľnejším jazykom ako latinčina, maďarčina či nemčina.¹⁷ Príkladom osídlenia, ktoré vzniklo v dôsledku migrácie bratříkov je obec Praha v Lučeneckom okrese. Žoldnier Ján Jiskru dostali za víťazstvo vo vojne pôdu, na ktorej vystavali osídlenie, ktoré pomenovali po svojej domovskej metropole.

Výrazný príviv migrantov z Čiech na obyvateľov Slovenska súvisel s prenasledovaním českých protestantov. Hlavná vlna migrácie súvisela s vypovedaním nekatolíckych šľachticov a mešťanov po bitke na Bielej hore v roku 1620. Usádzali sa najmä v Nitrianskej a Trenčianskej stolici, ktoré boli najbližšie k svojej pôvodnej vlasti. Prichádzajúci kňazi, učители, lekári a úradníci významne prispeli k rozvoju kultúrneho života na Slovensku.¹⁸

Usídľovanie Čechov na Slovensku podporovala česká politická reprezentácia aj v úplne odlišných spoločensko-politických podmienkach na konci 19. storočia, a to v rámci idey česko-slovenskej vzájomnosti. Tieto snahy sa však nestretli s väčšou odozvou. Na druhej strane sa uhorská vláda snažila usadzovanie českého kapitálu na území Slovenska obmedzovať aj tým, že Čechom zvyčajne neudeľovala uhorské občianstvo, obmedzovala ich možnosti súkromného podnikania aj výkonu slobodných povolání.

Prelom a zásadnú zmenu v kvantite i skladbe obyvateľstva českého pôvodu na území Slovenska nastal po vzniku Československa, kedy na Slovensku chýbali odborníci na budovanie štátnej správy, súdnictva, armády, pôšt, zdravotníctva, polície, no najmä školstva. V dôsledku toho prudko narástol počet Čechov na Slovensku. Kým v roku 1910 ich na Slovensku žilo spolu 7 947, v roku 1930 to bolo už 120 926.

Nástup fašizmu v Európe zasiahol aj do osudov Čechov žijúcich na Slovensku. Viedenská arbitráž v roku 1938 znamenala stratu južného Slovenska v prospech Maďarska, v dôsledku čoho sa znížil aj počet Čechov žijúcich na Slovensku žijúcich v týchto oblastiach. V období 1938 – 1939 bolo vydané vládne nariadenie, na základe ktorého bolo z krajiny odvolaných 9 000 českých úradníkov. Situácia obyvateľov českého pôvodu sa ešte zhoršila po vzniku Slovenskej republiky, kedy sa títo dostali do postavenia cudzincov. Výsledkom bolo zníženie počtu obyvateľov českej národnosti na 31 451 v roku 1943. Posledná sledovateľná vlna migrácie z Čiech na Slovensko nastáva po obnovení Československej republiky a viaže sa najmä k obdobiu industrializácie po roku 1948.

Židia

O židovskej migrácii na územie dnešného Slovenska z Čiech, Rakúska a Nemecka existujú záznamy už z 11. storočia. Najstaršie osady boli v dnešnej Bratislave a v Komárne. Židia sa usádzali predovšetkým v menších mestách. Veľký prílev židovského obyvateľstva nastal koncom 11. storočia z Čiech a Moravy, kde ich v tom čase prenasledovali. Formálne mali v Uhorsku postavenie hostí a také isté práva ako mestskí obyvatelia. Napriek tomu ich kresťanské obyvateľstvo často prenasledovalo a boli nútení žiť v izolácii.

Zásadný vplyv na rozvoj židovských komunít mala migrácia a usídľovanie v 17. a 18. storočí. Podporovaní uhorskou šľachtou, Židia, ktorí sa sťahovali z Moravy, Haliče, Bukoviny a Dolného Rakúska sa zvyčajne usádzali v blízkosti hraníc. Snažili sa udržiavať náboženské, kultúrne a jazykové spojenie so židovskými obcami vo svojich pôvodných krajinách. V priebehu 19. storočia došlo vďaka Tolerančnému patentu Jozefa II. prijatému ešte v roku 1793 k všeobecnému zlepšeniu sociálneho a ekonomického postavenia židovského obyvateľstva. Bratislava sa pod vedením slávneho rabína Moše Schreibera, známeho aj pod menom Chatam Sofer (1762-1839), stala sídlom uhorskej židovskej ortodoxie.¹⁹ Podrobnejšie informácie o židovskom obyvateľstve na území dnešného Slovenska nájdete v kapitole 4 Židovské dejiny a kultúra.

Rómovia

V 12 a 13. storočí začali do strednej Európy prichádzať Rómovia. Spočiatku išlo len o menšie skupiny, v 15. storočí prišli na územie dnešného Slovenska najväčšie skupiny na čele s kráľom Sindelom. Prešli od Budína cez Košice až do Prešporku. Títo Rómovia sa preukazovali ochrannými listinami cisára Žigmunda alebo ochranným glejtom získaným od pápeža.²⁰ To, prečo sa Rómovia začali usádzať na území dnešného Uhorska má dva dôvody. Oproti iným západoeurópskym krajinám, kde boli tvrdo prenasledovaní, boli Rómovia v Uhorsku prijímaní oveľa tolerantnejšie.²¹ Zároveň, v 16. storočí sa stalo Uhorsko bezprostredným susedom Osmanskej ríše, a keďže sa Rómovia živili často ako kováči, našli práve v tomto vojenskom období lepšie uplatnenie práve v Uhorsku. Tým sa vytvorili podmienky pre trvalejšie usadzovanie Rómov na našom území. Táto situácia bola potvrdená nariadeniami Márie Terézie a Jozefa II. V 18. storočí, kedy začali byť Rómovia stabilnou časťou populácie, boli prijaté rôzne nariadenia s cieľom dosiahnuť ich asimiláciu. Pod trestom palicovania nesmeli používať vlastný odev, vlastný jazyk, nemali medzi sebou uzatvárať sobáše, deti boli odnímané na výchovu k sedliakom.²² Postupne prevažná väčšina Rómov úplne opustila kočovný spôsob života a natrvalo sa usadila. Podrobnejšie informácie o rómskom obyvateľstve na území dnešného Slovenska nájdete v kapitole 3 Rómovia.

Valasi

V druhej polovici 14. storočia začalo na Slovensko z juhovýchodu prichádzať valašské obyvateľstvo, ktoré sa venovalo predovšetkým chovu oviec. Pôvodní obyvatelia Valašska boli kočovní pastieri rožného dobytku. Stáda pásli na stráňach horských masívov Karpát a po ich hrebeňoch často aj so stádom putovali ďalej na západ až sa dostali do Sedmohradska, Haliče aj na slovenské územie. Valašské obyvateľstvo prichádzalo na toto územie v rôznych etapách. Najväčšia bola v druhej polovici 14. a začiatkom 15. storočia. Neskôr sa k nim pridávali aj **Rusíni**, ktorí migrovali spoločne s Valachmi a usádzali sa predovšetkým v severovýchodných oblastiach dnešného Slovenska.²³

Ďalšia početná vlna Valachov prichádza na územie dnešného Slovenska v 16. a na začiatku 17. storočia. V tom čase sa najviac usadzovali na riedko zaľudnenej Orave. Prichádzali aj na pozvanie zemepánov, ktorým patrili rozsiahle lesy a chceli ich efektívnejšie využívať. Čoskoro splynuli s miestnym obyvateľstvom.

Do príchodu Valachov sa ovce na našom území pásli na úhorových plochách, najmä v nížinách. Valasi začali využívať horské stráne, vyrábali mlieko a syr, ktoré dlhšie usadené obyvateľstvo dovtedy nepoznalo.²⁴ V súčasnosti sú ako tradičné slovenské symboly vnímané rôzne predmety, ktoré na toto územie priniesli práve Valasi: valaška, bryndza, žinčica. Samotní Slováci sú často zobrazovaní ako pastieri oviec, aj keď pôvodne nimi neboli oni, ale práve Valasi.

Chorváti

Dlhotrvalé boje s Turkami a feudálne rozbroje sprevádzané ničením majetkov viedli k veľkej emigrácii, útekom aj organizovaným odchodom taktiež chorvátskych poddaných. Sedliaci opúšťali rodný kraj a hľadali útočisko v bezpečnejších častiach Uhorska.

Poddaných presídľovali aj samotní šľachtici, ktorí žili na území dnešného Chorvátska. Masové usadzovanie chorvátskych poddaných na Slovensku začalo po bitke pri Moháči v roku 1526. Uskutočnilo sa vo viacerých etapách a skončilo v 70. rokoch 16. storočia. Tieto skupiny osídlili Záhorie a oblasť Malých Karpát, okolie Bratislavy, Senca, Trnavy, Piešťan i Trenčína. Ich počiatkové postavenie bolo rôzne, podľa podmienok stanovených zemepánom. Vo väčšine prípadov sa usadili na opustených usadlostiach, zakladali však aj nové dediny. Spravidla boli oslobodení od platenia daní a po vypršaní platnosti týchto kolonizačných slobôd sa Chorváti zrovnoprávnili s ostatnými poddanými. Postupne začali splyvať s domácim obyvateľstvom a mnohí aj strácať svoje chorvátske povedomie.²⁵

Nemci

Veľmi dôležitú úlohu v histórii Slovenska zohrávali aj Nemci, ktorí postupne prichádzali na toto územie. V porovnaní s ostatnými skupinami sa nemecká menšina vyznačovala výraznou kultúrnou rôznorodosťou. Tá bola spôsobená osídľovaním nemeckých imigrantov v rôznych časových obdobiach a z rôznych regiónov dnešného Nemecka.

Nemci začali prichádzať v druhej polovici 13. storočia. Na začiatku tejto etapy stála snaha uhorského kráľa Bela IV. povzniesť hospodárstvo Uhorska po ničivom tatárskom vpáde v rokoch 1241-1242. Popri zámere znovu osídlit' zničené oblasti mali noví usadlíci zvýšiť poľnohospodársku produkciu a prispieť k rozvoju remesiel. Podľa nemeckého vzoru sa v 14. storočí začali formovať remeselné bratstvá s cieľom chrániť hospodárske a sociálne záujmy svojich členov. To bol počiatok remeselných spoločenstiev – cechov.

Jednou zo skupín, ktoré prichádzali v tomto období na naše územie, boli aj karpatskí Nemci, ktorí sú ľudovo známi ako „mantáci“. Tí sa postupne usádzali medzi dvoma pohoriami na východnom Slovensku – Slovenským rajom a Slovenský krasom. Tu založili svoje osady, z ktorých vzniklo mestečko Medzev. Mantáci spočiatku pracovali ako baníci a neskôr na našom území založili tradíciu hámorníctva (hámor je mechanizovaná kováčska dielňa). Mantáci sa preslávili ako vynikajúci kováči.

Druhú etapu nemeckej imigrácie na Slovensko podnietilo protireformačné, rekatolizačné hnutie v západnej Európe. V 16. storočí začali prichádzať **habáni**, ktorí boli novou náboženskou spoločnosťou pôvodom zo Švajčiarsku a postupne rozšírenou do Holandska a Nemecka. Odtiaľ však boli vyhánaní, a preto sa začali presúvať na východ. Habáni boli známi predovšetkým výrobou keramiky, nožov a súkna, čím znovu prispeli ku kultúrnej rozmanitosti a rozvoju remesiel na našom území. Potreba odborníkov pre manufaktúrnú výrobu podnietila poslednú etapu nemeckého prisťahovalectva. Nemeckí odborníci pomáhali rozvíjať priemyselnú výrobu v rôznych oblastiach na celom Slovensku.²⁷

Ako možno vidieť zo všetkých uvedených príkladov imigrácie, územie dnešného Slovenska bolo niekoľko storočí osídľované rôznymi etnickými skupinami, ktoré výrazne ovplyvnili jeho historický vývoj a kultúru. Napriek tomu, že na väčšine územia prevažovali etnickí Slováci, migrácia sa podpísala pod vznik multietnickej spoločnosti, ktorá je na Slovensku dodnes. Väčšina toho, čo sa obvykle prezentuje ako rýdzo slovenská kultúra je výsledkom vzájomného ovplyvňovania mnohých kultúr, ktoré si so sebou na toto územie prinášali rozmanité skupiny ľudí.

Sťahovanie na Dolnú Zem

Históriu a kultúrny vývoj Slovenska však neovplyvnili iba vlny prisťahovalcov (imigrantov), ale vo veľkej miere aj emigrácia obyvateľstva do iných častí Uhorska, ďalších európskych krajín aj do zámoria.

Po odchode Turkov z Uhorska začala veľká migrácia v jednotlivých častiach kráľovstva. Slovenské územia boli v tom čase preľudnené, kým ostatné uhorské časti mali veľmi nízky počet obyvateľov. Tieto časti trpeli nedostatkom pracovnej sily. Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem nebolo rovnaké ako sťahovanie do cudziny, pretože krajinu pomerne dobre poznali. Chodili tam totiž aj predtým na každoročné žatvy. Hlavnými dôvodmi, pre ktoré sedliaci odchádzali boli ťažkosti užívať sa poľnohospodárskou prácou, avšak aj rôzne epidémie a hlad. V hornom Uhorsku poddaní taktiež platili vyššie dane ako v ostatných častiach kráľovstva. To mnohých podnietilo odchádzať a natrvalo sa usádzať južnejšie.

Etnicky boli uzavretou komunitou, ktorá sa však neobohňala žiadnym čínskym múrom. Práve naopak. Bolo v záujme „mantákov“, aby komunikácia s okolitým svetom bola čo najlepšia. Preto aj svoje deti posielali do vedľajšieho Jasova, kde sa hovorilo maďarsky, aby sa naučili túto reč. Dobrý obchodník nerobí národnostné ani iné rozdiely. O tom, ako vznikol názov manták či mantáčtina, je viacero verzií. Podľa jednej sa vzal za základ mena nemeckých baníkov a hámorníkov slovo mont čiže hora. Druhá verzia je však omnoho zaujímavejšia. Je známu vecou, že od neustáleho buchu tu hámorníckych kladív kováči zle počuli. Preto, keď sa ich kupci na trhoch niečo pýtali nepočuli dobre. Odpovedali otázkou „bós mánta“, teda „čo povedal?“ A tak si vlastne svoj názov „vyrobili“ sami. Začali ich nazývať Mantákmi.²⁸

Južné územia poskytovali roľníkom všetko, čo potrebovali. Pôda vo vyludnených oblastiach bola mimoriadne kvalitná a k dispozícii vo veľkom množstve. Keďže zemepáni v týchto oblastiach potrebovali nevyhnutne novú pracovnú silu, ponúkali imigrantom rôzne úľavy a predovšetkým náboženskú slobodu. Neraz sa stalo, že prisťahovalcov čakali hotové dediny s postavenými domami a pripraveným náradím.

Vystáholectvo do USA

Vystáholectvo z Európy do Spojených štátov amerických začalo už v prvej polovici 19. storočia. Do roku 1880 prevládala imigrácia z krajín západnej Európy, predovšetkým z Anglicka, Nemecka a Francúzska. Po tomto období však začal aj významný migračný prílev zo strednej a juhovýchodnej Európy.

V USA prebiehal v 19. storočí mohutný priemyselný rozvoj, ktorý si vyžadoval veľké množstvo pracovných síl. Mimoriadne priaznivé podmienky pre ciele amerických podnikateľov boli práve v Uhorsku. Podľa dostupných štatistík do roku 1913 z Uhorska emigrovalo viac ako 2 milióny ľudí. Väčšina vystáhovalcov (asi 97%) odchádzala práve do USA. Pritom tretina všetkých vystáhovalcov z Uhorska pochádzala z hornouhorských žúp, teda z územia dnešného Slovenska.

Ľudia odchádzali predovšetkým z ekonomických dôvodov. Chudoba, neúroda a nedostatok práce spôsobovali, že tieto oblasti sa stávali hladovými dolinami. Odchádzalo sa predovšetkým z najchudobnejších žúp na východe a severe krajiny, teda zo Šariša, Zemplína, Oravy, Liptova a Kysúc. Emigrácia však bola výrazná aj z okolia Trenčína, Nitry a ďalších regiónov.

Keďže na Slovensku sa ľudia živil predovšetkým domácou poľnohospodárskou výrobou, konkurencia v podobe továrenského priemyslu ich donútila opúšťať svoje domovy. Veľmi zriedkavo odchádzali kvalifikovaní robotníci, väčšinou to boli remeselníci a roľníci, ktorí sa v meniacom hospodárstve nedokázali užiť. Začiatkom 20. storočia však začali odchádzať aj kvalifikovaní robotníci. V tridsiatych rokoch 20. storočia začali USA migráciu z Európy obmedzovať. Pomery v USA už nedovoľovali väčší príliv cudzincov, pretože v krajine začala narastať nezamestnanosť. Aj pre úspešne usadených nastali horšie časy. Čoraz menej možností na zárobok ich nútilo žiť z úspor alebo sa vrátiť domov.

Vystáholectvo z územia Slovenska malo viaceré nepriaznivé dôsledky. Niektoré oblasti zostali takmer vyludnené, zmenila sa aj demografická štruktúra obyvateľstva, čím sa do istej miery zdeformovala aj veková aj rodinná štruktúra. Napríklad na 1000 žien na začiatku 20. storočia pripadalo len okolo 600 mužov vo veku 18 – 35 rokov. Až do zastavenia masovej emigrácie zo Slovenska sa tento rozdiel ešte viac prehĺbil.

Pozitívnym dôsledkom emigrácie bolo zvyšovanie sociálneho postavenia rodín vystáhovalcov. Podľa dobových štatistík prišlo do Uhorska v roku 1912 takmer 1,6 miliardy korún, pričom 500 miliónov prišlo na územie Slovenska.²⁹ Slováci si za tieto peniaze kupovali pôdu alebo domy a splácali dlžoby. Mnohí si v Amerike zvykli na slobodnejší spôsob života, nemálo ich získalo dobré vzdelanie a po návrate sa začali politicky či kultúrne angažovať. Ľudia navracajúci sa z USA mali zároveň dobré kvalifikačné predpoklady na prácu v priemyselnej výrobe, ktorá sa začínala rozmáhať.

V 20. storočí odchádzali ľudia z nášho územia nielen do Spojených štátov amerických, ale aj do Južnej Ameriky, a to predovšetkým po vzniku Československa a v časoch hospodárskej krízy v 30. rokoch. Odhaduje sa, že v medzivojnovom období žilo napríklad len v Argentíne okolo 30 000 prisťahovalcov z Československa. Najviac prisťahovalcov prichádzalo do týchto krajín pred druhou svetovou vojnou, pričom to bolo predovšetkým židovské obyvateľstvo unikajúce pred nacistickým prenasledovaním. Po druhej svetovej vojne zas do týchto krajín odchádzali spisovatelia či politici, ktorí sa obávali prenasledovania komunistickým režimom. V tomto období odišli do Argentíny napríklad aj známi spisovatelia Rudolf Dilong či Jozef Číger-Hronský.

Tí, čo sa z Ameriky vrátili, boli označovaní ako Amerikáni. Domáci kroj, kvôli ktorému ich v Amerike považovali za Indiánov zamenili za konfekciu, za ušporené doláriky postavili väčšie domy, hospodárili efektívnejšie. Pri líčení svojich amerických zážitkov používali slová ako jes – šúr - olrajt. Ich bývalí zamestnávateľia boli „sanovabič“. Ich synovia mali mená Džou, Džani, Endi. Pred dažďom sa schovávali pod ambrelu. Niektorí sa do Ameriky vracali aj druhý a tretíkrát. Poznal som Amerikána, ktorý tam bol dvanásťkrát. Starí imigranti prijímali novších imigrantov zo strednej Európy veľmi nedôverčivo. Volali ich „hankies“. Boli pre nich hrozbou svojou usilovnosťou a prácou za nižšie mzdy.³⁰

Sťahovanie do európskych krajín

Obmedzenia, ktoré začali v 30. rokoch 20. storočia znižovať migráciu do Spojených štátov amerických, spôsobili, že sa obyvatelia Slovenska čoraz častejšie snažili nájsť uplatnenie aj v krajinách západnej Európy. Cieľom veľkých migračných vln sa stalo najmä Francúzsko, pre ktoré prisťahovalci v tom čase predstavovali vítanú pracovnú silu. Do roku 1939 sa do Francúzska vysťahovalo približne 80 000 ľudí z Československa. Organizované náboje sa robili v Prahe aj Bratislave a robotníci i roľníci boli umiestňovaní do rôznych regiónov Francúzska. Pôvodne sa rátalo iba s dočasnou emigráciou, postupne však u mnohých nadobudla trvalý charakter.

V tomto období mali prichádzajú robotníci a roľníci veľmi podobné problémy ako súčasní migranti do západnej Európy. Často pracovali za veľmi nízku mzdu a nemali rovnaké sociálne zabezpečenie ako domáci obyvatelia. Problémy so zamestnaním primäli imigrantov zakladať si rôzne spolky. Okrem toho si krajanovia zakladali aj vlastné kultúrne a športové kluby, v Paríži vychádzali viaceré slovenské a české časopisy. Pred druhou svetovou vojnou prišli do Francúzska aj politickí emigranti, ktorí založili Národný výbor československý a začali organizovať aj zahraničnú československú armádu.³¹

Obyvatelia Československa v tomto období migrovali aj do ďalších krajín, napríklad Belgicka, Nemecka či škandinávskych krajín. Až do vypuknutia druhej svetovej vojny to bola takmer výlučne ekonomicky motivovaná migrácia. Druhá svetová vojna a neskôr aj začiatok studenej vojny úplne zmenili charakter migrácie z nášho územia na ďalších 40 rokov.

3.2. Nedobrovoľná emigrácia z nášho územia

Ak by sme vzali do úvahy rôzne príčiny migrácie na Slovensko a zo Slovenska, ako sme si ich priblížili v predchádzajúcej časti, celé 20. storočie možno rozdeliť do dvoch základných období. Kým v jeho prvej polovici prevládali **ekonomické dôvody** (sťahovanie na Dolnú zem, vysťahovalectvo do USA a rôznych európskych štátov), druhá polovica 20. storočia bola obdobím **nedobrovoľnej migrácie, a to predovšetkým z politických, rasových či náboženských dôvodov**. Na odlíšenie týchto dvoch období sa v literatúre používajú aj dva odlišné pojmy. Kým masovej emigrácii od 18. do 1. polovice 20. storočia sa tradične hovorí *vysťahovalectvo*, na neskoršie obdobie sa používa skôr pojem ekonomická alebo politická *emigrácia*.

Odsun nemeckého a maďarského obyvateľstva

Okrem tragického osudu mnohých židovských a rómskych rodín, ktorých transporty sú opísané v 3. a 4. kapitole, sa nútená migrácia dotkla aj ďalších skupín obyvateľov. Po druhej svetovej vojne to bol najmä odsun nemeckého a maďarského obyvateľstva z obnoveného Československa. Napríklad z pôvodných 120 000 Nemcov zostalo na Slovensku len niekoľko tisíc. Odsun Maďarov bol odplatom za násilnosti voči slovenskému obyvateľstvu na území anektovanom Maďarskom po Viedenskej arbitráži.³² Vtedy muselo toto územie pod nátlakom opustiť okolo 100 tisíc obyvateľov českej a slovenskej národnosti.³³

Už v roku 1943 prišla exilová vláda v Londýne s návrhom odsunúť Nemcov z Čiech a Maďarov zo Slovenska. Pôvodný návrh z roku 1945 počítal s vyvezením 400 000 Maďarov, pričom proces odsunu mal vyzeráť takto: „vyvezených malo byť 70% každej maďarskej obce, predovšetkým boháči, inteligenti, politickí kolaboranti a záškodníci, zemanovia a šľachta. Ponechaní mali byť robotníci, maloroľníci, všetci, ktorí hovorili po slovensky a starci nad 60 rokov“.³⁴

Tento návrh sa však stretol s nesúhlasom západných mocností, takže pôvodný plán na **nútený odsun** Maďarov sa zmenil na **výmenu obyvateľstva**. Cieľom výmeny malo byť poslovenčenie južného Slovenska rozbitím tamojších maďarských etnických celkov na čo najmenšie časti. Na miestach vysídlených území sa mali usadzovať Slováci z Maďarska a z iných regiónov Slovenska. Tento cieľ sa však podarilo splniť iba čiastočne, lebo konečný počet násilne vysídlených Maďarov závisel od počtu slovenských dobrovoľníkov, ktorí boli ochotní odísť z Maďarska na Slovensko. Takých sa však našlo len 73 223, takže bolo možné vysídliť iba porovnateľný počet Maďarov (napokon to bolo 89 660 osôb).³⁵

Odsun Maďarov, zmenený na výmenu obyvateľstva, bol jednou z viacerých možností ako sa zbaviť československých Maďarov po 2. svetovej vojne. Hneď po oslobodení ČSR sa začal presadzovať aj ďalší návrh s tým istým cieľom – vyvezenie Maďarov na nútené práce do Čiech. Paralelne s výmenou obyvateľstva a deportáciami sa uskutočňovala aj reslovakizácia. Počas prvých povojnových rokov boli Maďari na Slovensku zbavení aj občianskych a politických práv.

Emigrácia zo Slovenska počas komunizmu

Po komunistickom prevrate v roku 1948 boli postupne zrušené všetky demokratické inštitúcie – politické strany, odbory, spolky – a boli nahradzované centrálnymi riadenými organizáciami pod kontrolou komunistickej strany. Po „víťaznom februári“ začalo obdobie, v ktorom nebolo tolerované odlišné politické zmýšľanie či náboženská príslušnosť. Politickí činitelia z predchádzajúceho obdobia boli prenasledovaní, mnohí boli odsúdení vo vykonštruovaných procesoch a popravení alebo dlhodobo väznení. Zároveň začalo znarodňovanie súkromného majetku. Cieľom týchto opatrení bolo zrušiť akékoľvek „triedne“ rozdiely medzi obyvateľstvom, pričom vzorom sa stala robotnícka trieda. Ľudia, ktorí nemali robotnícky pôvod alebo verejne prejavovali nesúhlas s režimom, nemali možnosť získať vyššie vzdelanie alebo dobré zamestnanie. Štátna bezpečnosť udržiavala ľudí v strachu – nikto si nemohol byť istý, či nebude krivo obvinený a odsúdený.³⁶

V tomto období nebolo ľahké z krajiny odísť. Predstavitelia režimu v ľuďoch neustále živili myšlienku, že socialistické zriadenie je najspravodlivejším režimom. Ak niekto chcel z krajiny natrvalo odísť, stával sa nepriateľom štátu.

Napriek nebezpečenstvu mnohí ľudia z krajiny odchádzali a často pritom tajne prechádzali hranice. Odhad o počte emigrantov z rokov 1948 – 1967 je okolo 250 000. V 60. rokoch sa politická situácia postupne uvoľňovala a uľahčilo sa aj cestovanie do tzv. kapitalistických krajín. Ľudia v tomto období odchádzali nielen z politických, ale aj z ekonomických dôvodov. Ich snahou často

bolo začať v západoeurópskych krajinách lepší, slobodnejší život. Po okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy v roku 1968 sa zastavili všetky procesy demokratizácie spoločnosti. To spôsobilo hlboké sklamanie mnohých obyvateľov a bolo príčinou ďalšej vlny emigrácie do západných krajín. Od augusta 1968 do konca roka 1969 odišlo z Československa 103 910 občanov.³⁷

Špecifickým problémom emigrácie v tomto období, ktorý podstatne komplikoval rozhodnutie opustiť krajinu bol fakt, že zväčša odchádzali iba jednotlivci, prípadne rodičia s deťmi bez širšieho príbuzenstva. Často odchádzal len jeden z manželov a druhý s deťmi zostával doma. Ľudia tak opúšťali svojich blízkych často s vedomím, že ich už nikdy neuvidia. Komunistická moc prenasledovala príbuzných a priateľov emigrantov, čo pre nich v mnohých prípadoch znamenalo stratu zamestnania, nemožnosť

študovať, neustálu kontrolu a sledovania Štátnou bezpečnosťou. Tragicky sa skončili osudy mnohých, ktorí sa pokúsili prejsť hranice nelegálne.

Ľudia, ktorí odchádzali do západnej Európy a severnej Ameriky či Austrálie žiadali v týchto krajinách o azyl. Boli považovaní za politicky prenasledovaných a stávali sa utečencami, ako ich poznáme aj dnes. V prijímajúcich krajinách existovalo množstvo organizácií a spolkov, ktoré pomáhali svojim krajanom – emigrantom začleniť sa do novej spoločnosti. V súčasnosti aj na Slovensko prichádzajú utečenci z rôznych nedemokratických či totalitných štátov. Vzhľadom na skúsenosť mnohých ľudí z obdobia komunizmu je preto etickou povinnosťou pomáhať im začať nový život tak, ako sa pomáhalo ľuďom, ktorí kedysi museli opustiť našu krajinu.

RODOKMEŇ

> Cieľ

- Na príklade vlastnej rodiny ilustrovať migračné pohyby ľudí.

> Cieľová skupina

študenti a študentky druhého stupňa základných škôl a stredných škôl

> Čas

30 minút

> Pomôcky

vzor rodokmeňa – kópia pre každého alebo ukážka na tabuli.

Postup

- K tejto aktivite je dôležitá domáca príprava. Študentov požiadajte, aby od svojich rodičov a prarodičov zistili, kde sa narodili rôzni členovia ich rodiny, a kde teraz žijú.
- Každý si za domácu úlohu vypracuje rodinný rodokmeň. Záleží na kreativite a veku žiakov, ako budú jednotlivé rodokmene vyzerať a aké rôzne informácie budú obsahovať. Rodokmeň môžu tvoriť aj kreslené portréty či fotografie.
- Na hodine sa študentov na úvod môžete opýtať nasledujúce otázky:
 - Ako ste zisťovali údaje o jednotlivých členoch vašej rodiny?
 - Čo bolo najťažšie zistiť?
 - O kom ste vedeli najmenej a prečo?
 - Kto vás prekvapil?
 - Navštívili ste niekedy miesto, kde sa vaši predkovia narodili, alebo počas svojho života dlhšie bývali?
- Na tabuľu nakreslite obrys územia Slovenska. Každý žiak dostane 5 kartičiek so svojimi iniciálkami (napríklad Peter Novák: PN). Nie všetky kartičky musia nevyhnutne použiť.
- Úlohy pre študentov:
 - Položte kartičku na miesto, kde ste sa narodili vy.
 - Položte kartičku na miesto, kde sa narodili vaši rodičia.
 - Položte kartičku na miesto, kde sa narodili vaši prarodičia.
- Keď všetci študenti umiestnia svoje kartičky, prejdite k reflexii

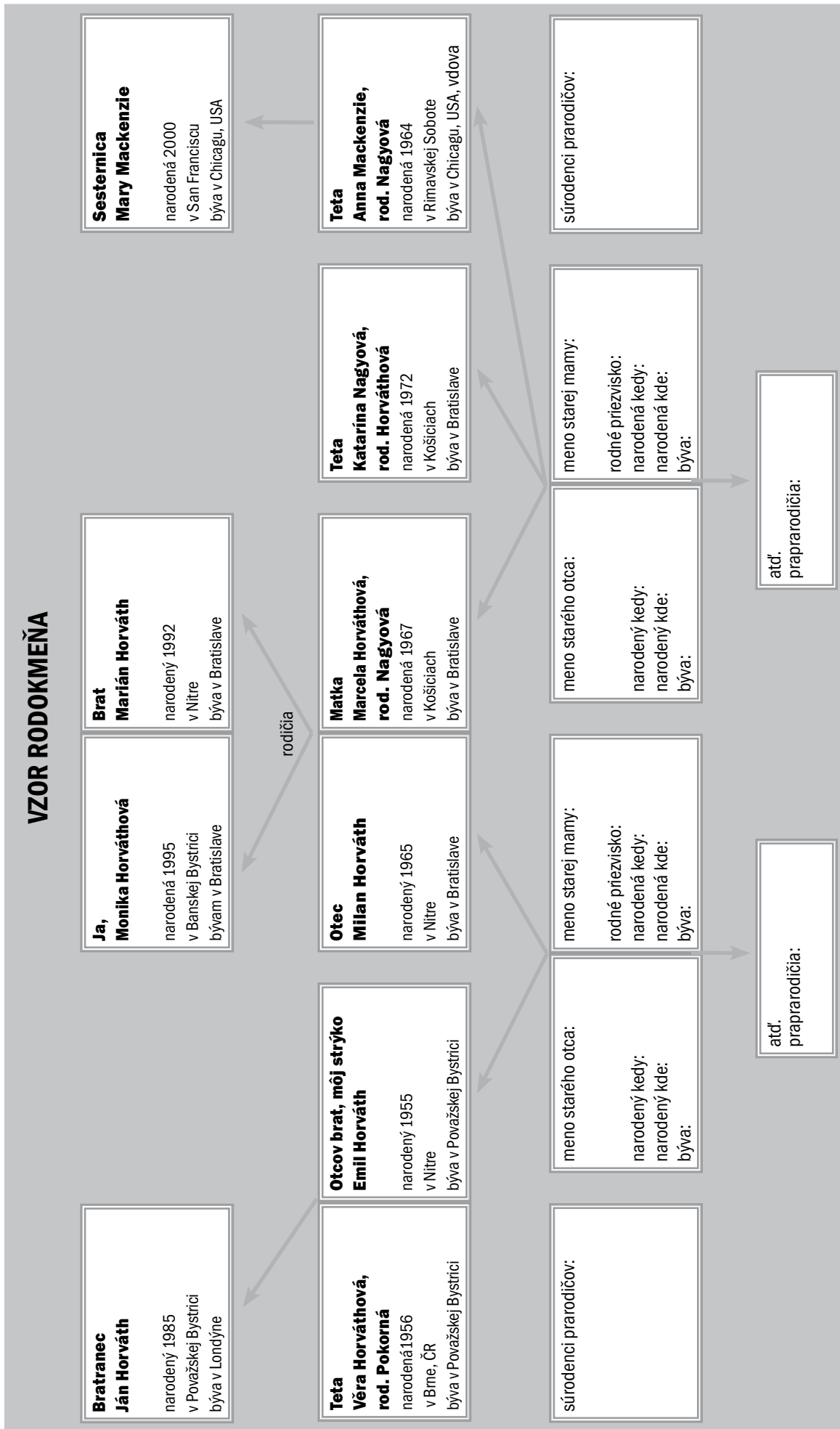
Reflexia

- Položili ste všetky kartičky na jedno miesto alebo na viac miest? Sú od seba ďaleko alebo sa nachádzajú v jednom regióne?
- Kam najďalej ste kartičku položili?
- Kde je najviac kartičiek? Prečo?
- Vedeli ste, kde majú vaši spolužiaci korene? Prekvapilo vás niečo?
- Zistili ste niečo nové, napríklad že pochádzate z rovnakého miesta alebo regiónu?

Tipy

- Alternatívne môžete študentom zadať, aby o miestach, kde sa narodili oni alebo ich príbuzní zistili základné informácie (počet obyvateľov, rozloha a poloha, rok založenia a pod.). Môžu si tiež priniesť obrázky alebo pohľadnice či predmety, ktoré sú pre daný región, mesto či obec typické. Z predmetov a obrázkov si v triede môžete urobiť výstavu.
- Požiadajte žiakov, aby sa pokúsili odhadnúť, z akého jazyka pochádzajú mená a priezviská ich rodiny. V prípade nejasností o pôvode priezviska môžete použiť etymologický slovník.
- S malou obmenou môžete túto aktivitu hrať aj v prírode. Hranice Slovenska nakreslite na zem alebo napríklad kameňmi v priestore rozmiestnite väčšie mestá. Študentov požiadajte, aby sa po priestore pohybovali podľa pôvodného zadania. Namiesto kartičiek budú svoju polohu vyjadrovať postavením. Medzi každým pohybom (od miesta ich pôvodu po miesto pôvodu ich rodičov alebo prarodičov) ich nechajte pred celou skupinou povedať, kde sa nachádzajú.

PRACOVNÝ LIST

4. Migranti a Slovensko v súčasnosti

V predchádzajúcich častiach sme si priblížili priebeh imigrácie na územie Slovenska, ako aj vývoj emigrácie z tohto územia. Ukázali sme si, že migrácia život na tomto území ovplyvňovala po dlhé stáročia a bola prirodzenou súčasťou vývoja spoločnosti. Štyridsať rokov totalitného štátu tento prirodzený pohyb obyvateľstva do veľkej miery zmenil a násilne obmedzil, avšak po roku 1989 začala migrácia obyvateľstva opäť zohrávať dôležitú úlohu. V nasledujúcich častiach sa preto budeme venovať súčasným podobám migrácie na Slovensko aj zo Slovenska. Podrobnejšie sa pozrieme na rôzne skupiny migrantov, ktorí prichádzajú na naše územie buď dočasne (za prácou, za vzdelaním) alebo natrvalo. Zároveň sa zameriame aj na ľudí, ktorí v súčasnosti odchádzajú zo Slovenska za prácou, vzdelaním alebo jednoducho za životom v zahraničí.

4.1. Nedobrovoľní migranti na Slovensku

Porušovaniu ľudských práv a politickému prenasledovaniu sú aj v dnešnom svete vystavovaní mnohí jednotlivci aj celé skupiny. Často sú nútení opúšťať svoje domovy a hľadať útočisko v slobodnejších krajinách Európy alebo severnej Ameriky.

V časti o nedobrovoľnej migrácii sme priblížili niektoré ustanovenia Ženevského dohovoru, ktorý bol prijatý v roku 1951. Slovenská republika s k nemu pripojila v roku 1993. Dohovor nás zaväzuje postarať sa o utečencov a žiadateľov o azyl a poskytnúť im pomoc a ochranu.

Utečenci, žiadatelia o azyl a azylanti

Štatistické údaje o počte žiadateľov o azyl sa u nás sledujú od roku 1992. Kým v tomto roku na Slovensku o azyl požiadalo 87 cudzincov, v roku 2004 to bolo až 11 395 osôb. Následne začal počet žiadateľov o azyl postupne klesať. Tabuľka č. 4 nám ukazuje vývoj počtu žiadateľov o azyl a počet pridelených azylov. Počet žiadateľov o azyl je v porovnaní s počtom obyvateľov jedným z najvyšších v strednej Európe. Počet udelených azylov je však jednoznačne najnižší zo všetkých okolitých krajín.

Tabuľka č. 4:

Počet žiadateľov o azyl, udelených azylov a štátnych občanstiev

Rok	Počet žiadateľov o azyl	Počet udelených azylov	Počet udelených štátnych občanstiev
1992	87	56	0
1995	359	68	0
1998	506	49	22
2001	8151	18	11
2004	11395	15	21
2006	2849	8	5
Spolu (1992 – 2006)	51 160	596	182

Zdroj: Úrad hraničnej a cudzineckej polície 2007

To, z akých krajín na Slovensko utečenci prichádzajú, odráža politický vývoj vo svete. Do roku 2004 väčšinu utečencov tvorili ľudia prichádzajúci z Ázie, menšiu časť ľudia z Afriky a úplne zanedbateľné percento z Ameriky. Po roku 2003 postupne klesal počet utečencov z Afganistanu, Somálska a Iraku a začal stúpať počet utečencov z Indie, Čečenska, Číny a bývalých sovietskych republík.³⁸

Nie každý, kto príde na Slovensko a požiadava tu o azyl, ho v skutočnosti aj dostane. Od roku 1992 u nás o azyl požiadalo dohromady viac než 50 tisíc ľudí, pričom azyl naozaj dostalo len niečo viac ako jedno percento z nich. Dôvodov je viacero. Niektorí utečenci nechcú zostať na území Slovenska a opúšťajú krajinu ešte skôr, ako skončí azylový proces. Slovensko považujú len za prestupnú krajinu na ceste do západnej Európy. U niektorých migrantov sa ukázalo, že nejde o skutočných utečencov, ktorí sú vo svojej krajine prenasledovaní, ale o migrantov za prácou, ktorý na azyl nemajú nárok. Takáto situácia je však vo všetkých krajinách, do ktorých cudzinci prichádzajú. Napriek tomu Slovensko udeľuje najmenej azylov zo všetkých okolitých krajín.

Utečenci sú v úplne odlišnej situácii ako iní cudzinci, ktorí na Slovensko prichádzajú. Po príchode do krajiny sa nemôžu voľne pohybovať, majú osobitný režim a špecifické problémy, ktorým v každodennom živote čelia. Aby sme lepšie pochopili špecifickosť situácie utečencov, priblížime si pravdepodobný „scenár“, podľa ktorého sa ich život odvíja od príchodu do krajiny.

Aby ľudia pochádzajúci z anglofónnej časti neboli cudzincami vo vlastnej zemi, a aby netrpeli nevinne, rozhodol som sa niečo robiť. Uverejňovali sme necenzurované správy, vysielali, lepili plagáty. Za túto činnosť som bol uväznený. Je lepšie umrieť, ako byť v tej väznici. Bez okien, ľudia stoja vo vode, niet si kam sadnúť. Cez otvor nad hlavami sa podávalo nejedlé jedlo. Väzni boli natlačení v malých miestnostiach, v rohu záchodová nádoba. S reťazou na nohe ju raz za deň niekto išiel vyprázdniť, a bol rád, že sa dostal na vzduch.

Povedali mi, že mám žiadať o azyl, ale ja som nevedel, čo to je. Nevedel som, čo robiť, nikdy predtým som z krajiny nevycestoval. Na Slovensku na pohovore som hovoril svoj príbeh od začiatku, ale stihol som vypovedať len po pohreb môjho bratranca. Prekladateľ bol na telefónnej linke a nedostal som čas dokončiť svoju výpoveď. Zastavili ma – myslel som, že ďalšiu časť dopoviem druhýkrát, ale to už mi v priebehu dvoch mesiacov dali zamietnutie žiadosti o azyl. Druhé interview nebolo, a tak som o účasti v odboji nemal kedy hovoriť. Pred zamietnutím mojej žiadosti som o možnosti bezplatného právneho zastupovania nevedel.

Niekedy celú noc nezažmurím oči. Vracia sa mi sen o tom, ako ma mučili. Nechcem ho snívať. Keď mi zo zúfalstva, pre bolesť a smútok napadli myšlienky na smrť, povedal som si, že tadiaľ moja cesta nevedie. Ak by som chcel zomrieť, na to som nemusel utekať. Zomrieť nebol problém aj doma.

Utečenec na Slovensku

Od požiadania o azyl po opustenie utečeneckého tábora

Odo dňa, kedy utečenci požiadajú o azyl až do rozhodnutia o jeho udelení alebo odmietnutí obvykle prejde veľmi dlhý čas. Je to dlhodobý proces, pretože každá žiadosť o azyl je skúmaná jednotlivo. Migračný úrad, ktorý je súčasťou Ministerstva vnútra posudzuje, či žiadateľ spĺňa kritériá na získanie azylu. Procedúra, ktorou utečenci musia prejsť ukazuje, s akými administratívnymi bariérami sa utečenci po príchode na Slovensko stretávajú.

Utečenec žiada o azyl na policajnej stanici v mieste, kde prekročil hranice. Policajný útvar po vyhlásení žiadosti o azyl odoberie cestovný doklad a odtlačky prstov. Zároveň upovedomí žiadateľa o jeho právach a povinnostiach. Ak by žiadateľ o azyl opustil v tomto období (do rozhodnutia o udelení azylu) krajinu, bude vrátený naspäť na Slovensko. Žiadateľ je v tomto čase vypočutý o dôvodoch, prečo žiada o azyl. Toto vypočutie musí prebiehať v prítomnosti tlmočníka z jazyka, ktorý utečenec ovláda. Potom je žiadateľ prepravený do **záchytného tábora**. V tomto tábore sa musia žiadatelia podrobiť rôznym lekárskeym vyšetreniam, pričom tábor nesmú opustiť. Vyšetrenia obvykle trvajú dva až štyri týždne. Po tejto procedúre bývajú utečenci obvykle premiestnení do **pobytového tábora**, v ktorom sa majú právo zdržiavať až do rozhodnutia o udelení azylu.

V priebehu azylového konania musia žiadatelia absolvovať aj pohovor s pracovníkom Migračného úradu. Tento pohovor by mal vo veľkej miere rozhodnúť o tom, či bude človeku poskytnutý azyl alebo nie. Ak ešte utečenec pohovor neabsolvoval, nesmie opustiť pobytový tábor na viac ako 24 hodín. Po pohovore sa môže zdržiavať mimo tábora, maximálne však sedem dní. Na opustenie tábora potrebuje povolenie (priepustku) od vedenia tábora.

Na konci azylového konania môže utečenec dostať rozhodnutie, že mu bol udelený azyl. V tom prípade môže zostať v krajine do konca svojho života, dostane preukaz azyllanta a cestovný doklad utečenca. Môže na Slovensku bez obmedzení pracovať a dostáva pomoc od Migračného úradu a mimovládnych organizácií. Ak je utečencovi azyl zamietnutý, môže podať odvolanie alebo požiadať o tzv. tolerovaný pobyt. Ak mu je tolerovaný pobyt udelený, nesmie sa naďalej zdržiavať v pobytovom tábore, po jeho opustení však nemá prístup k zdravotnej a sociálnej starostlivosti a nesmie sa ani legálne zamestnať.

Problémy utečencov na Slovensku

Napriek tomu, že zákon stanovuje podmienky na udelenie azylu pomerne prehľadne a jednoznačne, utečenci prejavujú hlbokú nedôveru k azylovému konaniu. Majú pochybnosti o tom, či sú ich prípady posudzované spravodlivo. Ako dôkaz uvádzajú veľmi nízke počty udelených azylů, dlhé čakanie na pohovory a priam nekonečné čakanie na rozhodnutie. V utečeneckých táboroch často panuje zlá atmosféra. Kvôli nedostatku aktivít a dlhodobej nečinnosti nezriedka dochádza ku konfliktom medzi jednotlivými utečencami. Ku konfliktom podľa nich dochádza aj kvôli neakceptovaniu kultúrnych odlišností a zvykov. Mnohé otázky a bežné situácie sú pre utečencov nábožensky či kultúrne veľmi citlivé a je potrebné, aby boli brané do úvahy. Utečenci zároveň veľmi negatívne vnímajú to, že počas trvania azylového konania nesmú pracovať. Keby mohli pracovať, zarobili by aspoň nejaké peniaze a obnovila by sa ich sebadôvera.³⁹

Vnímanie utečencov v spoločnosti

K týmto problémom sa pridávajú aj rôzne skúsenosti s väčšinou spoločnosťou. V mestách a obciach, kde sa plánovala výstavba utečeneckých táborů sa ich obyvatelia často vyjadrovali odmietavo. Jedným z najznámejších prípadů bol tábor v Humennom. Petícia, ktorú podpísalo 7 500 obyvateľů poukázala na viaceré stereotypy a predsudky voči utečencom.

Vôbec sme sa s výstavbou záchytného tábora nezmierili. Problémy sa ukážu ešte len po jeho otvorení, ku ktorému by malo dôjsť v júni. Tábor je situovaný do bývalých kasární v centre mesta. A tie sa nachádzajú v blízkosti stredných škôl a internátů. Obávame sa zvýšenej kriminality, cudzokrajných chorôb a prieniku cudzích náboženstiev. Nechceme tu moslimov a východné náboženstvá. Bol som sa tam pozrieť, tábor je nadštandardne vybavený. Je do očí bijúcim paradoxom, že utečenci budú mať vyšší štandard ubytovania ako napríklad slovenskí bezdomovci.

Vyjadrenia organizátora petície pre časopis Dotyky⁴⁰

Takýto postoj voči utečencom nie je na Slovensku neobvyklý. Za posledných 10 rokov sa uskutočnilo viacero výskumů, ktoré poukazujú na to, že obyvatelia Slovenska nie sú pripravení ani ochotní spolunažívať s cudzincami. Veľmi málo sa vie o každodennom živote utečenců, o ich pôvode a dôvodoch odchodu zo svojej domovskej krajiny. Málokto si na Slovensku uvedomuje, akými ťažkými životnými osudmi prešlo mnoho ľudí, kým sa im podarilo opustiť krajinu, kde boli prenasledovaní a našli nový domov inde. Aj preto na Slovensku prevládajú skôr negatívne postoje voči utečencom.

Veľa ľudí na Slovensku síce súhlasí, že utečencom je potrebné poskytnúť pomoc, no zároveň by radi dobu ich pobytu skrátili na čo najkratší čas. Často prevláda názor, že pomáhať by sa malo najprv domácomu obyvateľstvu, až potom cudzincom. Utečenci sú často vnímaní ako tí, čo zvyšujú nezamestnanosť a kriminalitu.⁴¹ Pritom sa neberie do úvahy, že utečenci v priebehu celého azylového konania vlastne nesmú pracovať, a teda sa nerátajú ani medzi nezamestnaných. Podobne neopodstatnená je obava zo šírenia chorôb, keďže všetci utečenci sa hneď po príchode do záchytného tábora podrobujú detailným lekárskeym vyšetreniam.

V posledných rokoch sa však aj postoje k utečencom predsa len menia. Ľudia prejavujú väčšiu solidaritu a lepšie si uvedomujú dôvody migrácie ako v minulosti. To môže byť ovplyvnené aj pôsobením rôznych mimovládnych organizácií a mediálnych kampaní, ktoré bývajú čoraz častejšie zamerané na zvyšovanie povedomia o utečencoch.

To, ako sú utečenci vnímaní a prijímaní spoločnosťou, do ktorej prichádzajú, môže do veľkej miery ovplyvniť možnosti ich zapojenia do spoločnosti. Samotné získanie azylu, aj keď je pre väčšinu utečenců nedosiahnuteľné, znamená ešte len začiatok procesu, počas ktorého sa stávajú plnohodnotnou súčasťou spoločnosti. Mnohí sa aj po získaní azylu stretávajú s každodennými prekážkami a odmietaním zo strany svojho okolia. Mnohí aj napriek získaniu azylu zo Slovenska odchádzajú, pretože nenachádzajú vhodné príležitosti na uplatnenie. Každodenná skúsenosť s predsudkami a negatívnymi postojmi neulahčuje začleňovanie utečenců do našej spoločnosti.

Mustafa

Zo senegalského hlavného mesta Dakar prišiel úplne sám ako 16-ročný. „Rodičia sú sami, nepíšem im, lebo nevedia čítať ani písať – len si telefonujeme. Najstarší brat žije 14 rokov vo Francúzsku, druhý brat je 5 rokov v Taliansku. Musel som zo Senegalu odísť, lebo naša rodina mala problémy, o ktorých nechcem hovoriť – prepáčte. Teraz by som veľmi chcel ostať na Slovensku a získať doklady,“ hovorí Mustafa plynulou slovenčinou, ktorú zvládol za neuveriteľný rok. V Senegale chodil 7 rokov do školy, teraz študuje na gymnáziu v Myjave, predmety ako biológia alebo chémia sú však preňho úplne nové. „Určite dostanem aj nejaké pätky, ale nehanbím sa za to. Je to ťažké. Chcem sa učiť, aby som bol ako normálny človek,“ odhodlane vraví šikovný Mustafa a spomína si na prvý deň v škole: „Bolo to divné. Niektorí prvý raz videli černocho. Pýtali sa ma, odkiaľ som, prečo som prišiel, čo chcem robiť... a keď zistili, že hrám futbal, zobrali ma do tímu. V Senegale som hral 2.ligu, teraz hrám 3. ligu za dorast Brezovej pod Bradlom.“ „Dajme tomu, že som dobrý, ale nechcem byť namyslený,“ úprimne zareaguje na otázku, či je dobrým útočníkom. A zjavne má už aj svoje fanúšičky: „Niekedy dostanem esemesku od dievčata, či sa s ňou chcem stretnúť a skamarátiť. Frajerku už mám – jej rodičia sú proti, lebo som čierny a utečenec, ale hlavne, že ma má rada.“ Čo by si Mustafa okrem azylu želal? „Pracovať, nazbierať korunky a ísť raz kuknúť maminku. Maminka mi strašne chýba... A aby mladí neboli rasisti – aby chápali černochoch a boli otvorení.“ Z Mustafu na prvý pohľad žiari energia a odhodlanie. Odkiaľ berie silu učiť sa a žiť naplno tak ďaleko od rodiny? „Učili nás tak rodičia – stále nám hovorili: Pracuj na sebe, uč sa... Aj ostatným mladým prajem, aby na sebe veľa pracovali. Ale nechcem radíť – ja som ešte veľmi mladý.“

Zdroj: UNHCR

4.2. Dobrovoľní migranti na Slovensku

Utečenci tvoria len veľmi malú časť cudzincov, ktorí momentálne žijú na Slovensku. Keďže od vzniku Slovenskej republiky získalo azyl menej ako 600 ľudí (a mnohí z nich už krajinu opustili), utečenci ani azylanti (utečenci, ktorí získali azyl) netvoria veľkú časť migrantov žijúcich na Slovensku. Väčšinu migrantov tvoria cudzinci, iba niektorí majú dvojité občianstvo. Cudzincom je vlastne každý človek, ktorý nemá občianstvo Slovenskej republiky a má udelenú nejakú formu pobytu na Slovensku (trvalý, prechodný, tolerovaný pobyt).

Počet cudzincov, ktorým bol udelený nejaký typ pobytu od začiatku 90. rokov postupne narastal, ich súčasný počet je však aj tak oveľa nižší ako v iných krajinách. Kým v celosvetovom meradle tvorí priemerný počet imigrantov na jednu krajinu približne 8%, na Slovensku je to len 0,6%.⁴² Tabuľka č. 5 uvádza vývoj počtu cudzincov na Slovensku. Dôvodov pre pomerne nízky počet migrantov je viacero. Slovensko je spomedzi stredo európskych štátov najmenšou a pomerne neznámou krajinou a nepredstavuje pre cudzincov zo vzdialenejších končín sveta všeobecne známu a atraktívnu cieľovú krajinu. Ani komunity cudzincov, ktoré žijú na Slovensku dlhšie, nie sú početne veľké, a teda výrazne neprispievajú k ďalšiemu zvyšovaniu migrácie, napríklad motivovaním svojich rodinných príslušníkov, aby sa na Slovensko prisťahovali. Predstavitelia viacerých migrantských komunít na Slovensku tvrdia, že príslušné úrady ani nie sú ochotné vo väčšej miere udeľovať pobyt cudzincom z iných krajín.⁴³

Svetový deň utečencov

20. jún bol Organizáciou spojených národov (OSN) oficiálne vyhlásený za Svetový deň utečencov. Jeho hlavným zámerom je upozorniť na životné podmienky a problémy utečencov a vzbudiť záujem verejnosti a médií o túto tému. V tento deň sa aj na Slovensku každoročne organizuje množstvo aktivít, ktorých sa zúčastňujú aj mnohé známe osobnosti. V rámci nich sa vytvára priestor pre stretávanie s utečencami. Každý rok sa Svetový deň utečencov venuje určitej téme, napríklad mladým ľuďom, maloletým utečencom bez sprievodu, začleňovaniu utečencov do spoločnosti či zvyšovaniu verejného povedomia o fenoméne utečenectva.

Festival Jeden svet

Občianske združenie Človek v ohrození každoročne v Bratislave aj ďalších regiónoch Slovenska organizuje festival Jeden svet. Festival ponúka množstvo dokumentárnych filmov, ktoré sú zamerané na rôzne témy, napríklad porušovanie ľudských práv, nedemokratické režimy, život v rozvojových krajinách, vojnové konflikty v rôznych častiach sveta, tému utečencov, postavenia žien v spoločnosti či rozmanitosti kultúr. Počet návštevníkov každoročne stúpa a festival narastá o rôzne sekcie a témy. Súčasťou festivalu sú aj doobedné, bezplatné filmové premietania pre základné a stredné školy, ktoré prebiehajú v rámci sekcie Jeden svet deťom. Po premietaní filmov sa žiaci a učitelia môžu zúčastniť rôznych sprievodných podujatí, diskusií s hosťami a tvorivých dielní. Viac informácií o festivale možno nájsť na stránke www.jedensvet.sk.

Týždeň nových menšín

Nadácia Milana Šimečku od roku 2006 vždy na jeseň organizuje sériu vzdelávacích a kultúrnych podujatí pod názvom Týždeň nových menšín. Ich cieľom je zvyšovať povedomie o globálnej migrácii a jej lokálnych dôsledkoch a sprostredkovať informácie o živote, kultúre a tradíciách nových menšín na Slovensku. Program Týždňa zahŕňa predstavenia divadelných hier, filmové projekcie, výstavy a prezentácie rôznorodých komunít, tvorivé dielne, diskusie o problematike migrácie, utečenectva a každodennom živote migrantov. Bližšie informácie a program aktuálneho ročníka je dostupný na stránke www.nadaciamilanashimecku.sk.

Pracovná migrácia zo Slovenska

Pracovní migranti, ktorí zo Slovenska odchádzajú, sa v mnohých ohľadoch podobajú vystaňovalcom, ktorí z nášho územia odchádzali v priebehu 19. a prvej polovice 20. storočia. Chudoba, nedostatok pracovných príležitostí a neuspokojivé životné podmienky spôsobujú pomerne vysokú pracovnú emigráciu z niektorých regiónov. V minulosti sa odchádzalo predovšetkým do Spojených štátov amerických, dnes sa za prácou odchádza zväčša do krajín Európskej únie, najmä Českej republiky, Nemecka, Veľkej Británie, Írska a Talianska.

Medzi súčasnými a minulými migrantmi je však aj minimálne jeden podstatný rozdiel. Zatiaľ čo v minulosti sa v mnohých prípadoch odchádzalo natrvalo, v súčasnosti má pracovná migrácia prevažne dočasný charakter. Početné sú aj prípady sezónnej migrácie či pravidelného dochádzania za prácou (napríklad na mesiac či na „tyždňovky“).

Novodobé sťahovanie na Dolnú zem

Zaujímavým príkladom na porovnanie s minulosťou je vysoká migrácia obyvateľov Slovenska do Maďarska, a to najmä po vstupe oboch krajín do Európskej únie.

Aj keď v 19. storočí obyvatelia oboch území žili v spoločnej monarchii (preto sa hovorilo o sťahovaní na „Dolnú zem“) a dnes sú obe krajiny samostatnými štátmi, mnoho našich obyvateľov bez problémov nachádza prácu práve v Maďarsku.

Po vstupe do EÚ maďarské úrady oficiálne evidovali 9500 zamestnancov zo Slovenska. Ich reálny počet je však vyšší, keďže mnohí zamestnávateľia nehlásia úradom tieto štatistiky. Odhadovaný počet občanov je preto viac než 20 tisíc. Práca pre našich občanov, najmä tých, ktorí ovládajú maďarčinu, je častokrát dostupnejšia ako v chudobnejších regiónoch južného Slovenska.

Tabuľka č. 5: Cudzinci na Slovensku

Rok	Počet cudzincov na Slovensku
1994	16 946
1996	24 182
1998	28 415
2000	28 801
2002	29 505
2004	22 108
2006	32 153

Zdroj: Úrad hraničnej a cudzineckej polície 2006

Migranti prichádzali a prichádzajú na Slovensko z rôznych krajín. Prvú, najväčšiu skupinu tvoria migranti zo susedných krajín (Česká republika, Maďarsko, Ukrajina, Poľsko). Druhú skupinu tvoria komunity, ktoré vznikali na Slovensku už pred rokom 1989, prípadne prichádzali k nám neskôr po roku 1989 a v súčasnosti predstavujú tzv. „nové menšiny“, ktoré sa odlišujú od tradičných, historických menšín tým, že nie sú oficiálne uznané ako národnostné menšiny. Čoraz častejšie k nám začínajú prichádzať aj migranti z rôznych krajín Európskej únie, ktorí využívajú možnosť voľného pohybu a sťahujú sa k nám za prácou či vzdelávaním. Títo migranti sa po istom čase zväčša vracajú do svojich krajín pôvodu, prípadne migrujú ďalej.

Pracovní migranti

V časti o príčinách migrácie sme sa venovali rôznorodým okolnostiam a motívom, ktoré môžu rôznych ľudí viesť k tomu, aby opustili svoju krajinu pôvodu. V predchádzajúcej časti sme sa venovali predovšetkým nedobrovoľnej migrácii, najmä utečencom. Teraz si priblížime ďalší dôležitý motív, vďaka ktorému sa postupne zvyšuje počet migrantov aj u nás.

Vzhľadom na priaznivý ekonomický vývoj na Slovensku, lepšie technologické možnosti a aj kvôli zvyšujúcej sa pracovnej emigrácii slovenských občanov sa čoraz viac vytvárajú možnosti pre cudzincov uplatniť sa na našom trhu práce. Možnosti nájsť si na Slovensku prácu alebo začať podnikat' výrazne narástli po vstupe do Európskej únie v máji 2004. Pred týmto dátumom potrebovali občania EÚ povolenie na prácu alebo podnikanie v krajine. Iba tí, čo mali udelený trvalý pobyt, mohli pracovať bez obmedzení. Žiadatelia o azyl naopak nesmeli pracovať vôbec a nesmú tak dodnes.

Výhodnú pozíciu mali občania Českej republiky vďaka dohode oboch vlád o vzájomnom zamestnávaní občanov. Aj z tohto dôvodu tvorili českí občania takmer polovicu všetkých pracovných migrantov na Slovensku. Podobne, slovenskí pracovníci a študenti dodnes predstavujú veľmi výraznú zložku migrantov v Českej republike, a to predovšetkým v Prahe, ale aj v ďalších väčších mestách a v prihraničných oblastiach.

Po našom vstupe do Európskej únie sa začal na Slovensku uplatňovať princíp **voľného pohybu osôb**. V praxi to znamená, že akýkoľvek občan Európskej únie a jeho rodinní príslušníci môžu vstupovať na pracovný trh rovnako ako občania Slovenskej republiky. Občania iných krajín majú právo pracovať na Slovensku bez povolenia, len ak im bol udelený trvalý pobyt.⁴⁴ V prípade slovenských občanov uchádzajúcich sa o prácu v krajinách EÚ platia v niektorých členských krajinách dočasné výnimky, ktoré sa však postupne rušia.

Špecifický prípad pracovných imigrantov na Slovensku predstavujú vysokokvalifikovaní pracovníci predovšetkým v priemyselných odvetviach. Mnohí z nich pracujú na vysokých manažérskych pozíciách v bankovníctve a vo výrobné sfére. Vzhľadom na to, že na Slovensku nie je dostatočný počet vysoko kvalifikovaných manažérov, zahraničné podniky si ich často prinášajú so sebou spolu s investíciami. Za posledné roky sa tak zvýšil počet cudzincov z Francúzska (Peugeot), z Kórei (KIA), zo Spojených štátov amerických (US. Steel Košice). Takmer v každom väčšom meste na Slovensku v súčasnosti existuje podnik so zahraničnou účasťou aj pracovníkmi. Keďže v mnohých prípadoch prichádzajú aj s celými rodinami, v niektorých oblastiach tak vznikajú nové migrantské komunity aj celé mestské štvrte.

AKO SOM SA STALA EMIGRANTKOU**> Cieľ**

- Predstaviť tému stereotypov a predsudkov. Upozorniť na nebezpečenstvo stereotypov, ktoré umožňujú len obmedzené a často zavádzajúce poznanie.

> Cieľová skupina

študenti a študentky stredných škôl

> Čas

30 minút

> Pomôcky

kópie textu „Ako som sa stala emigrantkou“

Postup

1. Nechajte študentov nahlas prečítať hádankovú verziu príbehu „Ako som sa stala emigrantkou“.
2. Po prečítaní ich nechajte hádať, o kom príbeh hovorí a prečo.
3. Odpovede zapisujte na tabuľu, aby ste sa k nim mohli v reflexii vrátiť.

Reflexia

- Ako sa vám páči obraz našej krajiny pohľadom cudzinky? Zodpovedá to vašim skúsenostiam? S čím súhlasíte, s čím nie? Opísali by ste život na Slovensku inak? Ako?
- Čo si predstavíte, keď sa povie Slováč/Slovenka? Ako sú podľa vás Slováci najčastejšie vnímaní? Je tento obraz pravdivý alebo nejakým spôsobom skreslený? Platí vždy a na každého alebo iba niekedy a na niekoho?
- Čo sa hovorí o obyvateľoch susedných štátov? Myslíte si, že všetci sú naozaj takí?

Tipy

- Po reflexii môžete voľne nadviazať diskusiu o stereotypoch a predsudkoch. Môžete si pomôcť informáciami z druhej kapitoly (s. 52-55).

TEXT PRE UČITEĽA – ODKRYTÁ VERZIA***Ako som sa stala emigrantkou***

„Na Slovensko? To ste sa zbláznilí? Kto môže, sťahuje sa čo najviac na západ a vy?“ Takto nejakí zneli argumenty našich blízkych. Syn mal len rok a ja som s ním bola na materskej. Svoju kariéru som aj tak bola rozhodnutá na pár rokov nechať tak, takže mi zmena neprekážala. Našou motiváciou neboli peniaze, ale rodina pohromade. Okrem toho som rozumela argumentom manžela, že skúsenosti získané na Slovensku mu pomôžu v jeho kariérom raste. Koniec koncov, nestáhovali sme sa naveky, ani na druhý koniec sveta.

Vlastne som na sťahovanie zvyknutá od detstva. Môj starý otec bol vojakom z povolania a každé dva až tri roky menil pôsobisko. No a rodina išla spolu s ním. Jeho tri deti si postupne našli partnerov tam, kde akurát bývali. Narodila som sa, rovnako ako moja mama v Písku v južných Čechách. Na rozdiel od nej to bolo čisto náhodou. Maminka tam prežila 20 rokov, než sa rozhodla vziať si môjho otca a odsťahovať sa do Holešova na strednej Morave. V tých úrodných moravských nížinách som strávila detstvo. Rok pred revolúciou sa naši rozhodli, že pre nás malé mesto nemá perspektívu a sťahovali sme sa znovu – za prácou do Prahy.

Môj manžel na rozdiel od mňa nikdy predtým bydlisko nemenil. V Prahe sme bývali v rodinnom dome spoločne s jeho mamou a občas sme jej pomáhali s rôznymi drobnosťami v domácnosti. Najmä pre ňu bol náš odchod veľkou ranou. Keďže sa pohybuje len s ťažkosťami, museli sme najskôr nájsť niekoho, kto jej bude pomáhať, nakupovať, starať sa o dom a záhradu. Našťastie sa ponúkla manželova sestra a maminku si nasťahovala k sebe. Pomáhajú jej aj susedia, v záhrade zas brigádnici.

Pomerne rýchlo sme sa na Slovensku zabývali a začali preskúmať okolie. Môžem povedať, že sme sa doposiaľ nestretli so žiadnou negatívnou reakciou zo strany Slovákov kvôli tomu, že sme cudzinci. Naopak, nadšene sa nás pýtajú na dôvody, prečo sme si vybrali práve Slovensko. Často povedia, že taktiež bývajú alebo bývali v Čechách, alebo aspoň niekoho takého poznajú. Máme milú susedku, ktorá nás pravidelne zásobuje novinovými výstrižkami s tipmi na výlety. S jej pomocou som objavila malé obchodíky a trhovisko so zeleninou, ktoré by som sama pravdepodobne nenašla. Bratislava mi ako matke s malým dieťaťom vyhovuje svojou malou rozlohou, ľahkou dopravnou dostupnosťou a množstvom parkov s detskými ihriskami. Veľmi ma hnevajú akurát autá parkujúce na chodníku.

Počas dovolení a voľných víkendov veľa cestujeme. S malým dieťaťom sú naše možnosti obmedzenejšie, no nestážujeme sa. Na vysokohorskú túru do Tatier sa tak skoro nedostaneme. Spočiatku nás trochu zarazila nižšia úroveň a vyššia cena ubytovania a stravovania, než na akú sme boli zvyknutí doma, ale postupne sme si zvykli. Treba podotknúť, že služby sa postupne zlepšujú. Úplne nás uchvátili termálne kúpaliská. Necestujeme iba po Slovensku, ale tiež po blízkom Rakúsku a Maďarsku. Chýbajúce diaľnice spôsobujú, že veľa miest je pre nás takmer nedostupných, pretože s plačúcim dieťaťom na zadnom sedadle auta si viachodinovú cestu rýchlo rozmyslíte.

Pracovať alebo žiť v inej krajine prináša veľa zaujímavých podnetov, skúseností a príležitostí. Chýba mi však pravidelný kontakt s blízkymi, rodinou, kamarátmi. Smutne pozorujem, ako sa postupne všetkým vzdávam. Zíde z očí, zíde z mysle. Nedá sa vyhovieť všetkým, no pokiaľ môžem hodnotiť podľa seba, tak so životom na Slovensku som naozaj spokojná.

TEXT PRE ŠTUDENTOV – VERZIA HÁDANKA***Ako som sa stala emigrantkou***

„Kam? To ste sa zbláznilí? Kto môže, sťahuje sa čo najviac na západ a vy?“ Takto nejako znali argumenty našich blízkych. Syn mal len rok a ja som s ním bola na materskej. Svoju kariéru som aj tak bola rozhodnutá na pár rokov rozhodnutá nechať tak, takže mi zmena neprekážala. Našou motiváciou neboli peniaze, ale rodina pohromade. Okrem toho som rozumela argumentom manžela, že získané skúsenosti mu pomôžu v kariérom raste. Koniec koncov nesťahovali sme sa naveky, ani na druhý koniec sveta.

Vlastne som na sťahovanie zvyknutá od detstva, môj starý otec bol vojakom z povolania a každé dva až tri roky menil pôsobisko. No a rodina išla spolu s ním. Jeho tri deti si postupne našli partnerov tam, kde akurát bývali.

Môj manžel na rozdiel odo mňa nikdy predtým bydlisko nezmenil. V hlavnom meste sme bývali v rodinnom dome spoločne s jeho mamou a občas sme jej pomáhali s rôznymi drobnosťami v domácnosti. Najmä pre ňu bol náš odchod veľkou ranou. Keďže sa pohybuje len s ťažkosťami, museli sme najskôr nájsť niekoho, kto jej bude pomáhať, nakupovať, starať sa o dom a záhradu. Našťastie sa ponúkla manželova sestra a maminku si nasťahovala k sebe. Pomáhajú jej susedia, v záhrade zas brigádnici.

Pomerne rýchlo sme sa na Slovensku zabývali a začali preskúmať okolie. Môžem povedať, že sme sa doteraz nestretli so žiadnou negatívnou reakciou zo strany miestnych ľudí kvôli tomu, že sme cudzinci. Naopak, nadšene sa nás pýtajú na dôvody, prečo sme si vybrali práve ich krajinu. Často povedia, že u nás tiež boli alebo bývali, prípadne poznajú niekoho, kto v našej krajine pracuje. Máme milú susedku, ktorá nás pravidelne zásobuje novinovými výstrižkami s tipmi na výlety. S jej pomocou som objavila malé obchodíky a trhovisko so zeleninou, ktoré by som sama pravdepodobne nenašla. Mesto mi ako matke s malým dieťaťom vyhovuje svojou malou rozlohou, ľahkou dopravnou dostupnosťou a množstvom parkov s detskými ihriskami. Veľmi ma hnevajú akurát autá parkujúce na chodníku.

Počas dovolení a voľných víkendov veľa cestujeme. S malým dieťaťom sú naše možnosti obmedzenejšie, no nestážujeme sa. Na vysokohorskú túru sa tak skoro nedostaneme. Spočiatku nás trochu zarazila nižšia úroveň a vyššia cena ubytovania a stravovania, než na akú sme boli zvyknutí doma, ale postupne sme si zvykli. Treba podotknúť, že služby sa postupne zlepšujú. Úplne nás uchvátili termálne kúpaliská.

Pracovať alebo žiť v inej krajine prináša veľa zaujímavých podnetov, skúseností a príležitostí. Chýba mi však pravidelný kontakt s blízkymi, rodinou, kamarátmi. Smutne pozorujem, ako sa postupne všetkým vzdalujem. Zíde z očí, zíde z mysle. Nedá sa vyhovieť všetkým, no pokiaľ môžem hodnotiť podľa seba, tak so životom tu som naozaj spokojná.

NAŠI ŠIKOVNÍ MLADÍ

> Cieľ

- Oboznámiť sa s dôvodmi pracovnej migrácie z rôznych uhlov pohľadu. Uvedomiť si silu stereotypov, ktoré v bežnom živote pôsobia na základe neúplných alebo skreslených informácií.

> Cieľová skupina

študenti a študentky stredných škôl

> Čas

minimálne 45 minút

> Pomôcky

kartičky s rolami

Postup

Táto aktivita je založená na hraní rolí počas improvizovanej televíznej diskusie v kombinácii s tzv. metódou akvária. Moderátor a hlavní účastníci diskusie sú od divákov v „televíznom štúdiu oddelení“ (napríklad diskutéri s moderátorom v strede miestnosti s divákmi naokolo alebo diskutéri a diváci v polkruhoch oproti sebe). Rozmiestneniu účastníkov môžete prispôbiť aj priestor, v ktorom budú diskutovať.

1. Vyberte si jedného dobrovoľníka, ktorý bude hrať rolu moderátora televíznej diskusie, dajte mu/jej improvizovaný mikrofón a kópiu štyroch kartičiek s rolami. Zvyšok triedy rozdeľte do štyroch približne rovnakých skupín.
2. Každá skupina si vylosuje jednu kartičku s rolou, ktorú si všetci prečítajú a na základe opisu postavy si spoločne pripraví argumenty na diskusiu.
3. Počas prípravy si každá skupina vyberie zástupcu, ktorý bude danú rolu hrať v improvizovanom televíznom štúdiu. Skupiny sa medzi sebou nerozprávajú.
4. Pred samotnou diskusiou vysvetlite dve základné pravidlá:
 - A. Slovo udeľuje a odníma moderátor, ktorý zároveň riadi celú diskusiu. Dbá pritom, aby každý účastník dostal priestor na vyjadrenie svojho postoja. Rozpráva len ten, kto dostane mikrofón.
 - B. Diváci môžu do diskusie vstupovať po odznení stanovísk a prvotnej výmene názorov všetkých štyroch účastníkov. Diváci môžu argumentmi podporiť člena svojej skupiny alebo argumentovať proti inému diskutérovi. Diváci rozprávajú len keď dostanú slovo a mikrofón od moderátora.

Mária, matka Hanky, Slovenka

Si šťastná, že si svoju dcéru dobre vychovala a kde len môžeš, tam sa svojou Hankou chváliš: Naša Hanka je šikovná dievča, vždy sa učila dobre, to má po mne. Farmaceutickú fakultu vyštudovala s červeným diplomom! Zároveň pracovala ako sprievodkyňa v cestovnej kancelárii, takže každý rok cez prázdniny bola v cudzine a zarobila si veľa peňazí. Dcéra vedela od spolužiačky, že v Čechách si zarobí dvakrát toľko než tu, preto po skončení školy dlho neváhala a odišla... V Prahe má prenajatý krásny byt, zarába veľa peňazí, nosí oblečenie podľa poslednej módy a ešte nám aj posielala pekné darčeky. Určite si raz kúpi veľký dom v rodnom Humennom.

Martina, lekárnička, Češka

Vyštudovala si farmáciu, pracuješ už 10 rokov v lekárni. Predminulý mesiac dal majiteľ všetkým zamestnancom výpoveď. O mesiac končíš a dosiaľ sa ti nepodarilo zohnať miesto v inej lekárni. Prečo si dostala výpoveď? Vraj znižovanie stavov. Ty ale vieš, ako je to naozaj. Šéf to do očí nikomu nepovie, ale zamestná Slovákov. Dá im pritom o päť tisíc menej, takže sa mu to oplatí. Urobia rovnakú prácu za menej peňazí a on potom viac zarobí. Si nahnevaná na šéfa i na to, že sa nájde niekto, kto je ochotný za také malé prachy pracovať.

Karel, dôchodca, Čech

Slováci? Tí sú všade, hrôza. Vojdem do supermarketu, do regálu dáva tovar Slovenka, zeleninu vám váži Slovák a pri pokladni nákup zaplatíte hádajte komu, no Slovákov! A niektorí sa pokúšajú hovoriť po česky, aby to zamaskovali! A hnevajú ma najmä v lekárni. Vysvetľujú mi, ako mám brať liek v cudzom jazyku, slovenčina je preda cudzí jazyk, nie?! Čo ak im budem zle rozumieť a otrávim sa?

Hanka, dcéra Márie, Slovenka žijúca v Prahe

Vyštudovala si farmáciu s červeným diplomom. Vždy si stíhala niekoľko vecí naraz, rada cestuješ a nebojíš sa riskovať. Po skončení školy si skúšala pracovať doma v Humennom, ale zmluvu ti vystavili iba na krátku dobu a potom nepredĺžili. Tvoj plat bol mizerný. Dostala si tip, že v Prahe hľadajú kvalifikovaných pracovníkov do lekárne. Najprv si domov chodila každý týždeň, bolo ti veľmi smutno. V lekárni si musela tvrdo pracovať, než si ukázala, že si skutočne dobrá. Získala si miesto vedúcej lekárne a tvoj plat ti závidia aj domáci. Postupne si tu našla kamarátov aj priateľa. Začalo sa ti tu páčiť. O Prahe už hovoríš ako o svojom domove. Vlastne sa už ani nechceš vrátiť späť na Slovensko, ale doma to ešte radšej nechceš povedať.

Reflexia

- Ako sa cítili diskutéri vo svojich rolách? Bolo pre nich ťažké reagovať na argumenty ostatných? V čom?
- Ako hodnotia diskutéri vystupovanie moderátora? Bol dostatočne nestranný, dával každému rovnaký priestor na vyjadrenie názoru?
- Ako celú diskusiu vnímali diváci? Ktoré argumenty alebo postoje Vás najviac oslovili?
- Stretli ste sa niekedy s podobnou situáciou? Zažil niekto vo vašom okolí niečo podobné? Ako sa cítil?
- Vedeli ste, že by zamestnávanie Slovákov v cudzine mohlo byť vnímané negatívne? Za akých okolností áno a za akých nie? Prečo je tomu tak?
- V ktorých krajinách a v akých povolaniach najčastejšie pracujú naši občania v cudzine?
- Akí cudzinci a v akých povolaniach pracujú na Slovensku? Sú vnímaní pozitívne alebo negatívne? Prečo?

Tip

- Moderátor sa môže rozhodnúť, ktorému diskutérovi udelí slovo ako prvému a tým už na začiatku výrazne ovplyvniť priebeh diskusie. Môže dať napríklad slovo Hanke, čím celá diskusia začne pozitívnou prezentáciou jej úspešnej kariéry v zahraničí. Ak začne Martina alebo Karel, diskusia bude od začiatku vedená v kritickom duchu.

Fenomén Au-pair

Kým na Slovensku a v mnohých ďalších postkomunistických krajinách je výrazne rozvinutý systém štátnej pomoci pri starostlivosti o dieťa, v západnej Európe je táto starostlivosť skôr súkromnou záležitosťou rodín. Mnohé matky malých detí sa omnoho skôr vracajú do práce a potrebujú ich celodennú starostlivosť zveriť do rúk iných. Veľká väčšina z nich tak zamestnáva au-pair, opatrovatelky. História au-pair siaha do Francúzska konca 19. storočia. V tomto období mladé dievčatá z „dobrých rodín“ v Nemecku alebo Anglicku odchádzali do Francúzska zdokonaľiť sa v jazyku, spoznať kultúru a životný štýl, prípadne zdokonaľiť deti domácich v cudzom jazyku. Po prvej svetovej vojne sa tento pojem stal populárnym aj v stredných vrstvách spoločnosti ako synonymum kultúrnej výmeny. Pôvodne boli teda au-pair vnímané skôr ako „hostia“ danej krajiny, ktorí majú získať čo najviac skúseností s inými kultúrami. Neskôr sa však postavenie au-pair výrazne zmenilo. Po roku 1989 sa otvoril veľký priestor pre zamestnávanie mladých opatrovateliek z krajín bývalého socialistického bloku. Slovensko v tomto ohľade zohrávalo veľmi dôležitú úlohu, pretože počet slovenských au-pair bol v polovici 90. rokoch pravdepodobne najvyšší zo všetkých krajín, z ktorých au-pair prichádzali.⁴⁵ Mnohé sa takto zamestnali v Británii, Nemecku, Rakúsku a ďalších krajinách západnej Európy. Au-pair je stále vnímaná ako práca predovšetkým pre mladé ženy. Počet mužov, ktorí túto prácu vykonávajú je oveľa nižší (aj keď v prípade krajín strednej Európy je tento podiel vyšší ako v západoeurópskych krajinách). Dôvody, pre ktoré mladí ľudia odchádzajú do zahraničia pracovať ako au-pair, sú rôzne. Na jednej strane sú tí, ktorí si chcú „predĺžiť mladosť“, naučiť sa jazyk a spoznať nových ľudí. Odchádzajú preto väčšinou do západoeurópskych krajín alebo do veľkých miest. Na druhej strane sú mladé ženy (a vo väčšej miere aj muži), pre ktorých je možnosť zamestnať sa ako au-pair jednou z pomerne ľahko dostupných príležitostí, ako získať prácu v zahraničí. Ide teda o typických ekonomických migrantov a migrantky. Častým impulzom na vycestovanie býva neprijatie na vysokú školu, strata zamestnania alebo nemožnosť získať prácu na Slovensku. Mnohí sa chcú zdokonaľiť v cudzích jazykoch, a preto popri práci navštevujú aj jazykové kurzy.

Z východnej a juhovýchodnej Európy k nám za prácou prichádzajú prevažne nižšie kvalifikovaní robotníci, remeselníci alebo zamestnanci v poľnohospodárstve. Títo ľudia prichádzajú zväčša z krajín s pretrvávajúcimi ekonomickými problémami a dlhodobou vysokou nezamestnanosťou. Slovensko sa pre týchto migrantov stáva podobnou cieľovou krajinou ako niektoré západoeurópske krajiny (Veľká Británia, Írsko, Nemecko) pre Slovákov, ktorí v nich v súčasnosti pracujú vo veľkom počte a zväčša aj na podobných pozíciách, ktoré nevyžadujú vysokú kvalifikáciu.

Na Slovensku čoraz častejšie vznikajú pracovné príležitosti, ktoré sú stále menej atraktívne pre slovenských občanov a tým sa otvára priestor pre imigrantov z iných krajín, aby tu našli pracovné uplatnenie a ohodnotenie, ktoré nenachádzajú vo svojej krajine. Dnes už mnohé z týchto firiem zamestnávajú pracovníkov z Bulharska, Rumunska či Ukrajiny. Nemálo cudzincov však na Slovensku pracuje aj nelegálne, bez akéhokoľvek sociálneho a zdravotného zabezpečenia a za veľmi nízku mzdu, za ktorú by domáci nepracovali. Vzniká tak podobný problém ako napríklad v Rakúsku, kde sa prevažne slovenské ženy starajú o starších ľudí alebo o deti. Zarobia tak oveľa viac, ako na Slovensku, avšak v porovnaní s platmi, ktoré dostávajú domáci pracovníci zamestnaní v podobných oblastiach, sú ich mzdy výrazne nižšie. V prípade nelegálneho zamestnávania pritom nemajú nárok ani na sociálne či zdravotné zabezpečenie.

„Skončila som strednú školu a bola som nezamestnaná. Pochádzam z chudobnej rodiny a nemáme veľa peňazí. Nikdy sme neboli v zahraničí na dovolenke. Chcela som mať vlastný život, vlastné peniaze. Tiež som sa chcela naučiť cudzie jazyky a spoznať cudzie krajiny. Strávila som 10 mesiacov vo Veľkej Británii a získala som certifikát v angličtine a francúzštine... pred dvoma mesiacmi som sa vrátila domov a teraz som nezamestnaná.“⁴⁶

Zahranční študenti

S globalizáciou a s ňou súvisiacou migráciou začína vo svete narastať aj počet ľudí, ktorí cestujú za lepším vzdelaním. Kým zo Slovenska odchádza čoraz viac mladých ľudí na študijné pobyty do zahraničia, o štúdium u nás nie je medzi cudzincami až taký veľký záujem. Zaujímavé je porovnanie medzi Českou republikou a Slovenskom. V Čechách študuje približne 9 000 Slovákov, na Slovensku je českých študentov iba niekoľko stoviek. Kvalita slovenských škôl je v súčasnosti nižšia ako v iných krajinách, nie sú tu ani dostatočne vybavené knižnice a učebne.

Existuje však viacero možností, vďaka ktorým sa môžu zahraniční študenti u nás vzdelávať. Slovensko má uzavreté viaceré medzinárodné dohody s rôznymi krajinami o vzájomnej výmene študentov, čím vznikajú možnosti na získanie štipendia, ktoré týmto študentom umožňuje pokryť ich náklady na pobyt na Slovensku. Niektoré univerzity začínajú otvárať aj kurzy vyučované v anglickom jazyku, čo tiež môže byť motivačným faktorom pre zahraničných študentov prichádzať na Slovensko. Z okolitých krajín k nám prichádzajú predovšetkým študenti z Českej republiky, Maďarska a Ukrajiny. Zo vzdialenejších krajín je to predovšetkým Izrael, Grécko a viaceré africké krajiny.⁴⁶ Pred rokom 1989 u nás študovali mladí ľudia z krajín socialistického bloku (Vietnamu, Číny, Sovietskeho zväzu). Mnohí absolventi sa na Slovensku aj usadili, založili si rodiny a pracujú ako lekári, právnici či podnikatelia. Mnohí z nich začali podporovať svojich príbuzných a krajanov, aby prichádzali na Slovensko. Počet migrantov sa začal zvyšovať a postupne sa u nás vytvorili nové komunity, alebo tzv. nové menšiny.

Nové menšiny

V podkapitole 3.1. sme stručne načrtli históriu migrácie rôznych skupín počas minulých storočí. Povedali sme si o príchode Slovanov, Maďarov, Rómov, Židov, Rusínov, Nemcov, Valachov či Chorvátov. Tieto skupiny nových obyvateľov sa buď asimilovali (splynuli s pôvodným obyvateľstvom, ako napríklad Valasi) alebo až do súčasnosti zachovávajú svoju unikátnu kultúrnu identitu. Tradičné menšiny sú aj oficiálne uznané ako národnostné menšiny, ktorým Ústava zaručuje rôzne práva. Národnostné menšiny na Slovensku tvoria viac než 14 % obyvateľstva. To znamená, že približne každý siedmy občan Slovenska je príslušníkom určitej národnostnej menšiny. V tejto príručke sa niektorým z nich venujeme podrobnejšie (Pozri kapitolu č. 3 Rómovia a č. 4 Židovské dejiny a kultúra).

So zvyšujúcou sa migráciou sa na Slovensku začínajú vytvárať aj celkom nové komunity, ktoré tvoria čoraz početnejšiu časť spoločnosti. Tieto nové menšiny majú vlastnú kultúru, zvyky, ich materinský jazyk je často veľmi odlišný od nášho. Napriek tomu, že počet takýchto komunít sa zvyšuje, vieme o nich len veľmi málo. Žijú vedľa nás, navštevujú slovenské školy, majú bežné zamestnanie, každodenne ich stretávame na ulici a napriek tomu ich takmer vôbec nepoznáme. Na rozdiel od tradičných menšín nemajú Ústavou zaručené práva a ako menšiny nie sú oficiálne uznané.

V nasledujúcej časti sa budeme stručne venovať iba niektorým novým menšinám, ktoré na Slovensku žijú. Postupne si priblížime komunitu Vietnamcov, ktorí žijú na Slovensku už desiatky rokov a Albáncov, ktorí sú na Slovensku relatívne krátko. Avšak nielen rôzne etnické skupiny ako Albánci alebo migranti z konkrétneho štátu ako Vietnamci môžu vytvárať nové komunity. Čoraz častejšie počujeme aj o menšinách, ktorých príslušníci síce pochádzajú z rôznych krajín, no spája ich spoločne vyznávané náboženstvo. V slovenskom kontexte sa hovorí predovšetkým o islame a moslimoch, a preto sa v nasledujúcich častiach budeme venovať aj moslimskej komunite na Slovensku.

Vietnamci na Slovensku

Mnohí príslušníci vietnamskej komunity žijú na Slovensku už viac než 30 rokov, a preto v ich prípade nemožno už celkom hovoriť o novej menšine. Ak sú pre nás Vietnamci novou komunitou, tak najmä v tom zmysle, že doposiaľ ju príliš nepoznáme. Vietnamci sú zväčša vnímaní ako „trhovníci“, maloobchodníci s lacným tovarom vo všetkých väčších mestách, ktorí lámanou slovenčinou predávajú najmä odevy a elektroniku. O ich pôvode, motívoch ich príchodu na Slovensko a životnom štýle pritom máme len veľmi málo informácií.

Migrácia Vietnamcov do strednej Európy a špecificky na Slovensko bola založená na medzivládnych dohodách medzi Československom a Vietnamom v rámci spolupráce oboch krajín v bývalom socialistickom bloku. V 70. rokoch 20. storočia sa Vietnam po dlhom období vojen nachádzal vo veľmi zlých ekonomických podmienkach. Za materiálnu pomoc zo socialistických krajín začal Vietnam posielať svoju pracovnú silu tam, kde bola potrebná. Do Československa koncom 70. rokov prichádzali predovšetkým deti predstaviteľov komunistickej strany, ktoré študovali na československých stredných a vysokých školách.⁴⁸

Prišiel som do Československa v roku 1982, moji priatelia boli odoslaní do Maďarska. Naša práca bola založená na medzinárodnej dohode medzi komunistickými krajinami. Pracovali sme v automobilovom a kovospracujúcom priemysle. Bola to veľmi ťažká práca, ale boli sme šťastní, že môžeme byť vo východnej Európe. Život vo Vietname bol veľmi náročný – chudoba a špina.

Zdroj: Williams a Baláz, 2005

Ku koncu obdobia socializmu bol v Československu nedostatok tovaru rôzneho druhu, predovšetkým módného oblečenia, kozmetiky a elektroniky. Tento nedostatok využili vietnamskí študenti a pracovníci ako vhodnú príležitosť. Niektorí nakupovali materiál a vyrábali rôzne produkty na predaj. Iní ich priamo dovážali zo zahraničia, keďže mali silné väzby na svoje rodiny a známych v iných krajinách. Po roku 1989 sa tento obchod stal hlavnou zárobkovou činnosťou mnohých z nich, keďže po páde komunizmu boli Vietnamci medzi prvými, ktorí stratili prácu. Mnohým v tomto období skončilo povolenie na pobyt a museli krajinu opustiť. Tí, čo zostali, sa naďalej venovali maloobchodnému predaju. Ich úspešnosť a dobré podmienky na živobytie motivovalo druhú vlnu migrácie z Vietnamu začiatkom 90. rokov. Najprv prichádzali len muži, neskôr ich nasledovali aj ich rodiny.

Koľko Vietnamcov žije na Slovensku?

Vietnamská komunita je spomedzi všetkých imigrantských komunít na Slovensku najpočetnejšia. Do veľkej miery to súvisí aj s tým, že Vietnamci tu žijú už niekoľko desaťročí, čo pre väčšinu ostatných komunít neplatí. Oficiálny počet Vietnamcov, ktorí získali občianstvo Slovenskej republiky v roku 2001 dosahoval 993. Ich reálny počet je však vyšší. Údaje o počte registrovaných podnikateľov vietnamského pôvodu uvádzajú približne 2000 jednotlivcov, reálne odhady však hovoria o 7500 – 8000 Vietnamcoch na Slovensku.⁴⁹

Na Slovensku som sa za celý ten čas veľa naučil. Neprišiel som sem zbohatnúť. Ale naučil som sa, ako jednať s ľuďmi z rôznych kultúr. Poznáam Čechov, Gruzíncov, Indov, Pakistancov i Vietnamcov. Keď na mňa zakričali – hej ty, čierna opica – poďakoval som im, a odvetil, že banány mám ozaj rád. Zvrtol som to na žart, a oni napokon tiež. Zistil som aj to, že kdekoľvek som, ľuďom sa musím prihovoriť ich rodným jazykom. S dedičanmi som sa spriatelil, keď som sa naučil po maďarsky. Rešpektujem ľudí takých, akí sú a slušne sa vždy pozdravím. Ľudia ma pozorujú a úctu vrátia. Som ochotný každému pomôcť, lebo viem, že všetky ľudské bytosti sú jedno.

Azylant na Slovensku

Príklady vietnamčiny

<i>Tờ vớ đng</i>	<i>Slovička</i>
<i>oàng</i>	<i>Pán, ty, tvoj</i>
<i>bař</i>	<i>Pani, ty, tvoja</i>
<i>chařo</i>	<i>pozdrav</i>
<i>xin loài</i>	<i>Prepáčte</i>
<i>lař</i>	<i>Byť, je, som, sme</i>
<i>gẽ</i>	<i>čo</i>
<i>toài</i>	<i>Ja, môj</i>
<i>Chařo bař</i>	<i>Zdravím Vás</i>
<i>Teân bař lař gẽ?</i>	<i>Ako sa voláš?</i>
<i>Teân toài lař Hař.</i>	<i>Volám sa Ha</i>

Čo o Vietnamcoch nevieme?

Z postrannej uličky vychádza motocykel a vráza do iného vodiča motorky. „Prepáčte“, usmieva sa vinník. „Nič sa nestalo“, usmieva sa druhý vodič. Pre cudzincov je to neuveriteľné, ale Vietnamci sa usmievajú aj vtedy, ak k tomu nie je dôvod. Prikyvovanie je výrazom pozornosti, nie nevyhnutne súhlasu. Otvorené emócie, či dokonca dotyky sú nepripustné. A aj keď sa rozčúlia, nedávajú to najavo. V styku s Vietnamcami je dobré sa usmievať, byť zdvorilý. A to aj napriek tomu, že Vietnamci sú po dlhodobom pobyte v Európe už zvyknutí na iné správanie. Vo Vietname sú ľudia silno nábožensky založení, väčšina z nich sú budhisti. Uctievanie predovšetkým súdržnosť v rodine a svojich predkov. Rodina je pre nich veľmi dôležitá, čo sa odráža aj na dvoch veľmi významných sviatkoch – každoročne oslavovanom dni otca alebo matky. Členovia rodiny sú zvyknutí si pomáhať, čo platí aj v prípade, že odchádzajú do zahraničia. V osemdesiatych rokoch prichádzali Vietnamci do Československa, aby si zarobili a zmluvne mali zabezpečené, aby aspoň polovicu zárobku mohli poslať domov do Vietnamu. Veľmi významným sviatkom je aj Nový rok – Têt. Počas tohto sviatku sa navštevujú rodiny a obdarúvajú sa. Súdržnosť rodiny sa prejavuje aj tým, že často viaceré generácie žijú pod jednou strechou.⁵¹

Vietnamská komunita sa v mnohých ohľadoch odlišuje od väčšinového obyvateľstva. Oproti zvyšku spoločnosti má omnoho vyšší podiel Vietnamcov stále zamestnanie a veľká väčšina z nich sú podnikatelia. Kým na Slovensku sa len každý trinásty človek venuje podnikaniu, v prípade Vietnamcov sú podnikateľmi takmer dve tretiny. Zaujímavé je, že na Slovensku nežijú zatiaľ takmer žiadni obyvatelia vietnamského pôvodu, ktorí by patrili do starších vekových kategórií. To sa však v blízkej budúcnosti prirodzene zmení, keďže prvá vlna emigrantov sa postupne dostáva do dôchodkového veku a na Slovensku zároveň žije druhá a tretia generácia ich potomkov, ktorí sa však zväčša narodili už na Slovensku a majú aj slovenské občianstvo. Mnohí Vietnamci majú dosiahnuté vysokoškolské alebo stredoškolské vzdelanie, mladí ľudia vietnamského pôvodu v školách spravidla dosahujú veľmi dobré výsledky.

Quan Nguyen Huy, domácimi prezývaný Ivan, spomína na svoje rozhodnutie prísť na Slovensko: „Mal som 21. Vo Vietname sa končila nezmyselná vojna s Američanmi. Ľudia vo vedení štátu si povedali, že zničený Vietnam by mali znova postaviť na nohy mladí. Mohli sme ísť študovať do krajín bývalého socialistického bloku. Tak som sa prihlásil. O Slovensku som vedel len to, že je tam mier a že je v Európe.“ Mostom k ľuďom na Slovensku mal byť pre mladého Vietnamca jazyk. Zvládol ho rýchlo a dnes rozpráva dokonalou slovenčinou. Precestoval celé Slovensko a svojim rodákom z Vietnamu, ktorí k nám prišli študovať a pracovať, pomáhal v začiatkoch. Svoju manželku, s ktorou si neskôr založili rodinu spoznal na internáte: „Veľmi ju obdivujem, lebo veľa riskovala. V tom čase ísť do vzťahu s cudzincem... Určite sa bála, ako ju pochopí rodina, okolie. Som jej veľmi vďačný za to, že sme spolu už toľké roky a nepripustili sme, aby nám čokoľvek náš vzťah rozbilo.“ Quanovo rozhodnutie nevrátiť sa do Vietnamu znášala veľmi ťažko jeho rodina. Musel jej oznámiť, že sa už nevráti, že si založil rodinu a jeho domovom bude Slovensko. Vietnam, vzdialený 15 000 kilometrov, sa mu za 33 rokov podarilo navštíviť len tretí raz. Svojich dvoch súrodencov by rád pre zmenu pozval k nám. Aby videli krajinu, spoznali tunajší život a ľudí.⁴⁹

Skúsenosti Vietnamcov so životom na Slovensku

Vietnamci prichádzali na Slovensko z kultúrneho prostredia, ktoré je značne odlišné od európskeho. Už len naučiť sa slovenský jazyk je pre mnohých takmer neprekonateľným problémom. Jazykové problémy v prvom rade komplikujú komunikáciu s úradmi (keď sa snažia vybaviť si rôzne povolenia na pobyt alebo na podnikanie), ale aj v bežnej komunikácii s ľuďmi. Pobyt na Slovensku je pre mnohých Vietnamcov finančne veľmi nákladný. Okrem bežných poplatkov za bývanie, predajný priestor či povolenie podnikáť musia pravidelne platiť aj správne poplatky za predĺženie pobytu. Nedostatočná znalosť slovenčiny im zabraňuje integrovať sa v spoločnosti. Nevedia sa dohovoriť na úradoch, na verejnosti, v mnohých prípadoch urážajú ľudí bez toho, aby si to uvedomili. Pri komunikácii s úradmi potrebujú tlmočníkov, čo ich stojí nemalé finančné prostriedky.⁵⁰

Samotní Vietnamci nevnímajú postoje obyvateľov k nim ako vyslovene nepriateľské alebo rasistické. Do istej miery si uvedomujú predsudky a stereotypy, ktoré o nich obyvatelia Slovenska prechovávajú, ale necítia to ako zásadný problém v ich živote. Média sa životu Vietnamcov na Slovensku nevenujú takmer vôbec, prípadne ich zobrazujú ako „pašerákov a drobných kriminálnikov“. Takýmto spôsobom sa naďalej šíria a upevňujú stereotypy a predsudky.

PROTICHODNÉ REPORTÁŽE

> Cieľ

- Formulovať argumenty pri nejednoznačných témach. Uvedomiť si vplyv médií na formovanie verejnej mienky. Spracovať informácie do žurnalistickej podoby.

> Cieľová skupina

študenti a študentky stredných škôl

> Čas

90 minút (5 minút na zadanie úloh, 55 minút na prípravu, 30 minút na prezentácie a diskusiu)

> Pomôcky

Kópie textov a ilustračných výstrižkov z novin, háčky papiera, fixky rôznych farieb pre každú skupinu.

Postup

- Rozdeľte triedu na štyri približne rovnako veľké skupiny, ktoré si vylosujú zadanie.
- Úlohou každej skupiny je vytvoriť novinovú reportáž podľa zadania. Je dôležité, aby študenti nezistili, že každá skupina má odlišné zadanie.
- Každá skupina predstaví svoju reportáž ostatným. Zdôvodnia voľbu obrázkov, slov a odpovedia na otázky spolužiakov.

Práca v zahraničí

Vaši kolegovia v konkurenčných novinách pripravili reportáž o tom, že práca v zahraničí je to najlepšie, čo môže každý z nás urobiť. Zarobí si veľa peňazí a bude sa mu žiť omnoho lepšie než doma. Vy s tým zásadne nesúhlasíte. Pripravte si reportáž, ktorou kolegov presvedčíte o tom, že práca v zahraničí je nevýhodná pre jednotlivca aj pre celú krajinu. Napíšte si vaše hlavné argumenty a zadeľte si medzi sebou prácu. Budte čo najkonkrétnejší: uveďte príklady, používajte fotografie, kresby, názorné ukážky, rozhovory s ľuďmi a podobne.

Práca v zahraničí

Vaši kolegovia v konkurenčných novinách pripravili reportáž o tom, ako je nebezpečné odísť za prácou do zahraničia, ako v cudzine na každom kroku striehnu všelijakí darebáci, ktorí chcú každého oškľibať. Tí, čo takto odídu vraj drú za málo peňazí, pokiaľ vôbec nejakú prácu zoženú. Vy s tým zásadne nesúhlasíte. Pripravte si reportáž, ktorou kolegov presvedčíte o tom, že práca v zahraničí je prínosom pre jednotlivca aj pre celú krajinu. Napíšte si vaše hlavné argumenty a zadeľte si medzi sebou prácu. Budte čo najkonkrétnejší: uveďte príklady, používajte fotografie, kresby, názorné ukážky, rozhovory s ľuďmi a podobne.

Cudzinci pracujúci na Slovensku

Vaši kolegovia v konkurenčných novinách pripravili reportáž o tom, že cudzinci zamestnaní na Slovensku sú pre nás prínosom a vzorom. Mali by sme sa k nim správať ústretovo a urobiť všetko pre to, aby sa tu cítili čo najlepšie a čo najdlhšie tu zostávali. Vy s tým zásadne nesúhlasíte. Pripravte si reportáž, ktorou kolegov presvedčíte o opaku. Napíšte si vaše hlavné argumenty a zadeľte si medzi sebou prácu. Budte čo najkonkrétnejší: uveďte príklady, používajte fotografie, kresby, názorné ukážky, rozhovory s ľuďmi a podobne.

Cudzinci pracujúci na Slovensku

Vaši kolegovia v konkurenčných novinách pripravili reportáž o tom, že cudzinci žijúci na Slovensku nikdy neporozumejú našej kultúre, jazyku a povahe, a preto ich pracovné výsledky nebudú dobré. Je teda úplne zbytočné, aby sa tu dlhšie zdržiavali. Mali by sa čo najrýchlejšie odsťahovať, lebo nám berú prácu. Vy s tým zásadne nesúhlasíte. Pripravte si reportáž, ktorou kolegov presvedčíte o opaku. Napíšte si vaše hlavné argumenty a zadeľte si medzi sebou prácu. Budte čo najkonkrétnejší: uveďte príklady, používajte fotografie, kresby, názorné ukážky, rozhovory s ľuďmi a podobne.

Reflexia

Po odznení všetkých prezentácií jednotlivé skupiny prečítajú svoje pôvodné zadania. Celá trieda následne diskutuje o tom, ako možno tú istú tému spracovať rôznym spôsobom.

- Aké informácie a ilustratívne materiály si jednotlivé skupiny vybrali? Ako ich spracovali?
- Bolo podľa vás informovanie o danej téme vyvážené? Čo reportážam chýbalo? Bolo niečo dôležité vynechané, zamlčané alebo príliš zjednodušené?
- Boli jednotlivé reportáže spracované seriózne alebo bulvárne, škandalizujúco?
- Akým spôsobom možno docieľiť vyváženosť informácií?
- Je dôležité rozlišovať overiteľné fakty od subjektívnych postojov a názorov? Ako to možno dosiahnuť pri spracovávaní reportáže (z pozície novinára) a pri jej čítaní alebo sledovaní (z pozície čitateľa alebo diváka)?
- Ako možno predísť manipulácii zo strany médií?

Tipy

- Táto aktivita je vhodná pre skupiny, ktoré už majú základné poznatky o pracovnej migrácii aj o práci v médiách.
- Za domácu úlohu môžu študenti napísať vyváženú reportáž na danú tému a prezentovať ju na ďalšej hodine.

Poznámka: Inšpirované rovnomennou aktivitou z publikácie Pike, G., D. Selby: Cvičení a hry pro globální výchovu 2, Portál, Praha 2000, s. 217 – 218.

Albánci na Slovensku

Médiá vo svojich správach alebo reportážach Albáncov zobrazujú takmer výlučne ako kriminálnikov alebo mafiánov. To do veľkej miery prispieva k tomu, že albánsku menšinu na Slovensku vnímame iba v negatívnych súvislostiach. Preto je potrebné oboznámiť sa s tým, odkiaľ a prečo k nám Albánci prichádzali a prichádzajú, aké sú ich kultúrne odlišnosti a aké je ich súčasné postavenie na Slovensku.

V dnešnom Albánsku žije približne 3,6 milióna obyvateľov, pričom Albánci ani zďaleka nežijú iba v domovskej krajine. Približne dve tretiny všetkých etnických Albáncov žijú za hranicami. Najväčšie albánske komunity sú v Macedónsku a Kosove, v ktorom tvoria väčšinu obyvateľstva. V poslednom desaťročí 20. storočia patrili Albánci medzi skupiny, ktoré najčastejšie emigrovali. Príčinou boli etnické nepokoje spojené s rozpadom Juhoslávie a zlé ekonomické podmienky v krajine. Mnohí Albánci boli nútení utekať pred vojnou alebo prenasledovaním. Stali sa z nich utečenci.

Príbeh utečenca: Nemohol som sa do Kosova vrátiť

Po mnohých generáciách sa Srbi aj Albánci učili vzájomne sa nenávidieť. V roku 1984 bola naša albánska škola v Kosove zatvorená. Srbské školy nechceli albánskych žiakov a ani môj otec nechcel, aby som chodil do srbskej školy. Moje vzdelávanie skončilo, keď som mal 10 rokov. Dvaja starší bratia odišli z Kosova, lebo nechceli slúžiť v srbskej armáde a zabíjať Albáncov. Mama nám zomrela a tak sme v Kosove zostali len s otcom. Pracoval som v jeho obchode, bol som ešte dieťa a veľa vecí som si neuvedomoval. Ale keď prišiel Milošević k moci, situácia sa zhoršila. Nikto sa nechcel so mnou kamarátiť. Keď sme hrali futbal, nikto si ma nevybral do družstva. Mesto, kde som žil bolo rozdelené mostom. Jedna časť bola srbská, druhá albánska. My sme žili v tej srbskej. Párkrát som išiel aj cez most stretnúť sa s albánskymi kamarátmi, ale nezobrali ma medzi seba ani oni. Naša rodina je katolícka a väčšina Albáncov sú moslimovia. Srbi sú zas pravoslávni a tak som si nevedel nájsť kamarátov nikde. V roku 1990 začala vojna v Juhoslávii a veci sa ešte viac zhoršili. Otca volali do kosovskej armády, ale on odmietol. Nechcel bojovať. Srbi ho volali na demonštráciu proti bombardovaniu Srbska, aj to odmietol. V roku 2000 padla bomba do našej záhrady. Prišli piati ozbrojení Srbi a dali môjmu otcovi poslednú šancu sa k nim pridať. Povedali nám, že musíme do 48 hodín odísť, inak nás zastrelia. Tak sme opustili Kosovo ako utečenci.⁵²

Albánci prichádzali na Slovensko predovšetkým v 90. rokoch spolu s ďalšími obyvateľmi balkánskych krajín. Oficiálne štatistiky o počte Albáncov neexistujú, odhady však hovoria o 2000 až 4000 ľuďoch.

Prví Albánci však prišli na Slovensko už počas prvej Československej republiky. Bolo ich len zopár desiatok, ale stali sa vychýrenými vďaka svojim podnikom, v ktorých ponúkali zákusky a zmrzlinu. Tieto podniky boli známe v širokom okolí svojou kvalitou. Prvé prevádzky albánskych zmrzlinárov boli v Bratislave a Komárne, neskôr sa rozširovali do ďalších miest.⁶³ Najintenzívnejšia migrácia Albáncov na Slovensko však nastala až po roku 1988, čo súvisí s rozpadom socialistického bloku a narastajúcim napätím na Balkáne. Okrem Albáncov, ktorí tradične prichádzali z Macedónska, začal narastať aj počet migrantov z Kosova. Tí prišli predovšetkým v roku 1999 kvôli ozbrojeným konfliktom v Kosove a na Slovensku našli dočasné útočisko. Mnohí z nich sa po vojne vrátili domov.⁵³

Negatívne stereotypy o Albáncoch vedú k odmietavému postojovi zo strany obyvateľov a zároveň spôsobujú izoláciu príslušníkov albánskej komunity, prípadne popieranie svojej kultúrnej identity. Ako príklad možno uviesť podniky, ktoré ponúkajú „balkánsku zmrzlinu“, „taliansku pizzu“, „turecký gyros“, pričom mnohé z nich v skutočnosti vlastnia Albánci.

Migrácia Albáncov na Slovensko nie je náhodná. Mnohí z nich tu majú široké sociálne väzby a vzťahy s krajinami, ktorí tu žijú dlhšie. Najčastejšie podnikajú v rovnakých sférach ako v minulosti, čiže v gastronómii, obchode so zlatom a podobne. Obchodná činnosť vychádza z rodinných tradícií. Napríklad albánski zmrzlinári dedia remeslo z pokolenia na pokolenie a pri výrobe zmrzliny používajú overené recepty. Podobne ako v prípade Vietnamcov majú veľmi silné rodinné väzby. Stále u nich pretrvávajú tradičné rozdelenie mužských a ženských rolí. Na Slovensko najčastejšie prichádzajú muži, ženy obvykle ostávajú doma alebo prichádzajú neskôr. Mnohí z tých, čo prichádzajú na Slovensko v súčasnosti, sú v priamom príbuzenskom vzťahu s krajinami, ktorí sem prichádzali v prvej polovici 20. storočia.

Dnešný albánsky jazyk je ilýrsko - tráckeho pôvodu a je veľmi špecifickým jazykom v rámci všetkých indoeurópskych jazykov. V mnohom sa odlišuje aj od ostatných balkánskych jazykov, čo znamená, že kým Srbi, Chorváti, Slováci a Macedónci sa vedú spolu dohovoriť približne tak, ako Slováci s Čechmi, albánsky jazyk je pre ostatných obyvateľov na Balkáne cudzím. Z hľadiska náboženskej príslušnosti sú Albánci väčšinou moslimovia. Do 15. storočia vyznávali kresťanstvo, neskôr pod vplyvom Osmanskej ríše väčšina prestúpila na islam. V súčasnosti sa k islamu hlási takmer 70% Albáncov. Napriek tomu nie je náboženské povedomie u väčšiny Albáncov príliš silné. Väčšina z nich síce dodržiava moslimské sviatky, avšak v každodennom živote sa nepridržiavajú náboženských pravidiel tak striktné ako v iných moslimských krajinách.⁵⁴

ALFA A BETA**> Cieľ**

- Uvedomiť si kultúrnu odlišnosť v neverbálnej komunikácii. Nechať študentov pocítiť, aké je to „byť v menšine“ a nerozumieť kultúrnym prejavom väčšiny.

> Cieľová skupina

študenti a študentky druhého stupňa základných škôl a stredných škôl

> Čas

45 minút

> Pomôcky

kópie pokynov

Postup

- Triedu rozdeľte na dve skupiny. Skupina A by mala mať menej členov (približne 1/3) než skupina B (približne 2/3)
- Každá skupina dostane pokyny na lístočkoch. Dajte skupinám približne 10 minút, aby sa nerušene pripravili, prípadne si nacvičili spôsob komunikácie.
- Začnite vyjednávanie skupiniek a nezasahujte, len pozorujte.
- Keď sa bude zdať, že sa vyjednávanie chýli ku koncu, požiadajte kmeň Alfa, aby sa rozhodol, či v krajine Beta zostane alebo nie.
- V reflexii dajte priestor na vyjadrenie pocitov najprv členom kmeňa Alfa a potom obyvateľom krajiny Beta.

Kmeň ALFA

Ste členmi kmeňa ALFA, ktorý o chvíľu vstúpi na územie krajiny BETA. Pokúste sa nadviazať kontakt s jej obyvateľmi a zistíte, či je v tejto krajine mier a bezpečnosť, aké sú možnosti bývania, zamestnania a vzdelávania pre deti. Podľa toho, čo zistíte, sa rozhodnite, či v krajine BETA zostanete alebo budete cestovať ďalej a hľadať zaslúbenú zem inde. O krajine BETA ste počuli, že je dosť zvláštna. Napriek tomu, že ľudia hovoria rovnakým jazykom ako vy, je ťažké sa s nimi dorozumieť. Pokiaľ sa s BETANMI chcete dohovoriť, musíte rozlúštiť pravidlá ich komunikácie a dodržiavať ich.

Obyvatelia krajiny BETA

Sme obyvateľmi krajiny BETA a toto sú pravidlá, podľa ktorých komunikujeme s cudzincami:

1. S cudzincami budeme komunikovať, len ak s nami budú hovoriť z očí do očí, pričom ich oči nesmú byť vyššie ani nižšie než naše.
2. Budeme sedieť v uzavretom kruhu a navzájom sa rozprávať o čomkoľvek. Cudzincov si nebudeme všímať. Ak s nami budú chcieť komunikovať, musia si prisadnúť. V žiadnom prípade s nimi nebudeme hovoriť, keď budú stáť.
3. ÁNO odpovieme a ústretovosť vyjadríme len vtedy, ak sa na nás budú usmievať. V inom prípade na všetky otázky odpovieme NIE, aj keby to nebola správna odpoveď.

Reflexia

- Podľa čoho Alfania rozlúštili pravidlá komunikácie Betanov? Ako dlho to trvalo? Uľahčil vám to niekto? Mohol to niekto uľahčiť? Ako?
- Dodržali Betania pravidlá? Mali ste chuť Alfanom pomáhať alebo nie?
- Zažili ste niekedy niečo podobné? Stalo sa vám niekedy, že ste sa nemohli s niekým dohodnúť?
- Viete o iných krajinách alebo kultúrach, v ktorých rôzne gestá či mimika znamenajú niečo iné, než u nás? Uveďte príklad.

Poznámka: Aktivita je inšpirovaná publikáciou Bílek P., J. Pokorná, J. Zlámal: *Výchova k ľudským právam*, ČHV a SPŠ MV, Praha 2001, s. 48 – 49.

Extrémizmus v rôznych svetových náboženstvách

Obyvatelia Spojených štátov, ale aj Veľkej Británie a Írska v minulosti čelili teroristickým útokom zo strany kresťanských extrémistických organizácií. V Kalifornii takéto organizácie zaútočili na židovské detské jasličky, na olympijských hrách v Atlante zas vybuchla bomba a v Spojených štátoch sa vyskytlo množstvo násilných útokov radikálnych kresťanov na interrupčné kliniky. Počas týchto útokov zomrelo množstvo ľudí. Mnohé teroristické útoky sa koncom 20. storočia odohrali aj v severnom Írsku, kde na seba navzájom útočili extrémistické katolícke a protestantské organizácie.

Podobne aj židovskí fanatici alebo organizácie na Blízkom východe spáchali viacero násilných útokov na moslimov. Napríklad v roku 1994 sa uskutočnil útok na Hrobku patriarchov v Hebrone, kde sú pochovaní viacerí proroci judaizmu, kresťanstva aj islamu. Na sviatok Purim navštívil moslimskú časť hrobky židovský extrémista a začal „strielať do davu modliacich sa moslimov, pričom zabil viac ako 30 veriacich.

V Indii zas existuje sikhské separatistické hnutie, ktorého predstaviteľia v roku 1995 zaútočili na vládne budovy indického štátu Pandžáb. Pripomenúť možno aj japonskú náboženskú sektu Óm Šinrikjó, ktorá sa považuje za vetvu budhizmu. Jej prívrženci v roku 1995 zaútočili otravným plynom sarin na tokijské metro. Po tomto útoku zomrelo 12 ľudí a ujmu na zdraví utrpelo ďalších 5500 ľudí, mnohí s trvalými následkami.⁵⁵

Takýchto príkladov náboženského extrémizmu je v histórii omnoho viac. Napriek tomu, že všetky svetové náboženstvá hlásajú mier a toleranciu, v každom z nich vznikajú aj skupiny, ktoré svojou nenávisťou k iným tieto princípy porušujú a svojim fanatizmom spôsobujú mnoho ľudských tragédií.

Moslimovia na Slovensku

Nové komunity na Slovensku vznikajú buď na základe spoločnej krajiny pôvodu, spoločného etnického alebo kultúrneho pôvodu, ale aj na základe spoločného náboženského vierovyznania. Slovensko nie je nábožensky veľmi rozmanitou krajinou. Viac ako 80% obyvateľstva označuje samých seba ako príslušníkov niektorej z kresťanských cirkví. Skúsenosti s inými vierovyznaniami sú u nás pomerne zriedkavé. Jednou z aktuálnych tém súčasnosti je islam, ktorý vo svete vyznáva približne 1,3 miliardy ľudí. So zvyšujúcim sa počtom cudzincov na Slovensku sa zväčšuje aj moslimská komunita, ktorá sa podľa viacerých odhadov pohybuje okolo 5 tisíc členov.

Moslimovia však nežijú na Slovensku len v posledných rokoch. Už v Uhorsku boli oficiálne uznanou skupinou obyvateľstva, podobne tomu bolo aj za prvej Československej republiky. Počas monarchie v Bratislave dokonca existovala mešita postavená v maurskom štýle, a to v tesnej blízkosti hradného kopca, vedľa kresťanského Dómu svätého Martina a ortodoxnej aj reformistickej židovskej synagógy. Mešita však bola podobne ako obe synagógy zbúraná.

V období komunizmu na Slovensko prichádzali študovať moslimovia z rôznych krajín, mnohí z nich sa tu oženili a založili si rodiny. V súčasnosti už na Slovensku žije tretia generácia. Moslimovia, ktorí prichádzajú na Slovensko v poslednom období sú zväčša utečenci, ktorí na Slovensku žiadajú o azyl (prichádzajú predovšetkým z Afganistanu, Iránu, Čečenska, Palestíny a iných krajín). Avšak prichádzajú k nám aj vysokoškolskí študenti alebo pracovní migranti moslimského vierovyznania.

Život moslimov na Slovensku charakterizujú viaceré problémy, ktoré súvisia s celkovým vnímaním islamu vo svete. Po viacerých teroristických útokoch islamistov sa všeobecné vnímanie moslimov zhoršilo. Veriaci moslimovia však násilie a radikálnych islamistov odsudzujú a ich činy považujú za neprijateľné zjednodušovanie a zneužívanie islamu na politické účely. Napriek tomu sa vo verejnom povedomí terorizmus často stotožňuje s islamom ako takým a veľmi často sa používa neadekvátny pojem „islamský terorizmus“, akoby príslušnosť k islamu automaticky znamenala súhlas s terorizmom alebo akoby islamisti boli jedinými teroristami na svete. Pritom extrémistické skupiny sa vytvárajú v takmer všetkých náboženstvách súčasného sveta.

Vytváranie negatívneho obrazu o moslimoch v mnohých krajinách vedie k narastaniu nedôvery a tzv. islamofóbie – iracionálnemu strachu voči islamu a moslimom vo všeobecnosti. Podobné je to aj na Slovensku. Moslimovia, ktorí majú na Slovensku založené rôzne kultúrne a spoločenské organizácie sa snažia tento obraz zmeniť a preto organizujú rôzne aktivity, ktorými chcú zveľaďovať kultúrne hodnoty a tradície a bojovať proti predsudkom a stereotypom. Slovensko je jedinou krajinou v Európe, v ktorej nejestvuje mešita. V Českej republike pôsobia tri a v nedeľnej Viedni je ich viac než päťdesiat. Islamské organizácie a združenia na Slovensku sa už dlho snažia získať povolenie na výstavbu mešity, zatiaľ im to však nebolo umožnené. Mešita by pri tom nemala byť len miestom pre modlitby, ale predovšetkým kultúrnym centrom.

Druhým problémom, ktorému čelia moslimovia na Slovensku je neuznanie islamu ako cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Na Slovensku donedávna platil zákon, podľa ktorého sa náboženskou spoločnosťou mohla stať tá, ktorá mala minimálne 50 000 sympatizantov. V roku 2007 sa tento zákon ešte viac sprísnil a na registráciu cirkvi je potrebných 20 000 podpisov členov cirkvi. Tento zákon je jedným z najprísnejších v Európe. V iných krajinách nepotrebnú cirkvi na registráciu takúto veľkú podporu sympatizantov ani členov.

Podnet na aktivitu

Zadajte svojim študentom úlohu, aby v učebniciach dejepisu alebo na internete vyhľadali informácie o kultúrnych výtvarných moslimov, ktoré obohatili ľudskú civilizáciu. Môžu sa týkať matematiky, filozofie alebo akýchkoľvek kultúrnych artefaktov.

So študentmi môžete prediskutovať aj spoločné znaky a prejavy monoteistických náboženstiev (judaizmu, kresťanstva a islamu), napríklad uctievanie rovnakých prorokov (Abrahám, Mojžiš. Ježiš). Podobne sa môžete zamyslieť napríklad aj nad spoločnou tradíciou zahaľovania žien s rôznymi spoločenskými a kultúrnymi funkciami (parochne v ortodoxnom judaizme, čepce v kresťanských tradíciách Slovanov, habity mníšskych rádov či hidžáby - závoje moslimských žien).

5. Budúcnosť migrantov na Slovensku

V predchádzajúcich podkapitolách sme si objasnili základné pojmy o migrácii a priblížili rôznorodé príčiny emigrácie aj imigrácie, ktoré ovplyvňovali a naďalej ovplyvňujú život na území Slovenska. Taktiež sme ilustrovali rozmanité vplyvy dobrovoľných aj nedobrovoľných migračných pohybov, a to predovšetkým na politický, ekonomický a kultúrny vývoj tunajšieho obyvateľstva. Je pravdepodobné, že so zvyšujúcim sa počtom migrantov na Slovensku bude naďalej narastať aj kultúrna a náboženská rozmanitosť ľudí, ktorí budú v našej krajine spoločne žiť. Podľa rôznych prognóz bude aj Slovensko nasledovať trend, ktorý je viditeľný v krajinách západnej Európy. V budúcnosti sa bude na Slovensku rodiť čoraz menej detí a populácia bude starnúť. Dôjde tak k situácii, že čoraz menej ľudí bude vo veku pracovnej aktivity a čoraz viac ľudí na dôchodku. Mnohé krajiny riešia tento problém prijímaním čoraz väčšieho počtu migrantov, ktorí sa umiestňujú na pracovnom trhu. Iné krajiny zas trpia opačným problémom. Populácia v nich narastá, ale ekonomická úroveň v nich nevytvára podmienky na uspokojivý život všetkých obyvateľov. V mnohých krajinách stále vládnu nedemokratické režimy, ktoré utláčajú a prenasledujú mnohých občanov. Z týchto krajín ľudia utekajú a hľadajú útočisko v bezpečnejších a slobodnejších častiach sveta.

Odhady naznačujú, že v roku 2051 bude na Slovensku žiť o 600 tisíc ľudí menej ako v súčasnosti a počet migrantov stúpne na približne 100 tisíc⁵⁶. Migranti teda budú čoraz výraznejšou súčasťou života našej spoločnosti. Je preto dôležité, aby sa aj obyvatelia Slovenska stali otvorenejšími pre poznanie a akceptovanie iných kultúr. Na to, aby sme vedeli s odlišnými kultúrami spolunažívať, musíme ich naj-

prv bez predsudkov spoznať a prijať. A na dosiahnutie tohto cieľa je výchovné a vzdelávacie pôsobenie učiteľov kľúčové.

V tejto kapitole sme sa snažili priblížiť rôzne formy migrácie v minulosti aj súčasnosti. Poukázali sme na to, že migrácia nie je len novodobým fenoménom a história územia je históriou neustálej emigrácie a imigrácie. Aj naša tradičná kultúra je produktom rôznorodých kultúrnych vplyvov, ktoré na našom území pôsobili počas mnohých storočí. Pri porovnaní minulej a súčasnej migrácie môžeme vidieť mnohé spoločné znaky, ktoré poukazujú na univerzálny a v mnohých oblastiach nemenný charakter migrácie a sprevádzajúcich javov. Tak ako boli v minulosti stereotypné vnímaní východoeurópski prisťahovalci v Amerike, tak môžu byť v súčasnosti vnímaní poľskí inštalatéri vo Francúzsku či slovenské au-pair v Anglicku. Možno až keď sa sami stávame obeťou stereotypov, uvedomíme si stereotypy, ktorých obeť sami vytvárame.

Možno niektorí z vás nepocítujú vo svojej zemi dostatok a šťastie. Ale iní môžu to isté považovať aj za dostatok aj za šťastie. Rád by som im povedal – vyjdite zo svojej ulity a pozrite sa, čo všetko máte. Slovensko je pokojná zem. Nielen peniaze robia ľudí šťastnými, ale zdravie a sloboda. Potrebujeme mier. Veľmi dôležité je, aby nám dovolili byť súčasťou kultúry. Potrebujeme možnosť.

Utečenec na Slovensku

6. Stručný slovník migrácie

- Azyl** – forma ochrany pred prenasledovaním poskytovaná osobe uznanej za utečenca podľa medzinárodného práva krajinou, v ktorej o takúto formu ochrany požiadal.
- Azylant** – cudzinec, ktorý splnil kritériá podľa Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov, čím bol uznaný za utečenca a bola mu poskytnutá medzinárodná ochrana vo forme azylu.
- Deportácia** – vyhostenie, nútené vystaňovanie, odsun osoby alebo skupiny osôb.
- Doplnková ochrana** – ochrana osoby, ktorej nebol udelený azyl, v prípade, že pri návrate do krajiny pôvodu by bola vystavená reálnej hrozbe vážneho bezprávia, napríklad trestu smrti, mučeniu, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo vážnemu ohrozeniu života z dôvodu násillia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu.
- Emigrant** – vystaňovalec z krajiny pôvodu.
- Imigrant** – pristaňovalec do novej krajiny.
- Integračné stredisko** – zariadenie pre osoby, ktorým bol udelený azyl (azylantom), určené na ich začlenenie do spoločnosti, najmä získanie vhodného ubytovania a zamestnania. Integračné strediská na Slovensku sú v Bratislave, Lučenci a vo Zvolene.
- Migrácia** – pohyb osôb alebo skupín osôb v geografickom a sociálnom priestore, spojený s prechodnou alebo trvalou zmenou miesta pobytu:
- **dobrovoľná** – slobodný pohyb osôb alebo skupín osôb napríklad za účelom zamestnania, zlúčenia rodiny či vzdelávania;
 - **ekonomická** – opustenie krajiny pôvodu v snahe zlepšiť si vlastnú ekonomickú situáciu alebo sa profesionálne realizovať;
 - **nútená** – nedobrovoľné opustenie krajiny pôvodu kvôli politickým a sociálnym problémom, vojnovým konfliktom, prírodným katastrofám, závažným existenčným a ekonomickým problémom, alebo iným dlhodobým pretrvávajúcim krízovým situáciám;
 - **ilegálna** – prekročenie hranice krajiny bez platného cestovného dokladu; za nelegálny pobyt sa považuje aj pobyt osoby, ktorá zotráva na území krajiny po vypršaní platnosti víz alebo povolenia na pobyt;
 - **legálna** – prekročenie hranice krajiny s platným cestovným dokladom prípadne aj platnými vízami, ak sa na vstup do krajiny vyžadujú.
- Naturalizácia** – udelenie štátneho občianstva cudzincovi.
- Štátne občianstvo** – vzťah fyzickej osoby ku konkrétnemu štátu, s ktorým sa spájajú niektoré slobody, práva, povinnosti a ochrana počas pobytu mimo územia štátu. Získava sa narodením, osvojením alebo udelením.
- Pobyťový tábor** – zariadenie, v ktorom má právo zdržiavať sa žiadateľ o azyl počas celého azylového konania. Pobyťový tábor môže opustiť na základe priepustky – povolenia od vedenia tábora. Pobyťové tábory na Slovensku sú v Gabčíkove, Liptovských Vlachoch a v Rohovciach.
- Pull faktory** – faktory motivujúce osobu na imigráciu do novej krajiny.
- Push faktory** – faktory motivujúce na emigráciu z krajiny pôvodu.
- Pobyt**
- **prechodný** – pobyt občana mimo miesta trvalého pobytu, kde sa občan dočasne zdržiava, ak má trvať viac ako 90 dní; prechodný pobyt je tiež pobyt občana trvalo žijúceho v zahraničí, ktorý má na území Slovenskej republiky trvať viac ako 90 dní;
 - **tolerovaný** – špecifický typ pobytu, ktorý možno udeliť cudzincovi najviac na 180 dní za predpokladu, že existuje prekážka jeho administratívneho vyhostenia, alebo mu bolo poskytnuté dočasné útočisko, jeho vycestovanie nie je možné, alebo ak je cudzinec maloletým dieťaťom, obeťou trestného činu obchodovania s ľuďmi, alebo ak to vyžaduje rešpektovanie jeho súkromného a rodinného života;
 - **trvalý** – pobyt občana spravidla v mieste jeho stálego bydliska na území danej krajiny. Cudzinci môžu získať trvalý pobyt prvýkrát na 5 rokov, druhýkrát neobmedzene, no nestávajú sa automaticky občanmi.
- Utečenec** – podľa Ženevského dohovoru osoba, ktorá má opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných, politických dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine a z dôvodu týchto obáv sa nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny pôvodu, ani využiť ochranu tejto krajiny.
- Únik mozgov** – masový odchod špičkových vedcov alebo inej vysokokvalifikovanej pracovnej sily za lepšimi pracovnými podmienkami a vyššou životnou úrovňou mimo svojej pôvodnej krajiny.
- Vnútorne vysídlené osoby** – osoby donútené migrovať vo vnútri svojej krajiny pôvodu.
- Záchyťný tábor** – zariadenie, do ktorého sú žiadatelia o azyl umiestnení na vybavenie administratívnych úkonov a povinné lekárske vyšetrenie spravidla na dva až štyri týždne, počas ktorých ho nesmú opustiť. Záchyťné tábory na Slovensku sú v Liptovských Vlachoch, Rohovciach, Opatovskej Novej Vsi a v Humennom.
- Ženevský dohovor** – dohovor o právnom postavení utečencov, prijatý v roku 1951 v Ženeve.
- Žiadateľ o azyl** – štátny príslušník inej krajiny alebo osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá na policii vyhlási, že žiada o azyl na území Slovenskej republiky.

Zoznam použitej literatúry

- ¹ Jan Schroth: Mýty o novodobých nomádech, dostupné na: http://aa.ecn.cz/img_upload/5f8b71f9dca70dc91ecc1cd414be5ef0/iom_respekt03_1_.pdf (10.09.2007).
- ² Práce je jinde. Šestnáct příběhů lidí, kteří jdou za prací, Multikulturální centrum Praha, 2007.
- ³ Baláž Vladimír: How much does Brain Drain Cost?, In: Visegrad Moves, Multikulturální centrum Praha, 2007.
- ⁴ <http://www.obroda.sk/clanok/7480/Studium-v-Europskej-unii--Dnes:-Taliansko/>.
- ⁵ Prináša rozmanitosť rozpory?, Sme ženy, č.36/2007.
- ⁶ Práce je jinde. Šestnáct příběhů lidí, kteří jdou za prací, Multikulturální centrum Praha, 2006.
- ⁷ Tremblay, Karine: Student mobility between and towards OECD countries in 2001 – a comparative analysis, OECD Directorate for Education Indicators and Analysis Division, dostupné na: http://www.uniroma1.it/internazionale/relazioni/conferenza_51203/proceedings/Tremblay.pdf (10.09.2007) .
- ⁸ <http://www.panacik.sk/show.stm?cmd%5B678%5D=x-678-104071> (22.09.2007).
- ⁹ UN refugee agency ends emergency tsunami relief operations in Indonesia, dostupné na: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=13760&Cr=tsunami&Cr1> (11.09.2007).
- ¹⁰ <http://imaginingourselves.imow.org/pb/Story.aspx?id=176&lang=1&g=0> .
- ¹¹ Barbora Mančíková, Příběhy utečencov – študentov, Íčko, dostupné na: http://www.icko.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=73&Itemid=32 (11.09.2007).
- ¹² What is human trafficking, <http://www.state.gov/r/pa/ei/rls/33109.htm> (11.09.2007).
- ¹³ <http://www.iom.sk>.
- ¹⁴ Správa o obchodovaní s ľuďmi, Úrad na monitorovanie obchodu s ľuďmi, a boj proti nemu, Veľvyslanectvo USA v Bratislave, dostupné na: <http://www.usembassy-bratislava.sk/cis/cis109sk.html> (22.09.2007).
- ¹⁶ Kováč, D: Dejiny Slovenska, Nakladateľství Lidové Noviny, 1998.
- ¹⁷ Zelinová, Hana: Česi na Slovensku, Pamiatky a múzeá, 1/2004.
- ¹⁸ Tamtiež.
- ¹⁹ Krátky prehľad o dejinách Židov na Slovensku, dostupné na: <http://www.slovak-jewish-heritage.org> (14.11.2007).
- ²⁰ Jurová, Anna: Od odchodu z pravlasti po prvé asimilačné opatrenia. In: Vašečka, (ed.) Čačipen pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. IVO, Bratislava 2002 .
- ²¹ Fraser, August: Cikáni, Lidové noviny, 1995, s. 95.
- ²² Mann, Arne: Rómsky dejepis. Bratislava, Kaligram 2000.
- ²³ Kováč, Dušan: Dejiny Slovenska, Nakladateľství Lidové noviny, 1998, 2007, s. 40.
- ²⁴ Staviarsky, Štefan: Valašská kolonizácia na území Slovenska, dostupné na <http://www.cassovia.sk/korzar/archiv/clanok.php3?sub=10.2.2005/17670HI> (13.09.20047).
- ²⁵ Jozef Klačka: Poddaní Chorváti na západnom Slovensku v 16. až 19. storočí, dostupné na: www.hrvati.sk.
- ²⁶ <http://www.cassovia.sk/hamor/?cast=2> (24.09.2007).
- ²⁷ Olejník, Milan: Administratívno – právne a hospodárske aspekty prínosu nemeckej menšiny k formovaniu multietnickej spoločnosti. Človek a spoločnosť, 3/2000.
- ²⁸ Dôvody sťahovania Slovákov na Dolnú Zem, Ľudové noviny, dostupné na: www.svet.czsk.net (14.11.2007).
- ²⁹ Bielik, František: Slovenské vystaňovalectvo. Dokumenty III. 1893 – 1939, Matica Slovenská, Martin 1976.
- ³⁰ Gurský, Bartolomej: Slovensko patrilo k najväčším európskym vystaňovaleckým centrá. Korzár, 12.7.2000.
- ³¹ Baláž, Calude: Slovenské vystaňovalectvo. Dokumenty. Matica Slovenská, Martin 1990, s. 13.
- ³² Kováč, Dušan: Dejiny Slovenska. Lidové noviny, 1998, 2007. s. 247.
- ³³ Šutaj, Štefan: Politici, historici a Benešove dekréty, OS, 05/2003.
- ³⁴ Návrh Dr. Vavra Šrobára na odsun Maďarov zo Slovenska v roku 1945. In: Kusý, Miroslav: ...veď sa oni stratia, Slováci ožijú, OS, 05/2003.
- ³⁵ Kusý, Miroslav: ...veď sa oni stratia, Slováci ožijú, OS, 05/2003.

- ³⁶ Ritica, Dušan: Fenomén emigrácie zo Slovenska v 2.polovici 20.storočia. In: Luther, Daniel (ed.): E/Migrácie a Slovensko, Bratislava 2006, s. 27.
- ³⁷ Špetko, Jozef: Slovenská politická emigrácia v 20. storočí. jej vzťahy k českej emigrácii a k Čechom. Praha, Danubius, 1994.
- ³⁸ Divinský, Boris: Zahraničná migrácia v Slovenskej republike. Stav, trendy, spoločenské súvislostisúvislosti. Friedrich Ebert Stiftung a Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 2005.
- ³⁹ Byť utečencom. Skúsenosti utečencov a žiadateľov o azyl so životom v Strednej Európe. UNHCR 2007, s.15.
- ⁴⁰ Nežiaduci susedia. Slovenské dotyky, júl 2006.
- ⁴¹ Rasizmus, xenofóbia, antisemitizmus a intolerancia vo vedomí obyvateľov Slovenskej republiky, Ústav pre výskum verejnej mienky pri Štatistickom úrade SR, 1995.
- ⁴² Štatistický úrad Slovenskej republiky (www.statistics.sk) a Úrad hraničnej a cudzineckej polície (<http://www.minv.sk/uhcp/new/rocenky/2006-rocenka-uhcp-sk.pdf>).
- ⁴³ Divinský, Boris: Zahraničná migrácia v Slovenskej republike. Stav, trendy, spoločenské súvislostisúvislosti. Friedrich Ebert Stiftung a Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 2005, s.71.
- ⁴⁴ Tamtiež, s.74.
- ⁴⁵ Bahna, Miloslav: Latentná ekonomika kultúrnej výmeny au – pair. Sociológia 37, 2005, č.5.
- ⁴⁶ Tamtiež.
- ⁴⁷ Ústav informácií a prognóz školstva.
- ⁴⁸ Williams, Alan M. – Baláž, Vladimír: Vietnamese Community in Slovakia. In: Sociológia 2005/37, č. 3.
- ⁴⁹ Tamtiež, s.2.
- ⁵⁰ Weissová, Gabina: Prišli na Slovensko variť. http://www.imarkiza.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1023&Itemid=21. 2007.
- ⁵¹ Gašparovská, Huong: Slovenskí Vietnamci. In: Šoltésová, Katarína (ed.): Kultúra ako emócia. Multikultúrna zbierka esejí, nielen o "nás". Nadácia Milana Šimečku, Bratislava 2006, s. 21.
- ⁵¹ Vietnamci uctívajú své předky a drží se svých tradic. Hospodářské noviny, 15.2.2007.
- ⁵² A Regugee Story: I couldn't go back to Kosovo, The Independent, 19.7.2007, dostupné na: http://news.independent.co.uk/uk/this_britain/article2676409.ece (04.10.2007).
- ⁵³ Šipoš, Michal: Albánska migrácia na Slovensku – história, špecifiká a súvislosti.
- ⁵⁴ Tamtiež.
- ⁵⁵ Juergensmeyer, Mark: Teror v mysli boží, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2007, s.76 a 137.
- ⁵⁶ Eurostat, 2007.